NOWA
PODSTAWA
2026

PROGRAM

WYCHOWANIA PRZEDSZKOLNEGO

EWA JANUS

PROGRAM
WYCHOWANIA PRZEDSZKOLNEGO

WNIOSEK O DOPUSZCZENIE DO UŻYTKU PROGRAMU

„BLISKO CIEBIE. E-PROGRAM WYCHOWANIA PRZEDSZKOLNEGO"

CERTYFIKAT WYBORU PROGRAMU

Autorki dodatkowych treści:
Renata Stawczyk-Mizińska: Edukacja outdoorowa i Koncepcja uniwersalnego projektowania w edukacji (UDL), Edukacja ekonomiczna, Metoda analityczno-syntetyczna o charakterze funkcjonalnym Ewy i Feliksa Przyłubskich, Odimienna metoda nauki czytania dr Ireny Majchrzak, Symultaniczno-sekwencyjna nauka czy tania prof. Jagody Cieszyńskiej, Metoda glottodydaktyczna prof. dra hab. Bronisława Rocławskiego, Rozwija nie czytelnictwa a umiejętność czytania, Wykorzystanie narzędzi multimedialnych **Jolanta Wasilewska**: Realizacja celów wychowawczych, Trening umiejętności społecznych, Praca w grupach mieszanych a realizacja programu, Dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi a realizacja programu oraz

Niniejsza publikacja podlega ochronie na podstawie prawa autorskiego. Zabrania się jakiegokolwiek wykorzysty wania, w tym analizowania i kopiowania tej publikacji, przy użyciu systemów sztucznej inteligencji.

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne
Warszawa 2026

Wydanie I, 1/2026

ISBN 978-83-02-23277-0

Opracowanie merytoryczne i redakcyjne: **Agnieszka Kolankowska**, **Anna Parzęcka**
Recenzje: **Emilia Raczek**, **Małgorzata Skalska**
Redakcja i korekta językowa: **Anna Adamiec**, **Barbara Żebrowska**
Redakcja techniczna: **Dorota Magier**
Projekt graficzny: **Agnieszka Wagner**
Projekt logotypu i okładki: **Katarzyna Bialasiewicz-Jaczewska**
Skład i łamanie: **Aleksandra Milewska**, **Krzysztof Galicki**

Źródła fotografii: tło – Shutterstock.com

QR Code (kod QR) to zarejestrowany znak towarowy DENSO WAVE INCORPORATED.
Odczytanie kodu QR wymaga urządzenia z zainstalowaną aplikacją do odczytywania kodów QR, obsługującą co najmniej kody w wersji czwartej, oraz aparatu o minimalnej rozdzielczości 5 Mpix.
Publikacja zawiera zasoby dostępne po zeskanowaniu kodów QR. Dostęp do zasobów pod kodem QR wynosi co najmniej 3 lata od roku wydania publikacji zawierającej kod QR, rok wydania wskazany jest na publikacji.

Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna
00-807 Warszawa, Aleje Jerozolimskie 96
KRS: 0000595068
Infolinia: 801 220 555
www.wsip.pl
Wyprodukowano w Polsce

Wstęp ..... 4 **1.**

Koncepcja teoretyczna programu **8**

2. Czym są kompetencje fundamentalne, przekrojowe oraz sprawczość w edukacji przedszkolnej? **14**

3. Cele wychowania przedszkolnego ..... 15 **4.**

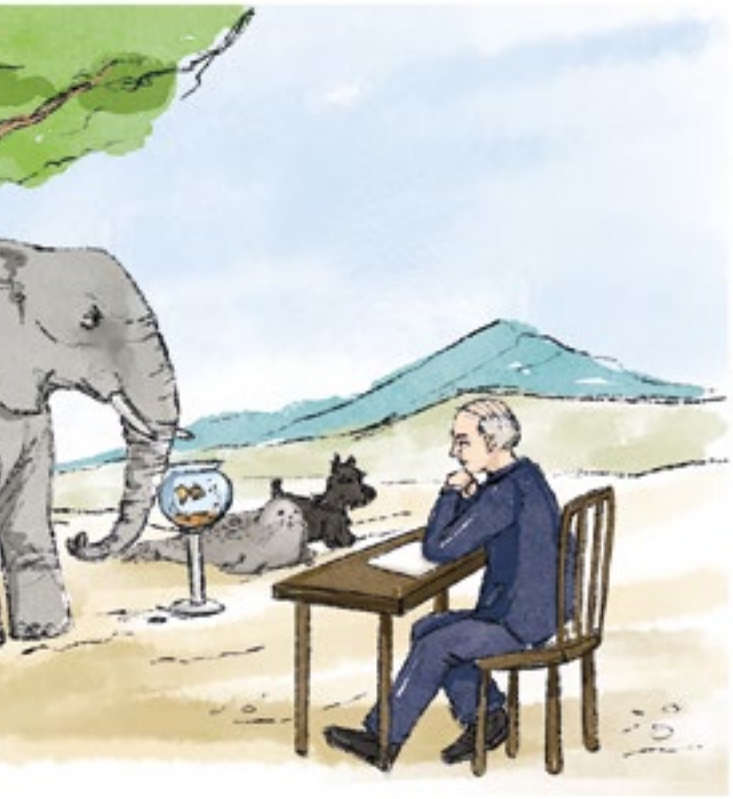
Treści edukacyjne ..... 22 5.
Sposoby osiągania celów kształcenia i wychowania, proponowane metody ..... 75 6.
Realizacja celów wychowawczych ..... 86 7.
Praca w grupach mieszanych a realizacja programu ..... 94 8.
Dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi a realizacja programu ..... 97 9.
Motywowanie dzieci 100
10. Diagnozowanie osiągnięć rozwojowych dziecka 104
11. Współpraca z rodzicami 114

Bibliografia 116
Wniosek o dopuszczenie do użytku programu 119

W programie „Blisko Ciebie" zaprezentowano różnorodne aktywizujące metody nauczania i uczenia się, które pomogą nauczycielowi wspierać dzieci w:

- zdobywaniu doświadczeń i poszerzaniu wiedzy o świecie;
- budowaniu odpowiedzialności za własną naukę i samokształcenie;
- kształtowaniu samodzielności i umiejętności współpracy w grupie;
- budowaniu relacji z innymi ludźmi;
- uczeniu się otwartości na nowe wyzwania;
- kształtowaniu umiejętności przeżywania niepowodzeń i wyciągania z nich wniosków.

Edukacja przedszkolna odgrywa bardzo ważną rolę w życiu dziecka. Jeśli nauczycielowi na tym etapie kształcenia uda się przekazać dziecku podstawowe wartości i obudzić w nim zapał do zdobywania wiedzy, to w przyszłości będzie ono dobrze funkcjonowało w społeczeństwie. Warto, aby nauczyciel, wybierając program wychowania przedszkolnego, zastanowił się, jakie efekty wychowawcze i dydaktyczne pragnie osiągnąć, a także określił, co uznaje za sukces edukacyjny dziecka.

Przyjęta w programie koncepcja inteligencji wielora kich H. Gardnera pozwala nauczycielowi uczyć wszystkie przedszkolaki tych samych treści, stosując w czasie pra cy wymiennie różne metody, sposoby nauczania i środki dydaktyczne. Pozwala to na zindywidualizowanie pracy dzieci nawet w bardzo licznej grupie, grupie różnorodnej wiekowo lub wśród dzieci o specjalnych potrzebach edu kacyjnych.

Na ilustracji przedstawiono człowieka prowadzącego konkurs, w którym biorą udział następujące zwierzęta: wro na, małpa, tukan, słoń, ryba w akwarium, foka i pies. Każdy uczestnik otrzymuje to samo zadanie – ma wspiąć się na drzewo. Czy w tej sytuacji sukces edukacyjny zostanie osią gnięty? W przypadku małpy na pewno tak. Wrona znajdzie się na wierzchołku drzewa, ale przecież jej działań nie moż na nazwać wspinaczką. Ryba i foka nie będą w stanie wyko nać zadania, nawet w podziale na części i ze wsparciem z ze wnątrz. Słoń najpewniej przewróci drzewo, a pies obiegnie je dookoła. Tukanowi być może uda się wykonać zadanie, ale zrobi to niechętnie i niezdarnie. Ilustracja w jasny spo sób pokazuje różnorodność w edukacji. Wszyscy uczestnicy konkursu otrzymali to samo zadanie – prowadzący nie wziął

Chcę dokonać
sprawiedliwego wyboru, dlatego
wszyscy otrzymujecie takie samo
zadanie: musicie wspiąć się
na to drzewo!

Kopia karykatury autorstwa Hansa Traxlera, opublikowanej w niemieckim czasopiśmie edukacyjnym w 1975 r.
(ilustr.: Natalia Berlik; tłum. z języka niemieckiego: zespół redakcyjny)

jednak pod uwagę indywidualnych predyspozycji, trudności i uzdolnień zwierząt. Konkurs nie był sprawiedliwy. Współcześnie najważniejszym wyzwaniem dla edu kacji jest zindywidualizowanie nauczania w taki sposób, aby nikogo nie wykluczać i nie piętnować. Wspomniany konkurs przeprowadzony w duchu programu „Blisko Cie bie" mógłby wyglądać inaczej. Prowadzący przed rozpo częciem rozgrywki zadaje sobie pytanie, co jest jej celem: rozwój zdolności motorycznych, aktywność na świeżym powietrzu, kształtowanie umiejętności współpracy, po znanie właściwości drzewa, a może jeszcze coś innego. Po sformułowaniu celu konkursu (np. poznanie właściwości drzewa za pomocą wielu zmysłów i opisanie tego doświad czenia) uczestnicy otrzymują sygnał, czemu ma służyć ich aktywność. Prowadzący nie wskazuje, że drzewa należy dotknąć ręką, łapą lub skrzydłem. Równie dobrze moż na turlać gałązki stopami, dotykać ich językiem, lizać je i gryźć, kołysać się na nich albo zrobić z nich szałas. Można ułożyć rytmy z listków, obliczyć długość i proporcje pnia. Jak widać, różni uczestnicy – posiadający inne predyspo zycje – będą w stanie wykonać to samo zadanie. Powszechny dostęp do internetu pozwala dziś na szyb kie zdobycie wiedzy z różnych dziedzin. Warto więc zapy tać o rolę nauczyciela: *Czy nauczyciele są jeszcze potrzebni? Jaka jest ich rola w procesie edukacji i wychowania małego dziecka? Kim jest nauczyciel we współczesnym świecie i ja kie są jego zadania? Jakie zadania stoją przed nauczycielem korzystającym z programu „Blisko Ciebie"?* We współcze snym świecie nauczyciel nie może być już tylko autoryte tem przekazującym dzieciom określone informacje. Powi nien stać się przewodnikiem, mentorem towarzyszącym najmłodszym w naturalnym odkrywaniu ich predyspozycji i uzdolnień.

W programie „Blisko Ciebie" założono, że do głównych zadań nauczyciela wychowania przedszkolnego należy:
- wzmacnianie potencjału dzieci – wspieranie rozwo ju cech ważnych w procesie uczenia się, które przy zachowaniu tradycyjnego podejścia do przekazy wania wiedzy mogą nigdy nie zostać ujawnione;
- wspieranie przedszkolaków w rozwoju i zachęcanie ich do samodzielnego odkrywania świata w zgodzie ze sobą i z innymi ludźmi;
- stymulowanie wszechstronnego rozwoju dziecka, zgodnego z jego indywidualnym tempem uczenia się, w ścisłej współpracy z rodzicami;
- rozwijanie umiejętności wspólnej zabawy i nauki w atmosferze zaufania i serdeczności;
- rozwijanie umiejętności społecznych, m.in. wytrwa łości w zabawie, nawiązywania interakcji z rówieśni kami, włączania się do zabaw grupowych i podtrzy mywania ich, rozwiązywania konfliktów, wspierania rówieśników;
- kształtowanie wrażliwości na innych ludzi, empatii i mediacji w działaniu;
- rozwijanie dziecięcych talentów i indywidualizowa nie pracy z przedszkolakami;
- rozwijanie ciekawości i wytrwałości w poszukiwa niu źródeł wiedzy, wzmacnianie chęci uczenia się;
- wspieranie w budowaniu pozytywnego obrazu własnego JA;
- zachęcanie do samodzielnego myślenia, podejmo wania decyzji, działań i wytrwałości w dążeniu do celu;
- budowanie systemu wartości, tak żeby dzieci orien towały się w różnicach między dobrem i złem;
- kształtowanie odporności emocjonalnej niezbędnej do racjonalnego radzenia sobie w nowych/trudnych sytuacjach;
- tworzenie przestrzeni sprzyjającej rozwojowi samo dzielności dotyczącej czynności higienicznych, dba łości o zdrowie;
- kształtowanie u dzieci poczucia przynależności np. do rodziny, grupy rówieśniczej, wspólnoty na rodowej – wzmacnianie potrzeby tworzenia relacji w grupie;
- rozwijanie poczucia odpowiedzialności za siebie i innych;
- wzmacnianie poczucia zaspokojenia podstawowych potrzeb, w tym potrzeby zabawy, odpoczynku, bez pieczeństwa i bliskości;
- umożliwianie dostrzegania istotnych zmian w ota czającym świecie;
- rozwijanie poczucia estetyki, kreatywności, cieka wości świata;
- stymulowanie wrażliwości w odniesieniu do środo wiska przyrodniczego;
- umożliwienie kontaktu z kulturą i językiem mniej szości narodowej/etnicznej;
- umożliwienie poznania innych kultur i wybranego języka nowożytnego.

Nauczyciele wychowania przedszkolnego stają przed zadaniem przygotowania dzieci do funkcjonowania w świe cie, którego sami jeszcze nie znają. Zmiany społeczno-kul turowe, technologiczne i obyczajowe następują tak szyb ko, że trudno nawet przewidzieć, na jakie zawody będzie zapotrzebowanie na rynku pracy za kilka czy kilkanaście lat. W programie „Blisko Ciebie" zawarto zatem również informacje i wskazówki, w jaki sposób nauczyciel może kształtować u dzieci kompetencje przyszłości, oparte na dobrych relacjach z innymi, a także pokazano, jak rozwi jać umiejętność uczenia się w zgodzie ze sobą i z innymi ludźmi.

Program „Blisko Ciebie" mogą z powodzeniem reali zować nauczyciele dzieci w wieku od trzech do sześciu lat uczęszczających do przedszkola lub oddziału przedszkol nego w szkole podstawowej. Polecany jest także do pracy w grupach zróżnicowanych wiekowo. Teoretyczne pod stawy programu – konstruktywistyczny model nauczania i koncepcja uniwersalnego projektowania w edukacji –

oraz proponowane rozwiązania praktyczne kładą bowiem nacisk na rozwijanie różnych kompetencji dzięki przeby waniu w grupie, także niejednorodnej wiekowo. Tym sa mym program – na zasadzie równości bez względu na wiek i aktualne możliwości – wpisuje się również w działania realizowane w przedszkolach ogólnodostępnych z oddzia łami integracyjnymi[1].

Okres przedszkolny jest uznawany za pierwszy szcze bel edukacji, przygotowujący do podjęcia nauki w szkole. Rozwój dziecka przebiega w tym czasie bardzo dynamicz nie, choć nie zawsze harmonijnie. Wyróżnia się trzy etapy okresu przedszkolnego:

I faza (wczesna) – między trzecim a czwartym rokiem życia;

II faza (średnia) – od czwartego do piątego roku życia;

III faza (późna) – między piątym a siódmym rokiem życia.

Faza wczesna ma ogromne znaczenie, ponieważ obej muje czas, kiedy dziecko rozpoczyna swoją drogę do samo dzielności, ale wciąż potrzebuje wsparcia osoby dorosłej. Dziecko skupia się głównie na zdobywaniu umiejętności samoobsługowych. Jego sposób myślenia wynika z kon tekstu sytuacji, w której się znajduje, a zabawa sprowadza się do manipulacji. W tym okresie dziecko zaczyna dosko nalić umiejętność skupienia uwagi, ale nadal niezbyt długo koncentruje się na jednym przedmiocie i szybko zmienia zainteresowania. Warto o tym pamiętać i proponować wy chowankom działania krótkie i nieskomplikowane.

W fazie średniej można zaobserwować większą sa modzielność dziecka. Szybciej nawiązuje ono relacje z ró wieśnikami, w tym przyjaźnie, ale pojawiają się również impulsywność i egocentryzm dziecięcy. Dzieci zaczynają dostrzegać związki zachodzące pomiędzy różnymi wyda rzeniami w ich otoczeniu, podejmują działania zmierzające do odkrywania otaczającego świata, przeprowadzają pro ste doświadczenia i eksperymenty. Stawiają wiele pytań i poszukują na nie odpowiedzi, dzięki czemu poznają świat zgodnie z ich możliwościami rozwojowymi. Charakteryzu ją się dużą kreatywnością, ciekawością świata i otwarto ścią.

W fazie późnej dzieci są zwykle na tyle samodzielne, że chętnie podejmują działania zmierzające do odkrywania otaczającej rzeczywistości. Stają się aktywnymi uczestni kami życia społecznego i współpracują z innymi. Potra fią dłużej koncentrować się na wykonywanej czynności i uczestniczą w życiu grupy w sposób czynny i bierny – jako słuchacze i „działacze".

Na każdym z trzech etapów okresu przedszkolnego to zabawa jest główną aktywnością dzieci, zmienia się tylko jej charakter – od zabaw prostych, manipulacyjnych przez zabawę proponowaną w relacji z innymi po zabawy wymy ślane i kontrolowane przez dzieci. To dzięki zabawie dziec ko nabywa i wzbogaca wiedzę oraz kształtuje umiejętności i kompetencje, które pomogą mu się odnaleźć w świecie przyszłości.

Warto w pełni wykorzystać możliwości okresu przed szkolnego, czerpać z proponowanych i sprawdzonych praktyk, a przede wszystkim obserwować postępy dziecka i zachować czujność. Jak bowiem zauważył R.H. Schaffner, istotą rozwoju jest zmiana zachodząca w czasie – zmiana, która nie jest przypadkowa, tymczasowa albo łatwo od wracalna[2].

Biorąc pod uwagę charakterystykę dziecka w wieku od trzech do sześciu lat oraz umiejętności, jakie ma zdo być na koniec wychowania przedszkolnego, w programie zaproponowano oddziaływania edukacyjno-wychowawcze i zakresy wiedzy w podziale na rodzaje percepcji dziecka (z zastrzeżeniem i pełną świadomością przenikalności tych procesów).

[1] Z zastrzeżeniem, że każde dziecko ze specjalnymi potrzebami eduka cyjnymi będzie miało zapewnione zajęcia specjalistyczne wynikające z wydanej opinii lub orzeczenia.

[2] Schaffner, R.H. (2010). *Psychologia rozwojowa. Podstawowe pojęcia.* Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

DZIECKO W CENTRUM PROCESU EDUKACYJNEGO

PATRZĘ

- rozwijanie spostrzegawczości (np. położenie przedmiotów w przestrzeni i względem siebie, wyodrębnianie obiektów z otoczenia, dostrzeganie szczegółów);
- doskonalenie umiejętności dostrzegania zależności; odtwarzanie sekwencji;
- nauka przez obserwację;
- składanie obrazków pociętych na części; dobieranie obrazków w pary;
- układanie historyjek obrazkowych;
- wskazywanie symboli i podawanie ich nazw; rozwijanie umiejętności segregowania według określonych cech;
- oglądanie książek i czasopism;
- przygotowanie do podjęcia nauki czytania i pisania.

SŁUCHAM

- rozwijanie uważności słuchowej;
- doskonalenie słuchu fonematycznego;
- kształtowanie słuchu muzycznego;
- różnicowanie dźwięków i odgłosów z otoczenia; łączenie dźwięków z obrazem;
- rozwijanie umiejętności wystukiwania rytmów; doskonalenie umiejętności analizy sylabowej i głoskowej;
- kształtowanie zdolności koncentracji podczas słuchania tekstu literackiego;
- zapoznanie z muzyką klasyczną i ludową.

CZUJĘ

- radzenie sobie z porażką, stresem, złością;
- budowanie relacji interpersonalnych;
- elementy treningu umiejętności społecznych (TUS);
- kształtowanie umiejętności radzenia sobie z emocjami, wyrażanie i określanie emocji; dokonywanie właściwej samooceny;
- rozwijanie empatii;
- kształtowanie asertywności;
- rozpoznawanie emocji swoich i innych;
- przewidywanie zachowań innych osób;

POZNAJĘ

- rozwijanie wiedzy o świecie;
- poszerzanie słownika czynnego i biernego; rozwiązywanie zagadek, rebusów, quizów i krzyżówek;
- treści przyrodnicze;
- treści matematyczne;
- treści prozdrowotne;
- treści dotyczące ekonomii i przedsiębiorczości (w tym preorientacja zawodowa);
- treści proekologiczne;
- ciekawostki popularnonaukowe;
- rozwijanie czytelnictwa;
- poznawanie symboli liter i cyfr;
- poznawanie i zapamiętywanie tekstu wierszy, piosenek i rymowanek;
- przygotowanie do rozpoczęcia nauki w szkole.
- współpraca i budowanie wspólnoty;
- promocja czytelnictwa.

DZIAŁAM

- ruch (np. wykonywanie ćwiczeń gimnastycznych, ćwiczenie motoryki małej i dużej, pokonywanie przeszkód);
- rozpoznawanie przedmiotów za pomocą dotyku; naśladowanie ruchów;
- zabawy i gry zręcznościowe;
- eksperymenty i doświadczenia;
- rozwijanie stronności;
- klasyfikowanie, porównywanie i grupowanie; rysowanie synchroniczne, odwzorowywanie; nauka tańców ludowych;
- śpiew;
- zapoznanie z zasadami bezpieczeństwa;
- czynnościowa nauka pojęć matematycznych; wykonywanie prostych działań matematycznych;
- tworzenie prac plastyczno-technicznych;
- rozwój multisensoryczny.

W Polsce, mimo wprowadzenia wielu innowacji w edukacji przedszkolnej, najbardziej powszechnym kryterium tworzenia grupy przedszkolnej pozostaje wiek fizyczny dzieci. Rzadziej (najczęściej z powodów organizacyjnych) powstają grupy różnowiekowe. A warto zwrócić uwagę, że badania psychopedagogiczne dzieci w wieku przedszkolnym pokazują, że wiek rozwojowy przedszkolaków nie jest jedynym wyznacznikiem poziomu ich rozwoju emocjonalnego, społecznego, motorycznego i poznawczego[1]. Do tej samej grupy przedszkolnej uczęszczają często dzieci o różnych potencjalnych możliwościach poznawczych.

E. Gruszczyk-Kolczyńska wskazuje, że różnice indywidualne pomiędzy dziećmi w tym samym wieku fizycznym mogą wynosić nawet cztery lata wieku rozwojowego. Dotyczy to zarówno konkretnych przedszkolaków, jak i całych grup, ponieważ mogą w nich dominować dzieci o przyspieszonym, jak również o nieco opóźnionym tempie rozwoju. Niektóre, uzdolnione lub odpowiednio stymulowane przez środowisko, trzylatki będą rozumiały, że jeden liczebnik odpowiada jednemu przedmiotowi. Przyjmując koncepcję rozwoju dziecka J. Piageta, stwierdzimy zatem, że są one na etapie rozumowania przedoperacyjnego (zob. Wspomaganie rozwoju operacji umysłowych, s. 70). Zgodnie z normą rozwojową, takiego sposobu myślenia oczekujemy dopiero od cztero-, pięciolatków. Jednocześnie, w tej samej grupie spotkamy trzylatki, które mając przed sobą trzy duże talerze obiadowe i dziesięć małych talerzyków dla lalek, nawet po wielokrotnym przeliczaniu będą utrzymywać, że więcej jest talerzy obiadowych. Dzieci te są na etapie sensomotorycznym (wg J. Piageta – od urodzenia do drugiego roku życia) i nie rozumieją jeszcze, że ostatni liczebnik oznacza liczbę elementów w zbiorze. Skala różnic indywidualnych w tej grupie trzylatków to zakres od dwu do nawet pięciolatków. Ponadto, należy pamiętać, że owe trzylatki rozumują na tym poziomie w obszarze stałości liczby. Różnice indywidualne, choćby w zakresie orientacji w przestrzeni, mogą rozkładać się inaczej u każdego dziecka. Ten sam trzylatek może zatem rozumować w zakresie stałości liczby na poziomie pięciolatka, a w obszarze orientacji przestrzennej odpowiadać dwulatkowi. Warto podkreślić, że to naturalny proces, wynikający z bardzo wielu czynników. E. Gruszczyk-Kolczyńska największą rolę przypisuje w tym przypadku liczbie doświadczeń dziecka[2].

[1] Gruszczyk-Kolczyńska, E. (2013). *Dzieci ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się matematyki.* Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, s. 12–15. [2] Gruszczyk-Kolczyńska, E., Zielińska, E. (1999). *Dziecięca matematyka. Program dla przedszkoli, klas zerowych i placówek integracyjnych.* Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, s. 6–7.

Należy również pamiętać, że ludzie różnią się między sobą zdolnościami, zainteresowaniami, sposobem przyswajania informacji czy stylami uczenia się. Ponadto do grup przedszkolnych uczęszczają dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Powstaje zatem pytanie, jak odpowiedzieć na potrzeby tych wszystkich dzieci.

Program wychowania przedszkolnego „Blisko Ciebie" oparto na teorii konstruktywizmu w edukacji, stworzonej i rozwiniętej przez J. Piageta (konstruktywizm poznawczo-rozwojowy)[3], L. Wygotskiego (konstruktywizm społeczno-kulturowy)[4] i J. Brunera (konstruktywizm społeczny)[5]. Z uwagi na to, że jest przeznaczony do pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym (od trzech do sześciu lat) o różnych potrzebach edukacyjnych, funkcjonujących również w grupach różnowiekowych, wiele elementów zaczerpnięto z teorii inteligencji wielorakich H. Gardnera[6]. To program odpowiedni zarówno do pracy z dziećmi rozwijającymi się harmonijnie, jak i przejawiającymi specjalne potrzeby edukacyjne i wychowawcze[7]. Dzięki wdrażaniu dzieci do samodzielnego rozwiązywania problemów odpowiada też na wyzwanie, przed jakim nauczyciele i rodzice stanęli w marcu 2020 r., kiedy wprowadzono naukę zdalną.

KONSTRUKTYWIZM W EDUKACJI

Zgodnie z teorią konstruktywizmu edukacyjnego człowiek poznaje rzeczywistość nie poprzez absorbowanie informacji płynących z zewnątrz, ale dzięki samodzielnemu budowaniu złożonej z nich konstrukcji. Informacje te mogą pochodzić z literatury, filmów, poznawania świata wszystkimi zmysłami, własnych refleksji i – przede wszystkim – kontaktu ze środowiskiem społecznym i kulturowym. Samodzielne uczenie się to natomiast proces nadawania znaczenia tym informacjom, tworzenia z nich bazy do kształtowania nowych pojęć i interpretowania doświadczeń. Z teorii konstruktywizmu wynikają dwie podstawowe postawy dotyczące dzieci w wieku przedszkolnym.

Aktywność poznawcza

Postawa aktywności poznawczej wiąże się z tym, że dziecko jest podmiotem aktywnie odkrywającym rzeczywi

[3] Piaget, J. (1966). *Studia z psychologii dziecka.* Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN. [4] Wygotski, L. (2002). *Wybrane prace psychologiczne.* Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka. [5] Bruner, J. (1978). *Poza dostarczone informacje.* Warszawa: PWN. [6] Gardner, H. (2002). *Inteligencje wielorakie. Teoria w praktyce.* Poznań: Wydawnictwo Media Rodzina. [7] Gardner, H. (2009). *Inteligencje wielorakie. Nowe horyzonty w teorii i praktyce.* Warszawa: Laurum.

stość. W czasie swobodnej zabawy, zajęć dydaktycznych, przeprowadzania eksperymentów, rozgrywania gier i sa modzielnego poszukiwania informacji uczy się, tworząc własną bazę doświadczeń poznawczych. Angażuje się emocjonalnie w wykonywane czynności i wkłada w nie wiele wysiłku i starań. Dzięki wykorzystywaniu w proce sie edukacyjnym metod aktywizujących dziecko zaczyna łączyć poznawanie świata z emocjami, jakie temu doświad czeniu towarzyszą, a wiedza jest na trwałe zapisywana w umyśle. Budując bazę doświadczeń, dziecko nieustannie weryfikuje informacje, przestawia je, koryguje, łączy i roz dziela – i tym samym tworzy schematy poznawcze. Pozwa la to na samodzielne konstruowanie wiedzy pod kierun kiem i dzięki udziałowi osób z najbliższego otoczenia. J. Bruner zalecał uczenie się przez odkrywanie. Do wodził, że główny mechanizm w procesie poznawania świata przez człowieka polega na wyszukiwaniu różnic i podobieństw między przedmiotami i zdarzeniami oraz przetwarzaniu informacji w sposób umożliwiający łączenie ich w kategorie. W swojej koncepcji podkreślał znaczenie intuicji dziecięcej i pojęć potocznych. Zachęcał do pozosta wienia dzieciom możliwości doświadczania, eksperymen towania, badania świata, wchodzenia w relacje z innymi. Te naturalne predyspozycje znajdują zastosowanie m.in. w czynnościowym uczeniu się matematyki i rozwoju opera cji umysłowych zgodnie z koncepcją prof. E. Gruszczyk-Kol czyńskiej.

Nauczanie i uczenie się w koncepcji L. Wygotskiego wymaga przede wszystkim ustalenia dwóch poziomów rozwoju dziecka: aktualnego rozwoju funkcji psychicz nych (efektu zakończonych już cyklów rozwojowych) i naj bliższego możliwego rozwoju (dopiero kształtujących się funkcji, będących na początkowym etapie rozwoju). Dzięki temu nauczyciel jest w stanie określić strefę najbliższego rozwoju dziecka, czyli różnicę pomiędzy poziomem zadań możliwych do wykonania z pomocą innych a poziomem zadań możliwych do rozwiązania samodzielnie. Strefa najbliższego rozwoju pomaga określić możliwości „jutra" w rozwoju dziecka, bowiem to, co zrobi ono dzisiaj z pomocą dorosłego lub rówieśnika, jutro wykona samodzielnie. Waż
ne, aby każde działanie nauczyciela było spójne z aktualnym poziomem rozwoju dziecka.

Nauka przez obserwację, modelowanie otoczenia i interakcje

Założenie, że dziecko uczy się przez obserwację, naśladowa nie, modelowanie i interakcje z innymi ludźmi, jest kluczowe dla konstruktywizmu edukacyjnego. Zgodnie z tą koncepcją dziecko nie jest białą kartą do zapisania przez dorosłych, a proces uczenia się nie odbywa się wyłącznie poprzez od bieranie celowych komunikatów nauczycieli. Zasób wie dzy dziecka pochodzi nie tylko od niego samego i ze źródeł wtórnych, lecz jest przede wszystkim zbiorem doświadczeń pochodzących od innych ludzi – zarówno dorosłych, jak i rówieśników. J. Bruner zauważył, że rozwój intelektualny dziecka jest ściśle powiązany z jego rozwojem społecznym, a środowisko społeczne to kontroler i regulator zachowań dziecka. Poprzez kontakt z innymi ludźmi – rozmowę, po znawanie modeli zachowania i wzorców kultury – dziecko nie tylko wzbogaca swoją wiedzę na określone tematy, lecz również staje się istotą społeczną, osadzoną w kulturze i żyjącą zgodnie z jej normami. Dzięki budowaniu bazy (kon
strukcji) doświadczeń, weryfikowaniu ich i porównywaniu z zachowaniami innych ludzi dziecko tworzy własny sys tem wartości, oparty na normach zachowania właściwych dla środowiska i kultury, w których żyje. Warto zauważyć, że jest to doświadczenie zdobyte w sposób aktywny, sa modzielnie przetworzone w umyśle, a nie narzucone przez innych, a więc dziecko odczuwa je jako własne spostrzeże nia – trwałe i obowiązujące. W ten złożony sposób tworzy i utrwala zasady postępowania, którymi będzie się kierować w życiu.

Dzieci w wieku przedszkolnym dopiero zaczynają uczyć się zachowań i norm społecznych obowiązujących w grupie oraz odróżniania dobra od zła. Zadaniem nauczycieli, ale też innych dorosłych w otoczeniu dzieci, jest ułatwić im przy
swojenie zasad społecznych i pomóc w ich przestrzeganiu. Ważne, aby formułować jasne i zrozumiałe dla dziecka ocze kiwania oraz własną postawą pokazywać, jak funkcjonować w społeczeństwie.

Jak wspomniano we wstępie, nauczyciel powinien rów nież zweryfikować swoją rolę w grupie. Zgodnie z koncepcją konstruktywizmu wchodzi on w rolę przewodnika i inspi ratora, stwarzającego dzieciom odpowiednie warunki do rozwoju, i wspiera je w procesie uczenia się. Stanowi część grupy, jaką jest oddział przedszkolny. Funkcjonowanie w ta kiej grupie to proces, w którym każda ze stron ma wiele do zaoferowania.

W programie „Blisko Ciebie" szczególnie wartościową rolę w edukacji dzieci przypisuje się nauczaniu matematy ki, przeprowadzaniu operacji logicznych (m.in. kodowania), eksperymentom przyrodniczym, zabawom sensorycznym prowadzonym z aktywnym udziałem dzieci. Zadaniem przedszkolaków podczas takich zabaw jest stawianie i we ryfikowanie hipotez, formułowanie wniosków, odkrywa nie świata we własnym tempie. W programie podkreśla się również konieczność uczenia dzieci przewidywania skutków własnych zachowań i stosowania się do zasad

[8] Semadeni, Z. (2016). *Podejście konstruktywistyczne do matematycznej edukacji wczesnoszkolnej.* Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji.

bezpieczeństwa. Adekwatne do poziomu rozwoju przedszkolaków wskazówki pozwolą nauczycielowi kierować procesem wychowania dzieci odpowiedzialnych za siebie i innych, świadomych niektórych zagrożeń i potrafiących ich unikać.

Osiągnięcie tych celów jest możliwe jedynie dzięki stymulowaniu społeczno-emocjonalnego rozwoju przedszkolaków. Dojrzałość emocjonalno-społeczna stanowi ważny element gotowości szkolnej i często to ona, a nie obszar poznawczy, decyduje o sukcesach szkolnych. W programie „Blisko Ciebie" zamieszczono wskazówki dotyczące organizacji zabaw i zajęć na każdym etapie rozwoju przedszkolaka w taki sposób, aby wspierać dziecięce relacje, zwiększać świadomość emocji własnych i innych osób. Ponadto już dla najmłodszych przedszkolaków przygotowano w programie zachęty do treningu pamięci, koncentracji i uważności. Szczególną uwagę warto zwrócić na zabawy kształtujące umiejętność nawiązywania i podtrzymywania relacji społecznych oraz stosowania się do zasad gier i zabaw, a także na pobudzanie aktywności w zabawach tematycznych i swobodnych.

W działaniach na podstawie programu „Blisko Ciebie" znajdują odzwierciedlenie filary planu daltońskiego, czyli samodzielność, odpowiedzialność i współpraca z towarzyszącą im na każdym etapie refleksją. Propozycje prac plastycznych opatrzonych obrazkową instrukcją wykonania i możliwość samodzielnego sprawdzenia poprawności wykonania zadania stanowią doskonałe wprowadzenie do budowania w najmłodszych poczucia odpowiedzialności.

TEORIA INTELIGENCJI WIELORAKICH H. GARDNERA

Zgodnie z koncepcją inteligencji wielorakich H. Gardnera ludzie różnią się między sobą profilem inteligencji, która jest osobistą cechą o bardzo złożonej strukturze. Intelekt – w tym rozumieniu – ma wieloraki charakter, a inteligencja jest zdolnością rozwiązywania problemów. Kompetencję poznawczą człowieka można opisać jako zbiór niezależnych od siebie zdolności, talentów czy umiejętności (H. Gardner nazywa je *inteligencjami*). W teorii inteligencji wielorakich za podstawę przyjmuje się występowanie u każdej jednostki wielu różnych inteligencji (w programie „Blisko Ciebie" są one określane mianem zdolności). To, które z nich górują nad innymi w procesie poznawania świata przez daną osobę, określa profil inteligencji człowieka i wskazuje na narzędzia, za pomocą których taka osoba łatwiej się uczy.

H. Gardner wyróżnia zdolności:

- językowe;
- przestrzenne;
- muzyczne;
- cielesno-kinestetyczne;
- logiczno-matematyczne;
- przyrodnicze;
- interpersonalne;
- intrapersonalne[10].

Każda ze zdolności opiera się na korelacji zachodzącej pomiędzy potencjałem biologicznym człowieka a wpływem czynników środowiskowych. H. Gardner zwraca uwagę na to, że małe dziecko tworzy sobie obraz świata fizycznego i społecznego poprzez rozwijanie podstawowych systemów symbolicznych: języka, liczb, muzyki, przedstawień graficznych i malarskich. Tworzenie i przyswajanie tych systemów odbywa się bez formalnego – bezpośredniego – udziału nauczyciela. Autor koncepcji inteligencji wielorakich podkreśla, że w okresie edukacji elementarnej nauczanie powinno się koncentrować na odkrywaniu przez dziecko własnych predyspozycji i uzdolnień, które następnie będzie ono rozwijać w szkole, pracy i życiu codziennym. Proces edukacyjny należy zorganizować tak, aby nauczyciel miał możliwość jak najlepiej poznać i zrozumieć dziecko, a następnie pomóc mu w rozwijaniu jego zdolności.

Zgodnie z omawianą koncepcją nauczyciel wychowania przedszkolnego może podawać te same treści w sposób odpowiedni dla dzieci przejawiających różne rodzaje inteligencji (zdolności), nawet gdy wiąże się to z wielokrotnym powtarzaniem materiału (różnymi metodami). To sposób podwójnie korzystny dla dzieci. Każde dziecko otrzymuje informacje w sposób najbardziej dopasowany do jego możliwości i upodobań, a jednocześnie – uczestnicząc w zabawach z całą grupą – ćwiczy inne, mniej rozwinięte zdolności i utrwala materiał. Rozwijanie tych inteligencji, które są słabiej reprezentowane w grupie, powinno być zarezerwowane dla zadań grupowych wykonywanych pod kierunkiem nauczyciela. H. Gardner dokonał charakterystyki zachowań i preferencji dzieci o różnych rodzajach inteligencji. W programie „Blisko Ciebie" również zastosowano klasyfikację autora, wskazując jednocześnie, jakie działania nauczyciela mogą wzmacniać określone zdolności.

Osoby obdarzone zdolnością językową (nazywaną też słowno-językową lub lingwistyczną) charakteryzują się bogatym zasobem słownictwa, łatwością argumentacji,

[9] Dębski, M., Flis, J. (2022). *Zdrowa szkoła. Ocena jakości relacji szkolnych w świetle ogólnopolskich wyników badań uczniów i nauczycieli.* Gdańsk: Fundacja Dbam o Mój Zasięg.

[10] Gardner, H. (2002). *Inteligencje wielorakie. Teoria w praktyce.* Poznań: Wydawnictwo Media Rodzina.

Inteligencje wielorakie wg H. Gardnera

Opracowanie na podstawie: Gardner, H. (2002). *Inteligencje wielorakie. Teoria w praktyce.* Poznań: Wydawnictwo Media Rodzina.

zamiłowaniem do literatury, zabaw słownych i żartów. Dzieci preferujące tego typu działania z łatwością zapa miętują usłyszane informacje i sporządzają notatki. O wiele szybciej niż rówieśnicy uczą się języków obcych, ponieważ kluczowym elementem inteligencji słowno-językowej jest wrażliwość na dźwięki, brzmienie, rytm, modulację głosu, budowę i znaczenie słów. U dzieci w wieku przedszkolnym ten typ inteligencji warto rozwijać na wiele sposobów, np. poprzez zagadki słowne, żarty, krzyżówki, rebusy i szara
dy, a także czytanie, recytację, śpiew i rozmowy. Wspólne wymyślanie bajek i pisanie opowiadań służą rozwijaniu kreatywności.

Inteligencja przestrzenna (nazywana też wizualno--przestrzenną) umożliwia zrozumienie otoczenia dzięki kształtom i wyobrażeniom pochodzącym ze świata ze wnętrznego i wyobraźni. Dzieci z dominującą inteligencją wizualno-przestrzenną zwracają uwagę na szczegóły, de tale, kompozycję, wzory i kolory. Lubią wykonywać pra ce plastyczne, układać puzzle i czytać mapy, harmonijnie łączą ze sobą kolory. Chętnie też prezentują zagadnienia w postaci schematów, diagramów i tabel. Angażują wszyst kie zmysły, aby zapamiętać informacje, a poza tym są kre atywne i twórcze. Rozwój zdolności wizualno-przestrzen nych należy wspierać poprzez zabawy techniczne, a także budowanie i konstruowanie według własnych pomysłów.

Zdolności muzyczne pozwalają lepiej zrozumieć świat dzięki słuchaniu i odtwarzaniu dźwięków. Dzieci preferu jące ten typ uczenia się są wrażliwe na odgłosy płynące z otoczenia, chętnie tańczą i śpiewają, mają poczucie ryt mu, potrafią odróżnić dźwięki różnych instrumentów i od tworzyć wysłuchaną melodię, a poza tym z łatwością uczą się języków obcych i przyswajają akcent. Ten rodzaj inteli gencji pojawia się najwcześniej. Warto ją rozwijać, łącząc z muzyką codzienne czynności: śpiewając, grając na instru mentach, odtwarzając sekwencje dźwięków lub rozwiązu jąc zagadki słuchowe.

Osoby o zdolnościach cielesno-kinestetycznych (na zywanych też kinestetyczno-ruchowymi) preferują ucze nie się poprzez wykonywanie zadań ruchowych. Dzieci obdarzone tym rodzajem inteligencji uwielbiają sport, ta niec, zabawy ruchowe i ćwiczenia gimnastyczne. Chętnie i z sukcesami wykonują prace manualne, np. majsterkują lub rzeźbią. Sprawniej niż rówieśnicy wykonują czynności samoobsługowe i wypracowują automatyczne reakcje na bodźce. Potrafią planować działania, dzielić zadania i mają dobrze ukształtowaną organizację przestrzenną (również schemat własnego ciała przyswajają szybciej niż inni). Dzieci z rozwiniętą inteligencją cielesno-kinestetyczną lubią naukę poprzez zabawy i gry ruchowe, najchętniej w grupie. Często borykają się z trudnościami w nauce z powodu problemów z koncentracją. Należy zapewnić im urozmaicone zajęcia, przeprowadzane z wykorzystaniem interesujących pomocy naukowych (mikroskopy, tablice interaktywne, rzutniki), ponieważ najłatwiej zapamiętują to, co zostało wykonane, a nie to, co zostało powiedzia ne. W tym przypadku zaleca się Metodę Dobrego Startu,

a także zabawy polisensoryczne.

1. Koncepcja teoretyczna programu

Dzieci z dobrze rozwiniętą inteligencją logiczno-mate matyczną dbają o porządek, zwracają uwagę na szczegóły, lubią rozwiązywać zagadki (problemy) i samodzielnie szu kać rozwiązań. Dostrzegają związki pomiędzy zjawiskami, ustalają hipotezy i wysuwają wnioski. Lubią gry matema tyczne i łamigłówki. Cechuje je myślenie abstrakcyjne i za miłowanie do eksperymentów badawczych. Aby rozwijać w dziecku ten rodzaj zdolności, warto stawiać przed nim zadania wymagające obliczeń w pamięci, klasyfikowania przedmiotów, szacowania, planowania, wybierania spo śród różnych rozwiązań i definiowania pojęć. Ten rodzaj zdolności warto doskonalić, czerpiąc z programu dziecię cej matematyki według prof. E. Gruszczyk-Kolczyńskiej, zaleca się również zadania z kodowania.

Dzieci, u których dominuje inteligencja przyrodnicza, wyróżniają się zdolnością rozumienia środowiska natural nego i czerpania korzyści z obcowania z naturą. Dosko nale radzą sobie z klasyfikacją przedmiotów, odróżnia niem rzeczy ważnych od mniej istotnych i dostrzeganiem wzorców funkcjonujących w naturze. Chętnie spędzają czas na świeżym powietrzu, lubią zbierać owoce i warzy wa, obserwować zwierzęta i dbać o rośliny. Wspomaganie rozwoju zdolności przyrodniczych wymaga wprowadzenia do planu zajęć zabaw badawczych w sali, eksperymentów i doświadczeń przyrodniczych w naturalnym środowisku.

Zdolności intrapersonalne wiążą się z wiedzą o sobie samym, a więc pozwalają na rozpoznawanie własnych uczuć i emocji oraz wykorzystywanie ich w regulacji wła snych zachowań. Osoby z dobrze rozwiniętą zdolnością intrapersonalną charakteryzują się doskonałą intuicją, wewnętrzną motywacją do działania i silną wolą. Są też nieco skryte i najchętniej wybierają pracę w samotności. Dzieci o dominującej inteligencji intrapersonalnej są od powiedzialne i świadome swoich mocnych stron. Nie roz pamiętują porażek i słabości, ale traktują je jako kolejne doświadczenie życiowe. Najlepszym sposobem wspoma gania inteligencji intrapersonalnej u dziecka jest stworze nie mu możliwości decydowania o zakresie i tempie pracy, a także zapewnienie warunków do wyciszenia i koncen tracji. Należy również dać dziecku możliwość doświadcze nia samodzielnego kształcenia (np. w ramach koncepcji planu daltońskiego).

Inteligencja interpersonalna – zdaniem autora koncep cji inteligencji wielorakich – zawiera w sobie cechy wszyst kich pozostałych typów zdolności. Dzieci z rozwiniętą inteligencją interpersonalną najchętniej i najbardziej efek tywnie uczą się poprzez kontakty społeczne. Są doskona łymi słuchaczami i doradcami, łatwo nawiązują i utrzymują relacje międzyludzkie, chętnie współpracują z innymi, wy kazują zdolności przywódcze i potrafią dochodzić do kom promisu. Uczą się dzięki zdolności rozumienia innych, em patii i dostrzegania zarówno cech łączących różne osoby, jak i różniących ludzi od siebie. Ten rodzaj inteligencji war to wzmacniać poprzez kontakty społeczne, wykonywanie wspólnych zadań oraz gry i zabawy integracyjne i interak cyjne. To szczególnie ważne ze względu na zwiększającą się liczbę jedynaków w naszym kraju[11].

Z inteligencją interpersonalną ściśle wiążą się zdolno ści egzystencjalne, na które – oprócz umiejętności spo łecznych – składają się zdolność samokontroli i wglądu we własne emocje. Ich podstawą jest umiejętność rozu mienia uczuć i zachowań innych ludzi oraz – podobnie jak w przypadku rozwiniętych zdolności interpersonalnych – umiejętność zauważania cech łączących różne osoby i róż niących ludzi od siebie. Empatia pozwala na trafne uchwy cenie zmian nastroju, motywacji, zachowania i intencji innych. Ten rodzaj zdolności u dzieci w wieku przedszkol nym warto rozwijać przede wszystkim poprzez modelo wanie i rozmowy o emocjach. Wspólne działania na rzecz innych ludzi, zwierząt i środowiska (np. udział w akcjach charytatywnych) to bardzo dobre ćwiczenie tego rodzaju zdolności.

Biorąc pod uwagę specyfikę rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym, wyzwania współczesnego świata i moż liwości organizacyjne polskich przedszkoli do konstruk tywistycznej teorii uczenia się dodano elementy edukacji outdoorowej oraz koncepcję uniwersalnego projektowa nia w edukacji (ang. Universal Design for Learning – UDL). W myśl konstruktywizmu edukacja opiera się na twórczej, poznawczej aktywności dziecka, które w pro cesie uczenia się wykorzystuje nabytą wcześniej wiedzę i umiejętności. Odwołując się do tej teorii, należy pamię tać o wielostronnych kontaktach pomiędzy dzieckiem i nauczycielem, które skutkują różnorodnymi aktywno ściami opartymi na wzajemnym szacunku i współpracy, a przede wszystkim uwzględniać indywidualne potrzeby dziecka, które prowadzą do zdobywania właściwych kom petencji. Dzięki zabawie dzieci rozwijają motorykę małą i dużą, sprawność intelektualną oraz zdolność logicznego myślenia, a także wzbogacają słownictwo czynne i bierne i doskonalą znajomość pojęć matematycznych. Ponadto w relacjach z innymi kształtują się emocje i uczucia, po żądane nawyki społeczne, a także wrażliwość estetycz na. Dzieci uczą się od siebie nawzajem, ponieważ każde z nich rozwija się we własnym tempie (reprezentuje inny repertuar wiedzy i umiejętności). Przebywanie w grupie pozwala na nabywanie i rozwijanie różnych kompetencji. Nauczyciel, wykorzystując najbliższe otoczenie dziec ka, powinien planować sytuacje, w których dziecko bę dzie podejmowało aktywności o charakterze otwartym i problemowym. Różnorodne interakcje z otaczającym

[11] Jak wynika z opracowania GUS, który podał dane dotyczące liczby dzieci do lat 24 będących na utrzymaniu rodziców, w skali całej Polski

ponad po łowa rodzin ma jedno dziecko. Nieco ponad 1/3 ma dwoje dzieci, (https://stat.gov.pl/spisy-powszechne/nsp-2021/nsp-2021-wyniki-ostateczne/rodziny-w-polsce-w-swietle-wynikow-nsp-2021,7,2.html).

światem przyczynią się bowiem do zmian rozwojowych we wszystkich sferach życia dziecka. Właściwe zorganizowanie i wykorzystanie przestrzeni edukacyjnej – a więc zarówno sali przedszkolnej oraz ogrodu przedszkolnego, jak i terenu poza placówką – jest zatem bardzo ważne i przynosi długotrwałe efekty. Jest to założenie zgodne z koncepcją edukacji outdoorowej.

Edukacja outdoorowa (ang. *outdoor education*) to podejście do nauczania oparte przede wszystkim na doświadczaniu, które odbywa się poza salą przedszkolną. Dotyczy różnych działań doskonalących umiejętności społeczne, środowiskowe i osobiste z wykorzystaniem naturalnych pomocy dydaktycznych. W najprostszy sposób definiują ją słowa Konfucjusza: Powiedz mi, a zapomnę, pokaż mi, a zapamiętam, pozwól mi zrobić, a zrozumiem. W polskich warunkach trudno dostosować całość procesu kształcenia do założeń edukacji outdoorowej, warto jednak korzystać z jej elementów w praktyce – wyjścia do muzeum i biblioteki, zajęcia w plenerze (np. gospodarstwie agroturystycznym) czy wycieczki do lasu umożliwią nabywanie i rozwijanie określonych kompetencji w naturalny sposób. Ważne, aby jasno sprecyzować cel wyjścia i omówić przeżyte zdarzenia.

Koncepcja uniwersalnego projektowania w edukacji (UDL) zakłada tworzenie optymalnych warunków dla każdego dziecka do uczestnictwa w procesie edukacyjnym – niezależnie od jego możliwości rozwojowych, preferencji i umiejętności. Skupia się na rozwiązaniach dostępnych dla każdego uczestnika sytuacji edukacyjnej. Wprowadzenie uniwersalnego projektowania powoduje, że mimo różnicowania wiekowego i poznawczego każde dziecko może w tym samym czasie osiągnąć sukces. Nawet jeśli dziś wykonanie zadania jest poza jego zasięgiem, to kolejne próby zapoznania się z zagadnieniem prowadzą do zmian rozwojowych, zwiększając szanse na to, że dziecko wykona zadanie w niedalekiej przyszłości. Uniwersalne projektowanie doskonale sprawdza się w pracy z grupą zróżnicowaną wiekowo. Dzięki zastosowaniu tej koncepcji każde dziecko zdobędzie wiedzę w pewnym zakresie i w określony sposób rozwinie swoje umiejętności, ponieważ wykona zadanie na tyle, na ile pozwalają mu jego aktualne możliwości. W projektowaniu uniwersalnym wykorzystuje się różne formy przekazu. W edukacji przedszkolnej niewątpliwie najbardziej powszechny jest przekaz obrazkowy, w tym instrukcje obrazkowe, piktogramy. Samo zapoznanie się z nim stanowi wartość, ponieważ symbole są obecne w bliższej i dalszej przestrzeni – również publicznej (np. w komunikacji). Projektowanie uniwersalne dotyczy zarówno miejsca, w którym obywa się proces edukacyjny (zakłada, że każda przestrzeń może stać się przestrzenią edukacyjną, w której dziecko będzie nabywało wiedzę i umiejętności), jak i materiałów, z których dziecko korzysta.

Program „Blisko Ciebie" służy pomocą nauczycielom w spojrzeniu na dzieci przez pryzmat ich zdolności i preferowanych sposobów uczenia się. Współcześnie do głównych zadań nauczycieli należy jak najlepsze zrozumienie zainteresowań dzieci, świadomy dobór metod i środków nauczania, a także organizowanie przestrzeni edukacyjnej w sposób odpowiadający poszczególnym – odmiennym – jednostkom i jednocześnie wspomagający rozwój grupy.

Podsumowując podejście konstruktywistyczne, warto odwołać się do założeń dydaktycznych przedstawionych przez D. Klus-Stańską[12]:

1. Punktem wyjścia uczenia się jest zawsze aktywność ucznia[13], zatem zanim nauczyciel wyjaśni dziecku sposób rozwiązania problemu, powinien dać mu czas na samodzielne (nawet nieudolne) próby poradzenia sobie z nową sytuacją.
2. Kwestią kluczową w nauczaniu jest stawianie dziecka w sytuacjach problemowych, wywołujących konflikt poznawczy i umożliwiających szukanie rozwiązań.
3. Dla wsparcia uczenia się istotna jest znajomość przedwiedzy dziecka wynikającej z jego pozaszkolnych i szkolnych[14] doświadczeń poznawczych.
4. Nauczanie polega bardziej na rozpoznawaniu przez nauczyciela, co ma na myśli uczeń, niż na skłanianiu dziecka do odgadywania, co ma na myśli nauczyciel.
5. Uczenie się nie polega na przyswajaniu cudzych pojęć, ale na społecznym negocjowaniu znaczeń. Należy pozwolić dziecku zdobywać wiedzę przez doświadczenie.
6. W pamięci ucznia bardziej pozostają poznawcze procedury dojścia do wyniku niż same wyniki jego aktywności umysłowej. Ważniejsze zatem jest, aby uczeń podejmował samodzielne próby rozwiązania zadania (nawet jeśli nie dojdzie do poprawnego wyniku), niż otrzymywał od nauczyciela gotowe lub sugerowane rozwiązania.
7. Znaczna część procesu uczenia się zachodzi na poziomie nieświadomym, czyli poza możliwą bezpośrednią kontrolą nauczyciela i samokontrolą ucznia.
8. Błędy są naturalnym elementem uczenia się. Nauczyciel powinien pozwalać dziecku je popełniać, ponieważ mogą pełnić funkcję diagnostyczną i stymulować myślenie.
9. Planowanie nauczania jest projektowaniem okazji dydaktycznych bez możliwości percepcyjnego określania cząstkowych efektów. Nauczyciel powinien być otwarty na potrzeby dziecka i pomagać mu znajdować odpowiedzi na nurtujące je pytania.

[12] Klus-Stańska, D. (2010). *Dydaktyka wobec chaosu pojęć i zdarzeń.*

Rozwój dziecka w przedszkolu opiera się nie tylko na zdobywaniu wiedzy, ale także na kształtowaniu umiejętności, postaw i zdolności do samodzielnego działania. W trakcie wychowania przedszkolnego dzieci zdobywają doświadczenia edukacyjne, które wspierają ich rozwój osobisty, psychiczny, społeczny i fizyczny oraz budują poczucie sprawczości. Doświadczenia edukacyjne mają charakter praktyczny, wzmacniają kompetencje fundamentalne i przekrojowe oraz rozwijają umiejętności komunikacyjne i współpracę.

Kompetencje fundamentalne, przekrojowe oraz sprawczość przedstawione w Podstawie programowej wychowania przedszkolnego[1] tworzą razem spójną całość, która pozwala na wspieranie wszechstronnego rozwoju dziecka. Dzięki połączeniu tych kompetencji i wykorzystaniu umiejętności, które z nich wynikają, dziecko może funkcjonować w różnych sytuacjach życiowych, rozwijać ciekawość świata i wiarę we własne możliwości.

Kompetencje fundamentalne dają podstawę do nauki i porozumiewania się, kompetencje przekrojowe umożliwiają twórcze, społeczne i osobiste radzenie sobie z wyzwaniami, a sprawczość pozwala dziecku podejmować inicjatywę, świadomie działać i wpływać na otoczenie.

Tylko rozwijane równolegle i wspierające się wzajemnie te obszary w pełni przygotowują dziecko do dalszej edukacji i aktywnego życia w świecie.

1. Kompetencje fundamentalne są podstawą rozwoju i edukacji przedszkolnej, są one konieczne do funkcjonowania w różnych sytuacjach życiowych i dalszej nauki. Obejmują kompetencje:
   - Językowe – komunikowanie się i rozumienie informacji, również umiejętność czytania i pisania.
   - Matematyczne – rozumowanie matematyczne i stosowanie pojęć i narzędzi matematyki w praktyce.
   - Cyfrowe – bezpieczne korzystanie z technologii cyfrowych.
   - Ruchowe – rozwijanie aktywności fizycznej i zdrowych nawyków.
2. Kompetencje przekrojowe to umiejętności stosowane w różnych sytuacjach, zarówno edukacyjnych, jak i społecznych. Dzielą się na:
   - Poznawcze – rozwiązywanie problemów, krytyczne i kreatywne myślenie.
   - Społeczne – współpraca i dbanie o innych.
   - Osobiste – kierowanie sobą, autorefleksja, dbanie o własne potrzeby i samorozwój.
3. Sprawczość to zdolność do podejmowania działań mających pozytywny wpływ zarówno na osobę podejmującą działanie, jak i na innych. Wiąże się także z braniem odpowiedzialności za podejmowane działania. Obejmuje:
   - poczucie przynależności do grupy;
   - nastawienie na rozwój;
   - przekonanie o własnej skuteczności;
   - samoregulację i świadome kierowanie własną aktywnością.

Dzieci rozwijają sprawczość m.in. poprzez inicjatywę w zabawie, udział w decyzjach grupowych, prowadzenie doświadczeń, dzielenie się wiedzą, realizację projektów edukacyjnych oraz refleksję nad własnym działaniem.

Jednoczesne kształtowanie kompetencji fundamentalnych, przekrojowych i sprawczości jest kluczowe dla wszechstronnego rozwoju dziecka. Kompetencje fundamentalne zapewniają solidną bazę wiedzy i umiejętności, kompetencje przekrojowe pozwalają dziecku efektywnie myśleć, współpracować i działać w różnych sytuacjach, a sprawczość umożliwia podejmowanie inicjatywy, odpowiedzialne działanie i wpływanie na własne otoczenie. Rozwój wszystkich tych obszarów równocześnie sprawia, że dziecko staje się bardziej samodzielne, kreatywne, pewne siebie i przygotowane do dalszej nauki oraz życia w społeczności.

[1] *Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 11 marca 2026 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym* (Dz.U. 2026, poz. 378).

CZYM SĄ CELE WYCHOWANIA PRZEDSZKOLNEGO?

Na potrzeby tego rozdziału należy wyjaśnić znaczenie po jęcia *cele edukacyjne*. W „Słowniku języka polskiego" PWN cel określany jest jako „to, do czego się zmierza, dąży", „to, co się chce osiągnąć", a także jako „przedmiot (rzecz lub osoba) zamierzonych działań, punkt centralny jakiejś akcji, obiekt"[1]. Pod pojęciem *cele edukacyjne* (kształcenia i wychowania) kryje się zatem wcześniej prognozowany, ocze kiwany stan wiedzy lub umiejętności. Ich poziom zmienia się w zależności od działań podjętych przez nauczyciela i dzieci. Bez wątpienia jedno z ważniejszych pytań, jakie powinien zadać sobie nauczyciel wychowania przedszkolnego przed zaproponowaniem dzieciom aktywności, brzmi: Co chcę dzięki temu osiągnąć?

Pedagog C. Kupisiewicz ogólne cele kształcenia okre ślił następująco: „Cel główny to zapewnienie uczniom optymalnego rozwoju intelektualnego. Może być on zrealizo wany poprzez:

- zaznajomienie uczniów z podstawami usystematy zowanej wiedzy o przyrodzie, społeczeństwie, tech nice i kulturze w zakresie umożliwiającym rozumienie najważniejszych rzeczy, zjawisk, wydarzeń i proce sów oraz operatywne posługiwanie się tą wiedzą przy przekształcaniu fragmentów rzeczywistości, dostosowanych do możliwości dzieci i młodzieży;
- rozpoznanie zainteresowań i zdolności poznaw czych uczniów, a mianowicie ich krytycznego my ślenia, uwagi, wyobraźni, pamięci, fantazji i różnora kich umiejętności praktycznych;
- kształtowanie u dzieci i młodzieży akceptowane go społecznie systemu wartości, systemu spójnych merytorycznie i logicznie poglądów i przekonań, wyznaczających stosunek do świata oraz ukierun kowujących ich postępowanie;
- wdrażanie uczniów do samokształcenia;
- zaznajomienie uczniów z ogólnymi podstawami pro dukcji i organizacji pracy w zakresie najważniejszych dziedzin wytwórczości oraz w umiejętności posługiwania się najprostszymi narzędziami i maszynami"[2].

Pomocna w wypełnianiu tych zadań okaże się teoria inte ligencji wielorakich H. Gardnera. Warto zwrócić szczególną uwagę na jej aspekty dotyczące zdolności interpersonalnych, intrapersonalnych i egzystencjalnych. Wydaje się bowiem, że to właśnie nawiązywanie i podtrzymywanie relacji, porozumienie z drugim człowiekiem i dostosowywanie się do nowych emocjonalnie okoliczności stanowią największe wyzwanie współczesnego świata.

[1] Szymczak, M. (red.). (1978). *Słownik języka polskiego* (t. 1). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 235.

[2] Kupisiewicz, C. (1984). *Podstawy dydaktyki ogólnej.* Warszawa: Wydaw nictwo Naukowe PWN, s. 53.

OGÓLNE CELE WYCHOWANIA PRZEDSZKOLNEGO

Zmiany społeczne, gospodarcze i technologiczne we współczesnym świecie następują tak dynamicznie, że nie sposób przewidzieć, jaka wiedza okaże się przydatna dzie ciom w przyszłości. Wiele instytucji stara się określić prio rytety edukacyjne, w myśl założenia, że uczymy się całe życie. W trosce o holistyczny rozwój dzieci warto skoncen trować się na tych aktywnościach, które budują kompeten cje niezbędne do funkcjonowania w świecie i społeczeń stwie. Opanowanie tych umiejętności sprawia trudność wielu dzieciom, nie tylko tym w wieku przedszkolnym. Kompetencje kluczowe sformułowane przez Parla ment Europejski i Radę Europy w 2018 r.[3] przedstawiają się następująco:

1. w zakresie rozumienia i tworzenia informacji; 2. językowe;
3. matematyczne oraz w zakresie nauk przyrodni czych, technologii i inżynierii;
4. cyfrowe;
5. osobiste, społeczne i w zakresie uczenia się; 6. obywatelskie;
7. w zakresie przedsiębiorczości;
8. w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej. Cztery z ośmiu podanych kompetencji kluczowych (tj. kompetencje od 5. do 8.) nie dotyczą konkretnej wiedzy – są to tzw. kompetencje miękkie. Oprócz skupiania się na treściach programowych, niezbędnych do zdobycia przez dziecko kolejnych umiejętności, nauczyciel powinien sta rać się kształtować w nim właśnie wymienione kompeten cje.

Niezależnie od zmian podstaw programowych, a na wet struktury samej szkoły, pozwolą one na samodzielne uczenie się nowych rzeczy. Należy rozpocząć ćwiczenie tych umiejętności już w przedszkolu, oczywiście w formie dostosowanej do poziomu rozwojowego przedszkolaków i z uwzględnieniem strefy ich najbliższego rozwoju. Warto zatem wdrażać dzieci do korzystania z instrukcji obrazko wych i wyrazowo-obrazkowych, wprowadzać mnemo techniki ułatwiające zapamiętywanie, pokazywać sposoby sprawdzania i autokorekty własnej pracy, a także stoso wać techniki relaksacji i wyciszenia.

[3] *Zalecenie Rady z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie* (Dz.U. UE z dnia 4 czerwca 2018 r.).

3. Cele wychowania przedszkolnego

W omawianym programie to dziecko jest podmiotem edukacji – uczy się, a nie jest nauczane, czyli tworzy w umyśle struktury wiedzy, opierając się na aktywnie zdobytych informacjach i własnych zasobach intelektualnych. Na uczyciel korzystający z programu „Blisko Ciebie" pomaga dzieciom uczyć się samodzielności i odpowiedzialności, kształtować umiejętność współpracy oraz pobudza je do refleksji. Dziecko rozwija w ten sposób kompetencje niezbędne do pełnienia różnych ról społecznych i – przede wszystkim – zyskuje poczucie sprawczości i niezależności. Myśląc o edukacji dziecka, warto się zastanowić, czy

dana umiejętność, kompetencja lub informacja pozwoli mu przygotować się do życia w społeczeństwie. Omawiany program nie tylko wdraża dzieci do funkcjonowania w szkole. Nauczyciel znajdzie w nim przede wszystkim wskazówki, jak rozpocząć proces przygotowywania przedszkolaków do życia w nieustannie zmieniającym się świecie i wyposażyć je w kompetencje, które w przyszłości mogą okazać się kluczowe.

1. Kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji odnoszą się przede wszystkim do zdolności poznawczych, takich jak: wzbogacanie słownika czynnego i biernego, tworzenie i rozumienie pojęć, uczenie się, kojarzenie faktów, wyrażanie opinii, uważne słuchanie ze zrozumieniem, rozpoznawanie obrazów i dźwięków, odpowiadanie adekwatnie na pytania. Dotyczą nie tylko mowy, lecz także pozyskiwania informacji z innych źródeł, np. piosenek, obrazów, dźwięków, zapisów cyfrowych, zapisów literowych lub wrażeń dotykowych.

2. Kompetencje językowe odnoszą się do biegłego korzystania z języków obcych w celu komunikowania się z innymi i poznawania obcych kultur. W przedszkolu, czyli na pierwszym etapie nauki języka obcego, dzieci mają kontakt z językiem poprzez zabawę, ruch, piosenki, wierszyki i rymowanki. Wszystkie elementy dotyczące wielojęzyczności wbrew pozorom są dzieciom bardzo bliskie i korzystają one z nich, nawet o tym nie wiedząc. Zadaniem nauczyciela jest stwarzanie sytuacji, w których dziecko będzie mogło obcować z językiem obcym na co dzień (wplatanie do codziennej pracy elementów dwujęzyczności, np. liczb, nazw kolorów, zwierząt i pór roku).

3. Obszar kompetencji matematycznych oraz kompetencji w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii dotyczy ściśle zagadnień matematyczno-przyrodniczych, ale również kwestii związanych ze środowiskiem naturalnym oraz tematów etnicznych i obywatelsko-społecznych. Wszystko, co dotyczy zagadnień matematyczno-przyrodniczych, jest dziecku w wieku przedszkolnym bardzo bliskie, ponieważ znajduje się w otaczającej je rzeczywistości. Natomiast kwestia dotycząca rozwijania kompetencji technologicznych i inżynieryjnych wymaga wzbudzenia u dziecka zaciekawienia światem techniki, ale również zwrócenia uwagi na potrzebę ochrony środowiska. Rolą nauczyciela jest – poprzez doświadczanie i eksperymentowanie, wycieczki, poznawanie życia na Ziemi – kształtowanie u wychowanków postawy proekologicznej.

4. Może się wydawać, że kształtowanie kompetencji cyfrowych na etapie edukacji przedszkolnej nie jest łatwe. Dzieci coraz częściej mają co prawda swobodny dostęp do telefonu, laptopa, komputera i internetu, ale traktują je jak zabawki. Ważnym zadaniem nauczyciela jest zatem nauczyć dzieci korzystania z urządzeń multimedialnych w sposób rozważny i odpowiedzialny. Należy dzieciom pokazać, że komputer to doskonałe narzędzie do zdobywania wiedzy i umiejętności, np. programowania, kodowania i dekodowania, nauki czytania – właśnie przez zabawę. Sposobem na doskonalenie kompetencji cyfrowych będą wszelkiego rodzaju zabawy z kodowaniem, w tym zabawy wymagające użycia instrukcji graficznych (symbolicznych).

5. Myśląc o kompetencjach osobistych, społecznych i w zakresie uczenia się, należy brać pod uwagę kształtowanie umiejętności zarządzania czasem własnym i innych, współpracę w zespole oraz zdrowie psychiczne i fizyczne. Nauczyciel, kształtując te kompetencje, powinien również pamiętać o rozwijaniu inteligencji emocjonalnej dzieci i zdolności do empatii, a także ćwiczeniu koncentracji uwagi i pamięci. Podążając za dzieckiem, powinien pomagać mu opanować umiejętność uczenia się, stwarzając tym samym możliwości samodzielnego zdobywania wiedzy, poszukiwania odpowiedzi na postawione pytania i brania odpowiedzialności za swoje działania.

6. Kształtowanie kompetencji obywatelskich u dzieci w wieku przedszkolnym to przede wszystkim znajomość najbliższej okolicy – małej ojczyzny – i takich pojęć, jak: *godło*, *flaga państwowa*, *hymn*. Nabywanie kompetencji obywatelskich wiąże się ściśle z uczestnictwem dziecka w życiu rodzinnym, społecznym i państwowym, w tym braniem udziału w różnych wydarzeniach i uroczystościach.

7. Źródłem kształtowania kompetencji w zakresie przedsiębiorczości u dzieci w wieku przedszkolnym będą wszelkie działania związane z rozwijaniem twórczego myślenia i kreatywności, samodzielnym zdobywaniem doświadczeń dzięki eksplorowaniu otaczającej rzeczywistości, prowadzeniem projektów i pracą w zespołach zadaniowych w przedszkolu i poza nim.

8. Kształtowanie kompetencji w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej na etapie przedszkolnym wiąże się przede wszystkim z działalnością artystyczną dzieci. Zadaniem nauczyciela jest stwarzanie sytuacji edukacyjnych, w których dziecko będzie miało szansę zamienić się w artystę, tworzyć własne dzieła. Na tym etapie edukacji należy uczyć dzieci szacunku do twórczości własnej i innych. To też czas pierwszych spotkań ze sztuką w muzeum, galerii, kinie, teatrze lub bibliotece oraz tworzenia przedstawień i scenografii.

PROFIL ABSOLWENTA I ABSOLWENTKI

3. Cele wychowania przedszkolnego

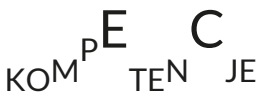
Chęć sprostania wyzwaniom i wymaganiom stawianym placówkom edukacyjnym w nowej, dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości sprawia, że wiele krajów – w tym Polska – decyduje się na przeprowadzenie reform systemów oświaty. Aby szkoły mogły skutecznie realizować to

zadanie, konieczne jest opracowanie mapy pokazującej, jak osiągnąć ten cel tak, aby:

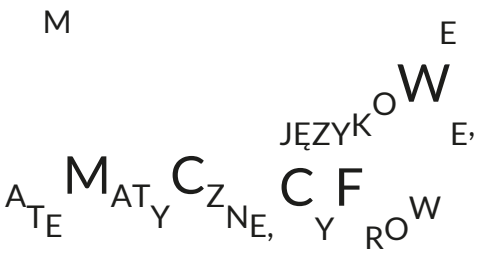
- dzieci wiedziały, PO CO się uczą;
- ich rodzice wiedzieli, CZEGO OCZEKIWAĆ od szkoły;
- nauczyciele wiedzieli, JAKIE KOMPETENCJE powin ni kształtować u uczniów i uczennic, JAKA WIEDZA jest do tego niezbędna, JAKIE WARTOŚCI powinny przyświecać ich pracy z uczniami i uczennicami.

Potrzeba stworzenia takiej mapy stała się podstawą dla opracowania projektu profilu absolwenta i absolwentki, czyli opisu kompetencji każdego ucznia i uczennicy koń czących placówkę edukacyjną – szkołę lub przedszkole, niezbędnych do dalszego rozwoju osobistego i edukacyj nego. Ich nabycie powinno stanowić cel procesu edukacyj nego osiągany we współpracy szkoły/przedszkola ze śro dowiskiem domowym przy poszanowaniu indywidualizmu każdego dziecka[4].

[4] Szymczak, A., Strzemieczna, E. (red.). (2025). *Profil absolwenta i absol wentki. Droga do zmian w edukacji. Etap I: przedszkola i szkoły podsta wowe*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych

3. Cele wychowania przedszkolnego

WARTOŚCI

Wartości są podstawą wszelkich działań edukacyjnych, tak w środowisku domowym, jak i szkolnym. Wyznaczają etyczne i moralne ramy każdego działania. Są wspólne dla narodu polskiego i ugruntowane w kulturze europejskiej.

Wśród wartości kluczowe dla rozwoju młodego człowieka są:

- wolność i odpowiedzialność – wolność tworzy przestrzeń dla odkrywania swojego potencjału, eksperymentowania i wyrażania siebie np. poprzez sztukę, dyskusje czy innowacyjne podejście do rozwiązywania problemów, natomiast odpowiedzialność łączy się ze świadomym kierowaniem sobą, refleksją nad własnymi wyborami, w tym edukacyjnymi, oraz zaangażowaniem we własny rozwój;
- wspólnota i szacunek – wspólnota zapewnia poczucie przynależności, które jest niezbędne dla emocjonalnego i społecznego rozwoju, natomiast pielęgnowanie szacunku jest elementem działalności wychowawczej oraz dydaktycznej szkoły/przedszkola kluczowym dla budowania poczucia wspólnoty wśród uczniów, wzmacniającym współpracę i wzajemny rozwój;
- prawda, dobro, piękno – prawda, czyli odróżnianie faktu od opinii, fikcji od rzeczywistości, weryfikowanie informacji w wiarygodnych źródłach oraz dostrzeganie fake newsów i mitów pseudonaukowych. Dobro w codziennym życiu przejawia się w postawach altruizmu, sprawiedliwości i troski o innych. Piękno, rozumiane jako dostrzeganie w świecie, naturze, drugim człowieku i sztuce tego, co budzi podziw, zachwyt i pozytywną uwagę. Prawda, dobro i piękno zachęcają uczniów nie tylko do zdobywania wiedzy, ale także do rozwijania silnego kompasu moralnego oraz doceniania bogactwa życia. Przenikają różne obszary kształcenia, wspierając rozwój poznawczy, społeczny i osobisty uczniów, rozwijając ich krytyczne myślenie i dążenie do wiedzy, empatię, kompetencje współpracy i dbania o innych, a także inspirując myślenie kreatywne oraz refleksję;
- sprawiedliwość i solidarność – uznawanie równowagi między prawami i obowiązkami, znajomość reguł rządzących życiem społecznym, a także ich przestrzeganie oraz egzekwowanie tego od innych. Solidarność przejawia się w m.in. w dzieleniu się obowiązkami, pomocy słabszym i świadomości, że samemu można liczyć na pomoc. W środowisku edukacyjnym sprawiedliwość zapewnia równość dostępu do zasobów edukacyjnych, podczas gdy solidarność rozwija kulturę pracy zespołowej i wzajemnego szacunku, w tym szacunku dla różnorodności i zróżnicowanych potrzeb.

KOMPETENCJE

Kompetencje fundamentalne wspierają uczniów i uczennice w nabywaniu kompetencji przekrojowych, zdobywaniu wiedzy i umiejętności, tworzą warunki do budowania sprawczości oraz kierowania się wspólnymi wartościami. Należą do nich kompetencje językowe, matematyczne oraz cyfrowe.

Kompetencje przekrojowe oznaczają zdolność do podejmowania określonych działań, wspierają rozwój osobisty, społeczny i zawodowy. Są podzielone na trzy grupy:

Kompetencje poznawcze – myślenie krytyczne, czyli zdolność oceny danych, informacji i argumentów w celu wyciągania racjonalnych wniosków, unikania błędów poznawczych, manipulacji i uprzedzeń; myślenie kreatywne – zdolność tworzenia oryginalnych i wartościowych idei, pomysłów i rozwiązań oraz rozwiązywanie problemów – analiza problemu i jego kontekstu, ocena potencjalnych rozwiązań, zastosowanie wybranego rozwiązania i reagowanie na zmiany.

Kompetencje społeczne – radzenie sobie w sytuacjach społecznych, współpraca – budowanie relacji wokół celów, efektywna komunikacja, przyjmowanie roli dostosowanej do sytuacji, wspólne podejmowanie decyzji i harmonizowanie współpracy; dbanie o innych – rozpoznawanie i nazywanie potrzeb innych, reagowanie w sposób wspierający i troskliwy, budowanie relacji i dbanie o nie, podejmowanie działań na rzecz wspólnego dobra, dbanie o zwierzęta i przyrodę.

Kompetencje osobiste – kierowanie sobą, czyli rozwój i uczenie się, rozwijanie samodzielności i wytrwałości, autorefleksja i wyciąganie wniosków, wzmacnianie motywacji; dbanie o siebie – troska o zdrowie i dobre samopoczucie, rozpoznawanie, nazywanie i wyrażanie emocji, radzenie sobie ze stresem oraz wyznaczanie bezpiecznych granic w relacjach z innymi.

OBSZARY KSZTAŁCENIA

W obszarach kształcenia zostały wyróżnione: mate

matyka, język polski, języki obce, nauki przyrodnicze, hi storia i społeczeństwo, kultura i sztuka, informatyka i no woczesne technologie, technika, ruch i zdrowie.

SPRAWCZOŚĆ

Sprawczość wspiera uczniów i uczennice w byciu aktyw nymi odbiorcami wpływów środowiskowych w taki sposób, aby mogli/mogły realizować swoje cele, w tym zaspokajać po trzeby, mimo zmieniających się warunków środowiska szkol nego lub pozaszkolnego. Sprawczość jako relacja jednostki z otoczeniem obejmuje: poczucie przynależności do wspól noty, nastawienie na rozwój, przekonanie o własnej skutecz ności i samorealizację[5].

[5] Szymczak, A., Strzemieczna, E. (red.). (2025). *Profil absolwenta i absol wentki. Droga do zmian w edukacji. Etap I: przedszkola i szkoły podsta wowe*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych

Kompetencje wyróżnione w profilu absolwenta i ab solwentki zawierają się w kompetencjach kształtowanych przez całą edukację przedszkolną. Obszary kształcenia odnoszą się do ucznia szkoły podstawowej, w przedszkolu natomiast dziecko nabywa podstawy wiedzy przedmioto wej w sposób naturalny i niejako przy okazji zajęć i zabaw. Nauczyciel realizując podstawę programową wprowadza dzieci w zagadnienia, które na dalszym etapie edukacji będą rozwijane i utrwalane z podziałem na przedmioty. Czynniki składające się na sprawczość są nabywane przez dziecko i kształtowane niemal od pierwszego dnia pobytu w przed szkolu (np. tożsamość ipoczucie przynależności, odporność psychiczna). Edukacja przedszkolna, realizowana zgodnie z podstawą programową i programem wychowania przed szkolnego, daje dziecku przestrzeń do kształtowania prze konania o własnej skuteczności oraz do krystalizowania się aspiracji (indywidualnych celów). Wartości wymienione wprofilu absolwenta i absolwentki, są obecne wprzedszkolu już od pierwszych tygodni, choćby przy okazji omawia zasad funkcjonowania w grupie (kodeks przedszkolaka). Bardzo duże pole do dyskusji na temat wartości daje słuchanie i ana liza tekstów literackich.

CELE PROGRAMU „BLISKO CIEBIE”

- podążanie za dzieckiem w jego chęci działania i otwartości na nowe wyzwania;
- wskazanie nauczycielowi sposobów na odkrywanie indywidualnych zdolności i zainteresowań dzieci, pobudzanie ich, wzmacnianie i rozwijanie;
- pokazanie, w jaki sposób kształtować naturalną aktywność dzieci i umiejętność samodzielnego roz wiązywania problemów;
- udzielenie nauczycielowi wskazówek dotyczących budowania w dzieciach wewnętrznej motywacji do nauki z wykorzystaniem ich mocnych stron i natu ralnego potencjału wynikającego z chęci poznawa nia świata.

W podstawie programowej wychowania przedszkol nego znajduje się odniesienie do celów wychowania przed szkolnego: Przedszkola, oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych oraz inne formy wychowania przedszkol nego, zwane dalej „przedszkolem”, wspierają wszechstron ny rozwój dzieci w sferze poznawczej, społecznej, emocjo nalnej, etycznej i fizycznej oraz wspomagają je w pełnej realizacji potencjału – zarówno jako jednostki, jak i człon ków społecznej i demokratycznej wspólnoty. Wychowa nie przedszkolne sprzyja kształtowaniu postawy dbałości o dobro wspólne, pielęgnowania tradycji i kultury narodo wej z poszanowaniem innych kultur oraz rozwija postawy patriotyczne[6].

Dzięki wspólnym działaniom nauczyciela i rodziców oraz stosowaniu proponowanych w programie różnorod nych metod pracy realizacja tych celów staje się możliwa.

SZCZEGÓŁOWE CELE WYCHOWANIA PRZEDSZKOLNEGO

Nauczyciel, kierując się teorią inteligencji wielorakich H. Gardnera, powinien rozpoznać indywidualne możliwo ści dziecka i uwzględnić je w procesie edukacji. Poznanie trudności, zdolności, upodobań, zainteresowań, tempa rozwoju psychomotorycznego i specjalnych potrzeb edu kacyjnych dziecka stwarza większe możliwości dopasowa nia działań nauczyciela do potrzeb przedszkolaków. Zawarte w podstawie programowej wychowania przedszkolnego cele wychowania przedszkolnego oraz osiągnięcia na koniec wychowania przedszkolnego doty czą dzieci objętych obowiązkiem rocznego przygotowa nia przedszkolnego. W dokumencie zauważono, że dzieci objęte edukacją przedszkolną pochodzą z różnych środo wisk, mają różne doświadczenia edukacyjne, inny bagaż przeżyć, poziom wiedzy, zdolności i zasoby. Często są to czynniki niezależne od dziecka. W podstawie programo wej dano zatem nauczycielowi i dzieciom nawet cztery lata edukacji przedszkolnej na zaplanowanie pracy. Za proponowany w programie „Blisko Ciebie” podział celów wychowania przedszkolnego został dopasowany do dzie więciu obszarów rozwoju dziecka zawartych w podstawie programowej wychowania przedszkolnego: społecznego, osobistego, językowego, matematycznego, przyrodnicze go, technicznego, cyfrowego, artystycznego i ruchowego. Należy bowiem podkreślić, że jedynie sprawne fizyczne (zarówno w obszarze dużej, jak i małej motoryki), dojrzałe emocjonalnie i społecznie dziecko może poszerzać swoje kompetencje i sprostać wyzwaniom kolejnego etapu edu kacyjnego.

Każde dziecko rozwija się we własnym tempie. Nawet wśród dzieci w tym samym wieku różnice indywidualne mogą być znaczące. Warto pamiętać, że podział treści edu kacyjnych i celów operacyjnych w programie ze względu na wiek dzieci – jeśli występuje – ma charakter umowny.

3. Cele wychowania przedszkolnego

To nauczyciel najlepiej zna możliwości swojej grupy i po trafi określić cele szczegółowe nie tylko w odniesieniu do wieku rozwojowego dzieci, ale również ich umiejętności i predyspozycji. Nie stanowi to bezwzględnej reguły, ale najczęściej trochę inaczej pracują dzieci, które już korzystały z edukacji przedszkolnej, a inaczej te, które trafiły do przedszkola w wieku 6 lat.

Ważne, aby nauczyciele korzystający z programu mieli na uwadze spójność treści i ich stopniowalność wynikają cą z zasad konstruktywizmu. Podstawą konstruktywizmu edukacyjnego jest pogłębianie wiedzy, zdobywanie no wych umiejętności w tym samym obszarze i budowanie nowych treści na tych, które dziecko już zna.

W omawianym programie cele operacyjne zostały zestawione tak, że bardziej skomplikowane zagadnienia wynikają z poprzednich i są budowane na bazie wiedzy dzieci. Warto pamiętać, że jeśli dzieci nie opanowały jesz cze umiejętności z poprzednich etapów wyzwań rozwojo wych, to nie należy przyspieszać wprowadzania nowych zagadnień. Taki układ treści jednocześnie pozwala nauczy cielom łatwiej diagnozować indywidualne predyspozycje i poziom umiejętności dzieci. Sprzyja to indywidualizacji pracy i elastycznemu dopasowaniu zadań do najbliższej strefy rozwoju dziecka.

Jak już wspomniano, strefa najbliższego rozwoju dziec ka obejmuje zadania, których dziecko nie potrafi jeszcze wykonać samodzielnie, ale jest w stanie je zrealizować ze wsparciem innych (dorosłych lub innych dzieci)[7]. W pierw szym etapie dziecko, przy wsparciu innych osób, uczy się, nabywając doświadczenia. Inne osoby są niezbędne, aby wskazać, w jaki sposób dziecko samodzielnie – ale pod kon trolą – może wykonać pewną czynność, nauczyć się czegoś nowego. Czasem wystarczy jedno takie doświadczenie, czasem potrzeba wielokrotnych prób. Na tym etapie waż na jest rola nauczycieli i rówieśników, którzy w danym obszarze osiągnęli już wyższy poziom. Kiedy dziecko staje się bardziej samodzielne, nie wymaga już nieustannej obec ności i pomocy innych – utrwala i pogłębia swoją wiedzę i odwołuje się do własnych doświadczeń, ale nadal może korzystać z pomocy osób, które są dla niego wsparciem. W kolejnym etapie, gdy dziecko jest w stanie wesprzeć inne osoby w procesie uczenia się, potrafi wykorzystać nabytą wiedzę i umiejętności – mamy do czynienia ze strefą aktu alnego rozwoju. Dziecko rozumie dane zagadnienie i potrafi w praktyce wykorzystać swoją wiedzę i umiejętności. Po trafi też wesprzeć innych w procesie uczenia się.

Dziecko kończące edukację przedszkolną bazującą na programie „Blisko Ciebie" posiada wiedzę, kompetencje oraz sprawczość, które pozwalają w pełni rozwinąć jej/ jego indywidualny potencjał w życiu osobistym, rodzinnym, zawodowym i obywatelskim. To osoba kierująca się war tościami, dbająca o dobrostan swój i innych ludzi na miarę swoich możliwości i wieku. Potrafi budować relacje, trosz czyć się o dobro wspólne, społeczeństwo i ojczyznę. Jest gotowa do rozwoju i uczenia się przez całe życie.

1. Uczenie się poprzez obserwację, szukanie wzorców, modelowanie.

2. Samodzielne uczenie się zgodnie z zaproponowaną instrukcją, korzystanie z doświadczeń i wsparcia innych osób.

3. Samodzielne konstruowanie wiedzy na podstawie doświadczeń pracy z innymi, instrukcji i własnych pomysłów.

4. Tutoring rówieśniczy - wspólne

[6] *Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 11 marca 2026 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowa nym lub znacznym* (Dz.U. 2026, poz. 378).

konstruowanie wiedzy w umyśle, korzystanie z wiedzy innych osób i uczenie rówieśników zgodnie z własnymi umiejętnościami i wiedzą.

Strefy rozwoju wg L. Wygotskiego przedstawione na przykładzie zabawy klockami

(opracowanie: zespół autorsko-redakcyjny; ilustr. Natalia Berlik)

[7] Wygotski, L. (2002). *Wybrane prace psychologiczne.* Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka.

CELE EDUKACJI ZDALNEJ I EDUKACJI NA ODLEGŁOŚĆ

Przed rozpoczęciem pracy na odległość z przedszkolakami nauczyciel powinien zastanowić się nad warunkami, w jakich przyjdzie mu pracować, i nad potrzebami grupy. Inaczej będzie wyglądała edukacja zdalna dzieci, które mają dostęp do komputerów, laptopów i tabletów, a inaczej, gdy zadania będą przesyłane np. w formie wiadomości SMS. Za wsze jednak niezwykle istotne okaże się wsparcie rodziców. Ważne, aby przed przystąpieniem do pracy nad poszukiwaniem i opracowywaniem materiałów dla dzieci poszukać odpowiedzi na następujące pytania:

- Ile lat mają dzieci?
- Na jakim etapie rozwoju fizycznego, emocjonalnego/społecznego/poznawczego się znajdują?
- Jak przebiega u nich rozwój zabawy swobodnej? Na jakim są etapie? Czy wszyscy na tym samym? Czy dzieci potrafią uczyć się samodzielnie? W jakim stopniu potrzebują pomocy osoby dorosłej w czasie wykonywania zadań? A może nie potrzebują takiej pomocy?
- Czy w grupie są dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych?
- Jakie narzędzia do komunikacji na odległość (płatne lub bezpłatne) są do dyspozycji?
- Czy nauczyciel jest gotowy uczyć się nowych rzeczy, w tym poznawać nowinki techniczne?
- Jakie są możliwości i umiejętności nauczyciela i dzieci w zakresie korzystania z urządzeń elektronicznych? Czy w domu każdego dziecka znajduje się komputer podłączony do internetu?
- Czy dzieci mają rodzeństwo, które uczy się codziennie w trybie on-line?
- Czy rodzice pracują w czasie zajęć on-line ich dzieci? Czy pracują zdalnie? W jakich godzinach?
- Czy wszystkie dzieci mają możliwość wydrukowania pomocy dydaktycznych w domu?
- Czy dzieci korzystają w przedszkolu z kart pracy? Jeśli tak, to czy zabrały je do domu?

Dopiero po uzyskaniu odpowiedzi na powyższe pytania nauczyciel może spróbować ułożyć plan edukacji na odległość. W programie „Blisko Ciebie" celowo używa się tego określenia, a nie mówi tylko o edukacji zdalnej lub on-line. Dziecko w wieku przedszkolnym, w zależności od jego kondycji psychofizycznej, może spędzać przed ekranem od kilkunastu do maksymalnie 60 minut dziennie, zawsze pod nadzorem osoby dorosłej. Dzieci poniżej drugiego roku życia w ogóle nie powinny korzystać z komputera.

Zadania przesyłane rodzicom powinny zatem mieć formę instrukcji, tak aby właściwe ćwiczenie można było wykonać w zwykłym trybie – przy stoliku lub na dywanie, w dowolnym czasie.

Kluczowe wydaje się zadbanie o utrzymanie relacji między dziećmi oraz między dziećmi a nauczycielem, np. dzięki spotkaniom on-line, w których będą uczestniczyły te przedszkolaki, które chcą i mogą to zrobić. Spotkania nie powinny mieć charakteru zajęć dydaktycznych, aby nie tworzyć między dziećmi nierówności edukacyjnych (rozwój poznawczy). Spotkanie, nawet w formie zdalnej, usłyszenie i/lub zobaczenie rówieśników pozwoli dzieciom na podtrzymanie więzi pomiędzy nimi. Rozwój emocjonalny i społeczny jest bowiem równie ważny jak rozwój poznawczy i warto o niego zadbać także podczas edukacji na odległość.

efektów. Jedynie dziecko adekwatnie do wieku sprawne fi

[1] *Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 11 marca 2026 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym* (Dz.U. 2026, poz. 378).

CZYM SĄ TREŚCI EDUKACYJNE?

Treści edukacyjne, które są istotne w wychowaniu przedszkolnym, są podporządkowane celom edukacyjnym. Za warte wpodstawie programowej wychowania przedszkolnego treści kształcenia mają na celu przede wszystkim wszechstronny rozwój dziecka i przygotowanie go życia w zmieniającym się świecie.

Podstawa programowa wychowania przedszkolnego określa ogólne efekty kształcenia oraz treści, które powinno znać dziecko na koniec wychowania przedszkolnego. Ich uszczegółowienie zawarto w tym rozdziale programu „Blisko Ciebie". Ponieważ efekty kształcenia są głównym czynnikiem dydaktycznego i wychowawczego oddziaływania nauczyciela na dzieci, powinny odzwierciedlać zarówno aktualne, jak i przewidywane potrzeby życia społecznego, kulturalnego i zawodowego. Zadaniem nauczyciela jest zadbać o przygotowanie przedszkolaków nie tylko do nauki szkolnej, ale również do funkcjonowania w różnych życiowych rolach: dziecka, ucznia, rodzica czy pracownika.

Treści zawarte w programie „Blisko Ciebie" są spójne z oczekiwanymi osiągnięciami dziecka na koniec wychowania przedszkolnego i doświadczeniami edukacyjnymi zawartymi w podstawie programowej wychowania przedszkolnego[1]. Sposób pogrupowania odzwierciedla przyjęty wpodstawie programowej podział sfer rozwoju dziecka na dziewięć obszarów: społeczny, osobisty, językowy, matematyczny, przyrodniczy, techniczny, cyfrowy, artystyczny i ruchowy. Ten zabieg ma na celu ułatwić nauczycielom planowanie pracy oraz porządkowanie i sprawdzanie jej

zyczne oraz dojrzałe emocjonalnie i społecznie ma szansę sprostać szkolnym wyzwaniom edukacyjnym. Układ treści zawarty w programie „Blisko Ciebie" zo stał podzielony dwojako. Treści w podstawowych, ogól nych obszarach rozwoju dziecka pogrupowano zgodnie z propozycją zawartą w podstawie programowej wycho wania przedszkolnego. Zawierają one informacje doty czące zagadnień zalecanych do opanowania przez dziecko podczas całej edukacji przedszkolnej.

W programie zawarto dodatkowo szczegółowy po dział treści dotyczących przygotowania do nauki czytania i pisania[2] (zob. Przygotowanie do podjęcia nauki czytania i pisania, s. 64) oraz wprowadzania zagadnień matema tycznych[3] (zob. Wspomaganie rozwoju operacji umysło wych, s. 70) z przykładami ćwiczeń. Podział ten odpowiada koncepcji strefy najbliższego rozwoju.

Zagadnienia zawierają treści ze wszystkich obszarów podstawy programowej. Ważne, aby wprowadzać je w od

powiedniej kolejności, ponieważ odzwierciedlają sposób, w jaki uczy się dziecko. Tak jak nie należy pomijać pewnych etapów edukacyjnych, nie warto również zbyt długo ćwi czyć zagadnień, które są już dla dzieci jasne i nie wiążą się z nabywaniem nowych umiejętności.

[2] Za: Kwiatkowska, M., Topińska, Z. (red.). (1972). *Metodyka wychowania przedszkolnego.* Warszawa: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych; Malendowicz, J. (1978). O trudnej sztuce czytania i pisania. Warszawa: Nasza Księgarnia.

[3] Za: Gruszczyk-Kolczyńska, E., Zielińska, E. (2006). *Wspomaganie rozwoju umysłowego trzylatków i dzieci starszych wolniej rozwijających się.* War szawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne; Gruszczyk-Kolczyńska, E., Zielińska, E. (2009). *Program wspomagania rozwoju, wychowania i edu kacji starszych przedszkolaków.* Warszawa: Wydawnictwo Nowa Era.

[4] Oszwa, U. (2006). *Rozwój i ocena umiejętności matematycznych dzie ci sześcioletnich.* Warszawa: Centrum Metodyczne Pomocy Psycholo giczno-Pedagogicznej.

OBSZARY PODSTAWY PROGRAMOWEJ ORAZ TREŚCI EDUKACYJNE

I. Obszar społeczny: budowanie relacji, działanie z innymi i dla innych

Oczekiwane osiągnięcia dziecka na koniec wychowania przedszkolnego	Treści edukacyjne	Cele szczegółowe
1. udziela informa cji o sobie i swoich rodzicach, w tym podaje swoje imię i nazwisko, adres zamieszkania, wie, komu może takich informacji udzielać;	Znajomość własnego imienia, nazwiska i adresu. Znajomość imion swoich rodziców/ opiekunów. Znajomość adresu przedszkola. Znajomość daty swoich urodzin. Znajomość zasad udostępniania swojego imienia, nazwiska i adresu zamieszkania. Ograniczone zaufanie do nieznajomych.	Dziecko: przedstawia się: podaje swoje imię, nazwisko i adres zamieszkania; wie, komu można podawać takie informacje; podaje nazwę i adres przedszkola.
2. bierze udział w ak tywnościach zapropo nowanych przez innych, zgłasza własne pomysły, jest otwarte na współ działanie;	Współpraca i wspólne działanie. Spokojne oczekiwanie na swoją kolej podczas gier i zabaw. Praca w parach i zespołach wybranych przez siebie i losowych. Odpowiedzialność za siebie i innych. Wzajemna pomoc, szacunek dla innych ludzi. Prowadzenie rozmów z rówieśnikami i osobami dorosłymi. Umiejętne okazywanie radości z sukcesów i radzenie sobie z porażkami. Zdobywanie i utrzymywanie przyjaźni, związków koleżeńskich, sympatii innych ludzi. Okazywanie szacunku dla cudzej własności. Życzliwe zachowanie wobec innych.	Dziecko: bierze udział we wspólnych zabawach i zajęciach z całą grupą; skutecznie i w przyjaznej atmosferze współpracuje w grupie; dołącza do zabaw proponowanych przez inne dzieci; inicjuje wspólne zabawy, zaprasza do nich inne dzieci.

	Prawdomówność. Uczciwość.	
3. uzgadnia zasady dzielenia się zabawkami lub materiałami w trak cie podejmowanych aktywności;	Motywowanie do zgodnego udziału w zabawach grupy przedszkolnej. Samodzielność w podejmowaniu decyzji o charakterze społecznym. Ustalanie i respektowanie zasad grupowych. Refleksja nad własnym zachowaniem w grupie. Ustalanie własnych zasad podczas swobodnych zabaw z dziećmi i respektowanie ich. Wypełnianie obowiązków dyżurnego, utrzymywanie porządku w sali. Przestrzeganie zasad wspierania innych swoimi umiejętnościami.	Dziecko: ustala wspólnie z grupą i nauczycielem kodeks grupowy; ustala zasady zabaw i gier, dzieli się zabawkami; stara się przestrzegać ustalonych zasad i umów; kulturalnie odmawia, jeśli nie ma ochoty na daną aktywność; spokojnie reaguje na odmowę ze strony innych; skutecznie komunikuje się różnymi sposobami i rozwiązuje trudne sytuacje.

4. Treści edukacyjne

4. bierze udział w po dejmowaniu decyzji w grupie, akceptuje wspólnie podjęte decy zje, nawet jeżeli nie są zgodne z jego oczekiwa niami;	Uczestniczenie w rozmowach grupowych i zgłaszanie własnych propozycji. Słuchanie wypowiedzi innych dzieci i respektowanie odmiennych opinii. Współdecydowanie o sposobach działania podczas zabaw i zadań grupowych. Akceptowanie decyzji podjętych przez grupę, nawet gdy różnią się od własnych oczekiwań. Dostosowywanie się do ustaleń grupowych i rozumienie potrzeby wspólnego podejmowania decyzji.	Dziecko: wspólnie z innymi dziećmi szuka rozwiązań problemów grupowych; wyraża własne zdanie w sposób zgodny z regułami społecznymi; przyjmuje pochwały i słowa krytyki od innych; przyznaje, że czegoś nie wie lub popełniło błąd; odtwarza w zabawie tematycznej zaobserwowane zachowania społeczne.
5. stosuje zwroty grzecznościowe;	Umiejętne stosowanie zwrotów grzecznościowych w różnych sytuacjach.	Dziecko: używa zwrotów grzecznościowych w kontaktach z rówieśnikami i dorosłymi; używa właściwych zwrotów grzecznościowych w miejscach publicznych, np. w teatrze, sklepie, muzeum; wyjaśnia sens przeprosin; odpowiednio, zgodnie z zasadami współżycia społecznego, zwraca się do obcych osób np. podczas wycieczki, spaceru.

6. przestrzega zasad zachowania się w grupie i w miejscach publicz nych, w tym zasad pra widłowego zachowania się na drodze i w śród kach komunikacji;	Odróżnianie dobra od zła na przykładzie zachowania postaci z literatury, filmu itp. Podawanie przykładów dobrego i złego zachowania. Umiejętność słuchania innych. Znajomość zasad kulturalnej rozmowy. Prowadzenie rozmów z rówieśnikami i osobami dorosłymi. Zachowania prospołeczne: okazywanie zainteresowania problemami i radościami innych. Znajomość przykładów zachowań egoistycznych i altruistycznych. Przestrzeganie zasad odpowiedniego zachowania w kinie, muzeum, przychodni, bibliotece, środkach komunikacji. Zachowywanie się we właściwy sposób przed posiłkami, w ich trakcie i po posiłkach. Samodzielne i prawidłowe posługiwanie się sztućcami. Staranne nakrywanie do stołu (zgodnie z instrukcją obrazkową). Nakładanie odpowiednich porcji jedzenia. Sygnalizowanie odczuwania głodu i sytości. Świadomość, że dorosły nie zawsze może poświęcać swoją uwagę wyłącznie jednemu dziecku. Reagowanie na polecenia kierowane do wszystkich dzieci w grupie.	Dziecko: stara się przestrzegać zasad i kodeksów grupowych, rozumie ich znaczenie; odnosi się z szacunkiem do wszystkich osób w grupie i przedszkolu; przestrzega zasad odpowiedniego zachowania w kinie, muzeum, przychodni, bibliotece, środkach komunikacji; wymienia zachowania pożądane i niepożądane; wyjaśnia, że nie można samemu, bez opieki, wychodzić z sali i oddalać się od grupy; wymienia zasady bezpiecznego poruszania się w grupie po chodnikach w czasie spacerów; właściwie zachowuje się przy stole podczas posiłków; nakrywa do stołu i sprząta po sobie; zachowuje zasady savoir-vivre'u podczas posiłku: nie trzyma łokci na stole, nie mlaska, nie mówi z pełnymi ustami.

7. mówi o emocjach, które ludzie mogą przeżywać w różnych sytuacjach życia co dziennego;	Wyrażanie emocji w sposób werbalny i niewerbalny. Strategie adaptacyjne, przygotowanie do rozstania z rodzicami. Akceptowanie trudności wynikających z procesu adaptacji. Tworzenie atmosfery bezpieczeństwa w grupie przedszkolnej. Budowanie zaufania do osób innych niż rodzice. Okazywanie trudnych emocji w sposób akceptowalny społecznie. Konstruktywne pokonywanie trudności.	Dziecko: wyjaśnia, że ludzie różnie reagują, przeżywając te same emocje, np. niektórzy szybko reagują płaczem lub złością, a inni – nie; wykazuje się zrozumieniem i akceptacją dla uczuć swoich i innych osób; wyjaśnia, że każdy ma prawo do przeżywania emocji we właściwy dla siebie sposób; określa emocje i coraz bardziej złożone uczucia (kolegów i koleżanek, bohaterów opowiadań, wierszy, przedstawień teatralnych itp.) i wymienia ich nazwy; potrafi wyjaśnić, jakie reakcje emocjonalne może wywołać określona sytuacja; wyjaśnia, że te same sytuacje mogą wywołać u różnych osób różne reakcje; podejmuje próby uzasadniania reakcji innych osób na określoną sytuację; opowiada o swoich emocjach;

		▯ zazwyczaj potrafi wyjaśnić, jakie emocje może wywołać u innych jego zachowanie w określonej sytuacji.
8. szanuje wszystkie dzieci, ich różne upodo bania i potrzeby, podaje przykłady wypowie dzi i zachowań, które mogłyby być dla kogoś krzywdzące;	▯ Akceptowanie odczuwania wszystkich emocji, również tych trudnych, przez siebie i innych. ▯ Dostrzeganie, że ludzie przeżywający takie same emocje zachowują się w różny sposób. ▯ Świadomość, że odczuwanie różnych emocji jest czymś naturalnym. ▯ Znajomość praw dziecka. ▯ Znajomość praw i obowiązków przedszkolaka – przestrzeganie ich. ▯ Przestrzeganie form komunikowania się z osobami chorymi i niepełnosprawnymi. ▯ Prawo do inności, tolerancja, empatia. ▯ Wzajemność w relacjach. ▯ Otwartość na kompromis. ▯ Promowanie idei pokoju i porozumienia między ludźmi. ▯ Wspieranie poszanowania wszystkich ludzi bez względu na wiek, płeć, narodowość, kolor skóry czy wyznanie.	Dziecko: ▯ wyjaśnia znaczenie uniwersalnych wartości i norm w kontaktach społecznych; ▯ nie mówi innym przykrych słów; ▯ na miarę swoich możliwości adekwatnie reaguje na sukcesy (bez poniżania innych) i porażki (motywowanie do dalszych działań); ▯ podaje przykłady niewłaściwych, krzywdzących zachowań, np. z otoczenia lub literatury dla dzieci.

4. Treści edukacyjne

9. szuka rozwiązań w sytuacjach spornych, rozwiązuje proste kon flikty z pomocą doro słych lub innych dzieci;	▯ Zwracanie się o pomoc do innych i korzystanie z ich wsparcia. ▯ Radzenie sobie z emocjami w sposób niekrzywdzący innych. ▯ Radzenie sobie ze zmianami w otoczeniu. ▯ Rozpoznawanie emocji przyjemnych i nieprzyjemnych i podawanie ich nazw. ▯ Ilustrowanie wyrażania różnych emocji w zaimprowizowanej sytuacji. ▯ Wymienianie emocji wyrażanych przez innych (np. na ilustracji, zdjęciu, filmie). ▯ Przewidywanie, jakie emocje może wywołać dana sytuacja (znana i powtarzalna). ▯ Rozwiązywanie konfliktów w sposób akceptowalny społecznie – samodzielnie i z pomocą innych. ▯ Ponoszenie konsekwencji swoich zachowań i podejmowanie działań naprawczych. ▯ Panowanie nad emocjami: tremą, zawstydzeniem, złością. ▯ Zdolność do samodzielnego uspokojenia się w sytuacjach o niskim i umiarkowanym natężeniu emocjonalnym. ▯ Znajomość sposobów radzenia sobie z trudnymi emocjami. ▯ Sygnalizowanie potrzeby wsparcia w sytuacjach trudnych emocjonalnie.	Dziecko: ▯ stara się samodzielnie rozwiązywać konflikty, ewentualnie prosi o pomoc nauczyciela; w miarę samodzielnie radzi sobie w sytuacjach życiowych i wykazuje się świadomością skutków swoich zachowań; ▯ prosi o pomoc zarówno osoby dorosłe, jak i rówieśników; ▯ wyjaśnia, które sposoby radzenia sobie z trudnymi emocjami najbardziej mu pomagają; ▯ próbuje zastosować samodzielnie wybrane strategie radzenia sobie z trudnymi emocjami; ▯ stara się zadośćuczynić za wyrządzoną przykrość, np. odbudować zniszczoną budowlę.

10. pomaga innym w wykonaniu zadania, gdy jest to potrzebne, udziela wskazówek;	Okazywanie uczuć innym. Sprawianie innym przyjemności. Pomoc innym osobom, jej zasady i warunki.	Dziecko: wykazuje się wrażliwością na różnorodne potrzeby innych osób; pomaga innym w miarę swoich możliwości; udziela wsparcia podczas wykonywania wspólnych zadań; udziela instrukcji i wskazówek, gdy ktoś o to poprosi; zauważa potrzebę pomocy podczas wykonywania zadania.
11. wspiera inne dzieci w pokonywaniu smutku, bezradności i poszu kiwaniu rozwiązań problemu;	Udzielanie pomocy i wsparcia innym. Wykazywanie się wrażliwością na potrzeby innych dzieci. Branie udziału w akcjach charytatywnych.	Dziecko: udziela pomocy i wsparcia innym; pomaga kolegom i koleżankom mającym trudności; rozmawia o problemach innych; wykazuje się wrażliwością na krzywdę innych; pomaga koledze przeżywającemu trudne emocje, np. wysłuchuje go, przytula, pociesza; bierze udział w akcjach charytatywnych organizowanych na terenie przedszkola.

12. dostrzega różno rodność i znaczenie funkcji pełnionych przez ludzi w społeczeństwie, przyjmuje je w zabawie (np. w sklep);	Zabawy tematyczne i dramowe dotyczące różnych zawodów. Przyjmowanie roli w zabawie. Modelowanie ról i funkcji społecznych w zabawie tematycznej.	Dziecko: podejmuje zabawy tematyczne, zabawy w roli np. mamy, dziecka, sprzedawczyni, strażaka itp.; wykazuje się otwartością na drugiego człowieka, pozytywnym zainteresowaniem innymi ludźmi, wymienia różnice i podobieństwa pomiędzy ludźmi; wie, że jest chłopcem/dziewczynką.

13. charakteryzuje pra cę osób wykonujących różne zawody i zdaje sobie sprawę, że dzięki pracy osiąga się dochód;	Znajomość zagadnień związanych z pracą zawodową osób z najbliższego otoczenia. Znajomość zawodów związanych z troską o bezpieczeństwo i zdrowie: strażak, policjant, lekarz, pielęgniarka. Rozpoznawanie i nazywanie atrybutów zawodów związanych z ochroną zdrowia i bezpieczeństwa. Omawianie podstawowych informacji dotyczących obowiązków zawodowych osób najbliższych. Omawianie preferencji zawodowych dzieci. Znajomość pojęcia dochodu i wynagrodzenia za pracę.	Dziecko: wymienia nazwy różnych zawodów i wyjaśnia, na czym polega praca osób, które je wykonują; wskazuje charakterystyczne cechy osób wykonujących dany zawód; rozpoznaje i nazywa zawody osób z najbliższego otoczenia, np. pracownicy przedszkola, rodzina; wie, czym zajmują się zawodowo jego rodzice/opiekunowie; wskazuje osoby pracujące w różnych instytucjach (np. nauczyciel w przedszkolu, lekarz w przychodni, strażak w remizie); określa podstawowe zadania i role osób w danej instytucji (np. nauczyciel uczy, policjant dba o bezpieczeństwo, bibliotekarz wypożycza książki); rozpoznaje symbole i elementy charakterystyczne dla różnych zawodów np. godło policji, karetkę, strój strażaka; wyjaśnia, że każdy zawód jest potrzebny; okazuje szacunek dla pracy innych osób; łączy dany zawód z akcesoriami i narzędziami potrzebnymi osobom, które go wykonują; opowiada, kim chciałoby zostać w przyszłości; rozumie pojęcia: „dochód”, „wynagrodzenie”, „pensja”.

4. Treści edukacyjne

14. wyjaśnia, do czego służą pieniądze, ma świadomość, że ludzie dysponują ograniczoną ilością pieniędzy oraz że po wydaniu pieniędzy na zakup towaru lub usługi nie można ich już wydać na coś innego;	Wyjaśnianie, do czego służą pieniądze w codziennym życiu. Rozpoznawanie różnicy między banknotami a monetami. Uświadamianie sobie, że ilość pieniędzy jest ograniczona. Rozumienie, że wydanie pieniędzy na jeden cel uniemożliwia wydanie ich na inny. Omawianie przykładów zakupów towarów i usług w najbliższym otoczeniu.	Dziecko: rozpoznaje pieniądze jako środek płatniczy używany do kupowania rzeczy i usług; podaje przykłady sytuacji, w których używa się pieniędzy; dostrzega, że każdy ma określoną ilość pieniędzy i nie można kupić wszystkiego od razu; rozumie, że po wydaniu pieniędzy na jedną rzecz nie można ich już wydać na coś innego; próbuje podejmować proste decyzje zakupowe, np. wybiera jedną rzecz spośród kilku; zauważa różnicę między potrzebami a zachciankami; uczestniczy w zabawach tematycznych, takich jak sklep, ucząc się wymiany pieniędzy na towar; nazywa monety i banknoty oraz porównuje je pod względem wyglądu i wartości; wyraża własnymi słowami, dlaczego czasem trzeba z czegoś zrezygnować,

		aby móc kupić inną rzecz.
15. wyjaśnia, na czym polega oszczędzanie oraz dlaczego warto oszczędzać;	Wyjaśnianie, na czym polega odkładanie pieniędzy na później. Rozpoznawanie sytuacji, w których warto oszczędzać. Podawanie przykładów celów, na które można oszczędzać. Rozumienie korzyści wynikających z posiadania odłożonych pieniędzy. Odnoszenie pojęcia oszczędzania do codziennych sytuacji w domu i przedszkolu.	Dziecko: rozumie, że oszczędzanie polega na odkładaniu części pieniędzy; podaje przykłady sytuacji, w których można oszczędzać pieniądze; zauważa, że odkładane pieniądze pomagają spełnić późniejsze potrzeby lub marzenia; uczestniczy w zabawach związanych z gromadzeniem i przechowywaniem „oszczędności", np. w skarbonce; potrafi opowiedzieć o swoich doświadczeniach związanych z oszczędzaniem, także w formie zabawy.
16. odczuwa i wyjaśnia swoją przynależność do grup społecznych, w których na co dzień funkcjonuje: rodziny, grupy przedszkolnej, społeczności lokalnej i narodowej;	Znajomość pojęć odnoszących się do pokrewieństwa w rodzinie. Rozumienie więzi emocjonalnych w rodzinie, różnych relacji w rodzinie. Poszanowanie pracy innych (nauczyciela, woźnej, kucharki itp.). Szanowanie wytworów pracy innych osób. Okazywanie szacunku dla poglądów innych osób.	Dziecko: bierze udział w uroczystościach o charakterze rodzinnym; podaje nazwę swojej grupy przedszkolnej, wymienia imiona dzieci z grupy; wymienia imiona osób pracujących w grupie (nie tylko nauczycieli); wymienia różnice w wyglądzie kolegów i koleżanek; opowiada o sobie i najbliższych osobach; bierze udział w przygotowywaniu upominków dla członków rodziny z okazji ich świąt.

17. wymienia nazwę swojego kraju i jego sto lic, rozpoznaje symbole narodowe (godło, flagę, hymn), orientuje się, że Polska jest jednym z krajów Unii Europej skiej;	Rozumienie znaczenia języka ojczystego, niektórych polskich tradycji i zwyczajów. Znajomość symboli narodowych: godła Polski, hymnu i barw narodowych, stolicy Polski – Warszawy. Omawianie wybranych miast Polski, najważniejszych legend, zabytków i pamiątek kultury narodowej. Znajomość położenia Polski na mapie Europy – nazw krajów sąsiednich. Rozumienie przynależności Polski do Unii Europejskiej. Poznawanie ciekawostek na temat niektórych państw należących do Unii Europejskiej. Poznawanie gier i zabaw dzieci z różnych krajów, różnorodności potraw, strojów, sposobów spędzania wolnego czasu, bogactwa języków.	Dziecko: podaje nazwę miejscowości, w której mieszka; wymienia nazwę kraju, w którym mieszka; podaje nazwę stolicy Polski; wymienia nazwę najdłuższej rzeki Polski; wyjaśnia, że mieszka w Europie, a Polska należy do Unii Europejskiej; śpiewa fragment hymnu narodowego; wyjaśnia, jak należy się zachować w czasie śpiewania hymnu i że symbolom naszego kraju należy się szacunek; wskazuje na mapie Warszawę, Wisłę, Bałtyk i Tatry; wymienia nazwy wybranych miast w Polsce; orientuje się, w jakich miejscowościach/ krajach mieszka jego najbliższa rodzina (babcia, dziadek, kuzyni); zna wybrane zagadnienia dotyczące krajów Unii Europejskiej.

18. wskazuje funkcje różnych instytucji spo łecznych (np. rodziny, przedszkola);	Znajomość struktury rodziny (rodzice, dzieci, rodzeństwo). Omawianie relacji w rodzinie: babcia, dziadek, wnuczek, wnuczka, prababcia, pradziadek, krewni, ciocia, wujek, drzewo genealogiczne. Znajomość wieku członków rodziny, ich imion i nazwisk. Poszanowanie obowiązków członków rodziny, ich wkładu w codzienne życie domowe. Wspólne zabawy z rówieśnikami i pozostałymi przedszkolakami (bal karnawałowy, mikołajki itp.). Wspólne świętowanie urodzin. Celebrowanie świąt o charakterze rodzinnym. Współodpowiedzialność za salę i funkcjonowanie grupy przedszkolnej. Identyfikacja z grupami chłopców i dziewczynek, grupami sportowymi, zainteresowań itp. Znajomość imion pracowników przedszkola, ich roli i obowiązków. Poruszanie się w przestrzeni publicznej i wykonywanie prostych czynności, np. zakupy, pytanie o drogę, rozmowy z przedstawicielami różnych profesji (np. policjantem, strażakiem, lekarzem, pielęgniarką, ekspedientką). Znajomość zasad zachowania się w instytucjach i miejscach publicznych.	Dziecko: podaje imiona rodzeństwa, rodziców i dziadków; opisuje stopnie pokrewieństwa: dziadek, babcia, ciocia, wujek (np. dziadek to tata taty); rozpoznaje osoby pracujące w przedszkolu, wie, jakie zadania wykonują; rozpoznaje i nazywa instytucje społeczne (np. rodzinę, przedszkole); potrafi powiedzieć, do czego służy dana instytucja (np. przedszkole jest miejscem nauki i zabawy, a rodzina pomaga, wspiera i dba o dziecko).

4. Treści edukacyjne

19. poznaje i pielęgnuje tradycje lokalne, regio nalne i narodowe;	Przywiązanie do swojej miejscowości, okolicy, najbliższego otoczenia. Znajomość nazwy miejscowości oraz pochodzenia nazwy miejscowości. Omawianie herbu miejscowości i legend z nim związanych, historii miejscowości, miejsc pamięci narodowej.	Dziecko: wykazuje się przywiązaniem do tradycji własnej rodziny, narodu i kultury; rozpoznaje symbole związane z rodzinną miejscowością (np. hymn, hejnał, flagę); wykazuje się świadomością wartości innych tradycji rodzinnych, narodowych, kulturowych i szacunkiem dla nich; tworzy inscenizacje przedstawiające elementy tradycji narodowej i kulturowej; opowiada o tradycjach związanych z najważniejszymi świętami i porami roku (np. o tradycyjnych potrawach); zapoznaje się z tradycjami ludowymi (np. bierze udział w uroczystości powitania wiosny); opowiada legendy związane z historią Polski.

20. charakteryzuje wybrane elementy dzie dzictwa kulturowego swojego regionu.	Poznawanie najpiękniejszych miejsc w okolicy. Omawianie wybranych świąt lokalnych, państwowych, narodowych, międzynarodowych. Znajomość regionalnej muzyki, instrumentów, pieśni, tańców, zwyczajów, kuchni regionalnej. Poznawanie niektórych zabytków kultury polskiej. Poznawanie wytworów sztuki ludowej, tradycji i obrzędów ludowych, strojów regionalnych.	Dziecko: poznaje wytwory kultury lokalnej; uczestniczy w spacerach i wycieczkach po okolicy, poznając lokalną kulturę (muzea, wystawy, skanseny itp.); poznaje wytwory kultury narodowej oraz innych kultur (muzea, wystawy, koncerty, oglądanie dzieł sztuki); zapoznaje się z tradycjami ludowymi związanymi z własnym regionem (np. strojami, pieśniami, tańcami); wyjaśnia, że dla każdego regionu Polski charakterystyczne są odrębne stroje, tańce, zwyczaje.

II. Obszar osobisty: poznanie siebie, kierowanie sobą, wybieranie dobra

Oczekiwane osiągnięcia dziecka na koniec wychowania przedszkolnego	Treści edukacyjne	Cele szczegółowe
1. podejmuje różne aktywności, aby reali zować swoje pomysły, tworzyć i odkrywać, co sprawia mu radość;	Posługiwanie się różnorodnymi technikami plastycznymi (rysowanie kredkami, pastelami, ołówkiem, kredą, świecą, patykiem na ziemi, mazakami itp.). Posługiwanie się różnorodnymi technikami malarskimi (malowanie farbami temperowymi, plakatowymi, akwarelowymi, pastą do zębów itp.). Tworzenie prac plastycznych i graficznych z różnorodnych materiałów. Posługiwanie się różnorodnymi technikami plastycznymi i konstrukcyjnymi (origami z kółek i kwadratów, odlewy gipsowe, lepienie z gliny, plasteliny, modeliny, masy solnej i papierowej itp.). Realizowanie różnorodnych aktywności muzycznych, tanecznych i ruchowych.	Dziecko: wyraża własne pomysły podczas zabawy, pracy plastycznej, ruchowej lub konstrukcyjnej; samodzielnie wybiera aktywność, która je interesuje, i potrafi uzasadnić swój wybór, np. chcę malować, bo lubię farby; eksperymentuje z różnymi materiałami i narzędziami, np. farbami, klockami, masami plastycznymi w celu tworzenia nowych rzeczy; tworzy prace zgodne z własnymi pomysłami, nie ograniczając się do gotowych schematów; z ciekawością odkrywa nowe sposoby działania, np. próbuje innych technik plastycznych, buduje w inny sposób, łączy materiały; cieszy się ze swoich osiągnięć, potrafi opowiedzieć, co stworzyło i co mu się w tym podoba; potrafi wskazać czynności, które sprawiają mu radość, np. ulubione zabawy, działania twórcze czy odkrywcze.
2. odkrywa swoje zain teresowania i nazywa swoje mocne strony;	Planowanie i organizowanie czasu wolnego. Rozwijanie zainteresowań i uzdolnień. Określanie własnych upodobań i nawyków. Poznawanie swoich słabych i mocnych stron. Wiara we własne możliwości, poczucie sprawczości. Odwaga w wyrażaniu poglądów.	Dziecko: wymienia swoje mocne i słabe strony; włącza się w różnorodne aktywności, poznając własne możliwości i zainteresowania; dokonuje samooceny za pomocą symboli, znaków itp.

3. układa i uzasadnia swój plan działania pro wadzący do zakładane go rezultatu;	Formułowanie prostego planu działań prowadzącego do osiągnięcia celu. Uzasadnianie wyboru kolejnych kroków w planowanym działaniu. Przewidywanie następstw podjętych decyzji i działań. Modyfikowanie planu w sytuacji napotkania trudności. Dążenie do realizacji zaplanowanego rezultatu w uporządkowany sposób.	Dziecko: układa prosty plan działania, określając kolejne kroki potrzebne do osiągnięcia efektu, np. najpierw wybiorę klocki, potem poukładam je w odpowiedni sposób; próbuje formułować cele swojego działania, np. chcę zbudować wieżę, chcę namalować domek; dobiera potrzebne materiały i narzędzia, uzasadniając swój wybór, np. wezmę duże kartki, bo chcę zrobić duży rysunek; realizuje ustalony przez siebie plan, działając kolejno według zaplanowanych kroków; modyfikuje założony plan, gdy napotyka trudności – zmienia sposób działania, wybiera inne materiały lub szuka nowych rozwiązań; ocenia efekty swojej pracy – potrafi powiedzieć, co się udało, a co warto zmienić lub poprawić.

4. Treści edukacyjne

4. przewiduje i nazywa konsekwencje swoich decyzji i działań;	Przewidywanie skutków własnych działań i działań innych w zależności od sytuacji, np. złej pogody, złego samopoczucia, niebezpiecznych sytuacji. Określanie i przewidywanie skutków podejmowanych działań. Zachowywanie ostrożności w kontaktach z obcymi, szukanie pomocy w sytuacjach zagrożenia, asertywność.	Dziecko: rozpoznaje proste związki przyczynowo- -skutkowe w codziennych sytuacjach; przewiduje proste konsekwencje swoich wyborów; nazywa skutki swoich działań, zarówno pozytywne, jak i negatywne; uzasadnia swoje decyzje, wyjaśniając, dlaczego wybiera określone działanie i czego się po nim spodziewa; zazwyczaj potrafi ocenić, czy jego działanie jest bezpieczne, przewidując konsekwencje związane z ryzykiem; dokonuje prostej refleksji na temat swojego zachowania, potrafi powiedzieć, co następnym razem zrobi inaczej, by osiągnąć lepszy skutek; formułuje wnioski na podstawie zaobserwowanych związków przyczynowo-skutkowych, np. w czasie układania i opowiadania historyjki obrazkowej; wymyśla i opowiada, co mogło się zdarzyć przed sytuacją przedstawioną na obrazku i po niej; wymyśla i podaje inne zakończenia historyjki, opowiadania, bajki.

5. organizuje i porząd kuje miejsce swojej aktywności;	Rozpoznawanie swoich rzeczy wśród innych; dbanie o swoje rzeczy. Dbanie o porządek wśród swoich rzeczy (również zgodnie z instrukcją obrazkową). Dostosowywanie ubioru do pogody i zajęć na dworze. Dostosowywanie stroju do okoliczności (np. malowanie farbami).	Dziecko: dba o osobiste rzeczy i nie naraża ich na zgubienie lub kradzież; rozpoznaje swoje ubrania i buty wśród innych; pamięta o zachowaniu porządku w swoim otoczeniu; sprząta swoje przybory, miejsce pracy i zabawy; dba o swoje rzeczy, odkłada je na swoją półkę; dba o porządek na swojej półce w szatni; odpowiedzialnie wywiązuje się z podjętych prostych obowiązków; pełni dyżury, dokonuje samooceny swojego wkładu pracy; pomaga innym w wykonywaniu ich obowiązków.
6. dąży do ukończenia zadania mimo trudno ści, wykazując wytrwa łość, zaangażowanie i otwartość na informa cję zwrotną i wskazów ki innych;	Kontynuowanie pracy nad zadaniem mimo napotykanych trudności. Wykazywanie wytrwałości i zaangażowania podczas wykonywania zadań. Korzystanie z informacji zwrotnej i wskazówek udzielanych przez dorosłych i rówieśników. Wprowadzanie poprawek i zmian na podstawie otrzymanych sugestii. Dążenie do zakończenia zadania w możliwie najlepszy sposób.	Dziecko: doprowadza rozpoczęte zadanie do końca; kontynuuje zadanie, nawet jeśli wymaga ono czasu lub wysiłku; jest wytrwałe; stara się samodzielnie pokonywać trudności, zanim poprosi o pomoc dorosłego lub inne dziecko; stara się słuchać wskazówek i informacji zwrotnej, udzielanych przez nauczyciela lub inne dzieci;

		stara się wdrażać otrzymane wskazówki, modyfikując swoje działania lub poprawiając pracę; pyta o pomoc lub dodatkowe objaśnienia, gdy czegoś nie rozumie, wykazując gotowość do uczenia się; próbuje różnych rozwiązań i sposobów działania; wyraża pozytywną postawę wobec nowych wyzwań, podejmując zadania, które są dla niego trudne lub nowe; ocenia efekty swojej pracy.

7. wyraża satysfakcję z zadania wykonanego samodzielnie lub w grupie, docenia swój wysiłek;	Okazywanie radości i zadowolenia z wykonania zadania samodzielnie lub wspólnie z innymi. Dostrzeganie i nazywanie własnego wysiłku włożonego w działanie. Dzielenie się z grupą swoimi odczuciami dotyczącymi ukończonego zadania. Docenianie wkładu pracy własnej i rówieśników w realizację zadania. Prezentowanie wykonanych działań z poczuciem dumy i satysfakcji.	Dziecko: cieszy się z ukończenia zadania, okazuje radość mimiką, gestem lub wypowiedzią; nazywa swoje emocje związane z wykonaniem zadania, np. jestem zadowolony, jestem dumny; opowiada o tym, co zrobiło dobrze, wskazuje elementy, które mu się udały; z radością prezentuje efekt swojej pracy – wytwór plastyczny, konstrukcję, budowlę; przyjmuje pozytywną informację zwrotną, reagując na pochwały i podkreślając własne zaangażowanie.
8. wykazuje postawę akceptacji tego, że popełnianie błędów jest czymś naturalnym w procesie uczenia się i stanowi okazję do zdobywania nowych umiejętności;	Przyjmowanie popełnianych błędów jako naturalnej części procesu uczenia się. Poszukiwanie sposobów poprawy po zauważeniu popełnionego błędu. Wykorzystywanie błędów jako okazji do zdobywania nowych umiejętności. Okazywanie gotowości do ponownego podjęcia próby po niepowodzeniu. Zachowanie pozytywnego nastawienia podczas uczenia się mimo pomyłek.	Dziecko: rozumie, że nie należy się wstydzić pomyłek, że są one czymś naturalnym w procesie uczenia się; podejmuje działania, pomimo popełnianych błędów, stara się nie zniechęcać.
9. rozpoznaje i nazywa swoje emocje związane z różnymi sytuacjami, aktualnymi i z przeszłości;	Nabywanie świadomości odczuwania własnych emocji. Rozpoznawanie zmiany własnych uczuć w różnych okolicznościach. Wymienianie nazw uczuć i wyrażanie ich (m.in. radości, smutku, złości, strachu, gniewu) za pomocą różnych środków wyrazu. Nazywanie emocji bohaterów słuchanych utworów literackich.	Dziecko: na miarę swoich możliwości poznaje i odczytuje własne uczucia i emocje; opowiada o swoich emocjach; rozumie, że ludzie różnie reagują, przeżywając te same emocje, np. niektórzy szybko reagują płaczem lub złością, a inni – nie; wykazuje się zrozumieniem i akceptacją dla uczuć swoich i innych osób; rozumie, że każdy ma prawo do przeżywania emocji we właściwy dla siebie sposób; zazwyczaj potrafi wyjaśnić, jakie emocje może wywołać u innych jego zachowanie w określonej sytuacji.

10. odróżnia potrzeby od pragnień (zachcianek), nazywa swoje potrzeby i proponuje sposób ich zaspokojenia, wyraża sprzeciw w sytuacjach niepewności, zagrożenia, braku komfortu;	Wyrażanie uczuć w sposób nieraniący innych osób. Rozpoznawanie, nazywanie i komunikowanie swoich potrzeb. Odróżnianie potrzeb od chwilowych zachcianek. Wyrażanie sprzeciwu lub niezadowolenia w sposób akceptowalny społecznie. Powstrzymywanie się od gwałtownych reakcji.	Dziecko: próbuje opanować silne emocje i odroczyć natychmiastowe działanie pod wpływem impulsu; podejmuje samodzielne próby poradzenia sobie z trudnymi emocjami; wykazuje się szacunkiem dla praw innych osób; nie mówi innym przykrych słów; na miarę swoich możliwości adekwatnie reaguje na sukcesy (bez poniżania innych) i porażki (motywowanie do dalszych działań); nie przeszkadza innym w czasie zajęć, wykonywania zadań; nie używa siły wobec innych; stara się szukać kompromisowych rozwiązań.
11. ma przekonanie, że nauczyciel lub inne dzieci mogą stanowić wsparcie w trudnych sytuacjach, w razie potrzeby prosi o pomoc;	Zwracanie się o pomoc do nauczyciela lub rówieśników w trudnych sytuacjach; Dostrzeganie, że inni mogą stanowić wsparcie podczas wykonywania zadań. Przyjmowanie pomocy oferowanej przez dorosłych i dzieci. Okazywanie zaufania wobec osób udzielających wsparcia. Współdziałanie z innymi w celu rozwiązania problemu. Okazywanie koleżeństwa i przyjaźni, wspólna zabawa i praca. Znajomość zasady dzielenia się z innymi.	Dziecko: prosi o pomoc w sytuacjach trudnych; prosi inne dzieci o podzielenie się zabawką lub zaprasza je do wspólnej zabawy; rozpoznaje sytuacje, w których potrzebuje pomocy; zgłasza potrzebę wsparcia, zwracając się do nauczyciela lub kolegów z grupy prostymi komunikatami – pomóż mi, nie wiem, co zrobić; akceptuje pomoc ze strony nauczyciela lub innych dzieci i podejmuje proponowane działania; nazywa osoby, które mogą mu pomóc w różnych sytuacjach; zwraca się do rówieśników po drobną pomoc; rozumie, że proszenie o pomoc jest naturalne, i potrafi to wyrazić bez wstydu czy obawy; słucha rad i wskazówek, podejmuje próbę zastosowania ich w praktyce; uczy się rozwiązywać problemy z pomocą dorosłych lub innych dzieci, stopniowo zwiększając swoją samodzielność.
12. stosuje znane mu sposoby radzenia sobie ze stresem.	Wyjaśnianie sensu odpoczynku (np. po obiedzie lub zabawach ruchowych i tanecznych). Właściwe korzystanie z miejsca odpoczynku. Sygnalizowanie potrzeby odpoczynku. Dostrzeganie reakcji własnego ciała na zdenerwowanie, stres, strach. Dostrzeganie znaczenia relaksu, odpoczynku i wyciszenia w sytuacjach trudnych emocjonalnie.	Dziecko: bierze udział w ćwiczeniach relaksacyjnych; wyjaśnia, w jaki sposób można się uspokoić; opisuje reakcje własnego ciała w sytuacjach złości i strachu; na miarę swoich możliwości wyjaśnia własne zachowanie; wykonuje ćwiczenia kształtujące zdolność rozpoznawania uczuć pozytywnych i negatywnych u siebie i innych oraz podawania ich nazw.

III. Obszar językowy: komunikowanie się ze światem

Oczekiwane osiągnięcia dziecka na koniec wychowania przedszkolnego	Treści edukacyjne	Cele szczegółowe
1. uczestniczy w roz mowie, aktywnie słuchając innych osób i wypowiadając się w sposób zrozumiały, przedstawia i próbuje uzasadnić swoją opinię;	Słuchanie i rozumienie wypowiedzi innych. Nawiązywanie i podtrzymywanie rozmowy. Swobodne i jasne wyrażanie swoich myśli i przeżyć w różnych sytuacjach. Budowanie różnych form wypowiedzi (pytania, prośby, rozkazy, zakazy, nakazy) adekwatnie do sytuacji. Znajomość sposobów porozumiewania się z bliższymi i dalszymi znajomymi i krewnymi.	Dziecko: wypowiada się na forum grupy; samodzielnie formułuje wypowiedzi na określony temat; w miarę możliwości wyjaśnia znaczenie mowy ciała i gestów; zadaje pytania w celu uzyskania dodatkowych informacji.
2. w wypowiedziach posługuje się zdania mi, zwraca uwagę na poprawność gramatycz ną i artykulacyjną lub, w razie potrzeby, używa komunikacji wspomaga jącej i alternatywnej;	Spostrzeganie i rozpoznawanie przedmiotów oraz kojarzenie nazwy z desygnatem. Podawanie nazw osób, czynności i zdarzeń, opisywanie przedmiotów. Formułowanie komunikatów i krótkich przekazów informujących o sytuacji i uczuciach innych osób. Budowanie komunikatywnych, wielozdaniowych wypowiedzi. Tworzenie instrukcji słownych dla dzieci z grupy. Tworzenie logicznej całości z pojedynczych słów, zdań i równoważników zdań, nadawanie tytułów historyjkom obrazkowym. Dbanie o poprawne formułowanie zdań. Stosowanie prawidłowych form fleksyjnych (odmiana przez przypadki, prawidłowe liczby, rodzaje, formy osobowe, czas przeszły i przyszły). Stosowanie określeń oznaczających relacje (przyimki, zaimki, spójniki). Wzbogacanie słownika czynnego – gromadzenie słownictwa tematycznego, wyrazów bliskoznacznych i przeciwstawnych, zdrobnień, związków frazeologicznych, interpretowanie niektórych przysłów i metafor. Ćwiczenia prawidłowego wymawiania głosek i ich połączeń, doskonalenie umiejętności wyraźnego mówienia.	Dziecko: opowiada o przeżytych wydarzeniach; świadomie reguluje siłę głosu: mówi szeptem, umiarkowanym głosem, głośno; używa coraz bogatszego słownictwa biernego i czynnego; stara się wypowiadać poprawnie pod względem gramatycznym i artykulacyjnym; wypowiada się w logiczny sposób na temat wydarzeń życia codziennego, utworów literackich, przedstawień teatralnych, obejrzanych filmów; w razie potrzeby używa komunikacji wspomagającej i alternatywnej; coraz sprawniej, również pod względem gramatycznym i semantycznym, posługuje się językiem jako narzędziem komunikacji; wypowiada się na temat reguł języka (zdolności bierne i czynne): stosuje i rozróżnia różne sposoby mówienia w zależności od okoliczności; porozumiewa się z otoczeniem za pomocą werbalnych środków wyrazu; nawiązuje i podtrzymuje interakcje w sposób werbalny.

3. słucha wypowiedzi innych osób oraz tekstów czytanych, takich jak opowiadania, wiersze, baśnie, legendy, mówi o swoich ulubionych książkach;	Praca z książką – przeglądanie i opisywanie ilustracji, słuchanie różnych tekstów (opowiadań, wierszy, legend, bajek, baśni itp.), rozpoznawanie ich, rozmowa na temat treści, zadania i zabawy wspomagające rozumienie usłyszanej treści. Opowiadanie (lub wyrażanie w inny sposób) treści wierszy, baśni, opowiadań itp. Słuchanie i odtwarzanie wierszy dla dzieci, zabawy językowe związane z treścią wierszy.	Dziecko: uważnie słucha, pyta o niezrozumiałe fakty i formułuje dłuższe wypowiedzi o ważnych sprawach; poznaje różne teksty kultury i dokonuje ich interpretacji (wiersze, opowiadania, legendy, baśnie); uważnie słucha utworów literackich czytanych przez nauczyciela; ogląda przedstawienia teatralne na terenie przedszkola i w teatrze dla dzieci; wymienia imiona postaci występujących w utworach; uważnie słucha krótkich utworów odtwarzanych z nagrań audio; stara się odróżniać postaci realne od nierealnych.
4. rozpoznaje możliwe źródła informacji, korzysta z zachęt do samodzielnego poszukiwania odpowiedzi na nurtujące je pytania;	Wskazywanie możliwych źródeł informacji, takich jak książki, ilustracje, filmy czy rozmowa z dorosłymi. Korzystanie z dostępnych materiałów w celu znalezienia odpowiedzi na pytania. Podejmowanie prób samodzielnego poszukiwania informacji po otrzymaniu zachęty. Formułowanie pytań wynikających z ciekawości i chęci poznawania świata. Wykorzystywanie zdobytych informacji do lepszego zrozumienia zagadnienia.	Dziecko: rozpoznaje sytuacje, które budzą jego ciekawość i zadaje pytania dotyczące otaczającego świata; wskazuje różne źródła informacji, takie jak: nauczyciel, rodzice, książki, ilustracje, filmy edukacyjne, koledzy, własne obserwacje; korzysta z proponowanych materiałów (np. książek, lupy, globusa, atlasu, obrazków), aby samodzielnie poszukać odpowiedzi; porównuje informacje pochodzące z różnych źródeł, np. ogląda ilustrację i jednocześnie słucha wyjaśnień nauczyciela; z zainteresowaniem korzysta z materiałów edukacyjnych przygotowanych przez nauczyciela; wykazuje otwartość na nowe wiadomości, chętnie sprawdza, pyta i poszukuje; stosuje zdobyte informacje w zabawie lub w codziennych sytuacjach; wdraża poznane techniki zapamiętywania (mnemotechniki).

5. obdarza uwagą dzieci i dorosłych, aby rozumieć to, co mówią i czego oczekują, dopy tuje, gdy nie jest czegoś pewne;	Skupianie uwagi na wypowiedziach dzieci i dorosłych. Rozumienie przekazywanych komunikatów i oczekiwań. Zadawanie pytań w sytuacji braku pewności lub zrozumienia. Utrzymywanie kontaktu wzrokowego jako formy okazania uwagi rozmówcy. Reagowanie adekwatnie do otrzymanych informacji i wskazówek.	Dziecko: w miarę możliwości odczytuje emocje, pragnienia, potrzeby i intencje innych osób oraz odpowiada na nie w zgodzie ze sobą i regułami porządku społecznego; podejmuje próby nawiązywania, kształtowania i podtrzymywania różnorodnych kontaktów społecznych; komunikuje się z otoczeniem w sposób jasny i czytelny; z uwagą słucha nauczyciela i wykonuje jego polecenia; przestrzega zasady, że w danym momencie wypowiada się tylko jedna osoba; wykazuje zainteresowanie wypowiedziami rówieśników; stara się nie przerywać wypowiedzi innych; zrozumiale mówi lub w inny sposób zawiadamia o swoich potrzebach i decyzjach; wykazuje się zrozumieniem w sytuacjach, gdy dorosły nie jest do jego wyłącznej dyspozycji.
6. analizuje zdobyte informacje i dostrzega te, które są dla niego niewiarygodne lub się wykluczają;	Samodzielne przeprowadzanie zabaw badawczych i eksperymentów. Zachowywanie zasad bezpieczeństwa podczas wykonywania eksperymentów i korzystania ze specjalistycznego sprzętu. Korzystanie z instrukcji słownej i obrazkowej podczas eksperymentowania. Współpraca i współdziałanie w czasie eksperymentowania. Zachowanie zasad ostrożności podczas sprzątania (szkodliwe środki czystości, potłuczone szkło itp.).	Dziecko: zadaje pytania dotyczące informacji, które otrzymało lub samodzielnie pozyskało; próbuje uzasadnić, dlaczego niektóre informacje mogą być niewiarygodne; korzysta z prostych wskazówek nauczyciela, aby sprawdzić poprawność informacji; w zabawie lub podczas eksperymentów testuje informacje i dokonuje obserwacji, czy sprawdzają się w praktyce; uczy się zauważać błędy lub sprzeczności w prostych instrukcjach, opowiadaniach lub obrazkach; stopniowo rozwija krytyczne podejście do informacji.
7. ocenia zgodność uzyskiwanych informa cji z własnymi obser wacjami i doświadcze niami;	Porównywanie nowych informacji z własnymi obserwacjami. Odnoszenie zdobytej wiedzy do wcześniejszych doświadczeń. Zauważanie rozbieżności między informacjami a osobistymi spostrzeżeniami. Formułowanie prostych wniosków na podstawie porównań. Zadawanie pytań w sytuacji niejasności lub wątpliwości.	Dziecko: porównuje nowe informacje z własnymi wcześniejszymi doświadczeniami i obserwacjami; wskazuje sytuacje, w których uzyskane informacje zgadzają się z tym, co samo zauważyło lub doświadczyło; próbuje określić, które informacje wydają mu się prawdziwe, a które budzą wątpliwości; podejmuje próby weryfikowania informacji w różnych sytuacjach codziennych i w zabawie; stopniowo rozwija umiejętność łączenia informacji z obserwacjami

		i doświadczeniem, ucząc się krytycznego myślenia w prostym zakresie.

4. Treści edukacyjne

8. odtwarza i przekształca treść bajek i opowieści, tworzy własne historie;	Wchodzenie w rolę i wychodzenie z roli zgodnie z ustalonym sygnałem. Wymyślanie baśni, opowiadań i historii na dowolny i określony temat. Snucie opowieści opartych na nierealnych, magicznych pomysłach i uświadamianie ich fikcyjności. Wymienianie nazw magicznych, nierealnych, fikcyjnych stworzeń i miejsc (na podstawie baśni, opowiadań, filmów itp.) i odróżnianie ich od rzeczywistości. Praca z obrazkiem (wyróżnianie elementów, określanie czasu i miejsca akcji, opisywanie treści). Praca z historyjką obrazkową (3-, 4-, 5-elementową) – opisywanie szczegółów obrazków, określanie treści, logiczne łączenie obrazków w całość, nadawanie jej tytułu. Tworzenie własnych historyjek obrazkowych i nadawanie im tytułów. Praca z opowiadaniem – tworzenie własnych historii zawierających określone elementy (cel, przedmiot, podmiot, warunki i okoliczno ści, sposoby i środki działania, skutki).	Dziecko: potrafi przekształcić elementy baśni, zmieniając zakończenie lub wprowadzając nowe postaci; tworzy własne krótkie historie, wykorzystując znane motywy lub bohaterów; wykorzystuje rysunki, kukiełki, zabawki lub przedmioty codziennego użytku do ilustrowania historii; opowiada historie w logicznej kolejności, starając się zachować spójność wydarzeń; włącza do swoich opowieści elementy fantazji, eksperymentuje z różnymi zakończeniami; reaguje na propozycje innych dzieci, dodając nowe pomysły do wspólnych opowieści; przedstawia własne opowiadania; tworzy i opowiada własne historyjki obrazkowe.
9. dzieli się swoimi wy obrażeniami, skojarze niami i pomysłami typu „co by było, gdyby”;	Wyrażanie własnych wyobrażeń i pomysłów w formie słownej lub plastycznej. Dzielenie się skojarzeniami i przemyśleniami z rówieśnikami i dorosłymi. Formułowanie pytań typu „co by było, gdyby” i odpowiadanie na nie. Rozwijanie kreatywności poprzez przedstawianie nietypowych rozwiązań i pomysłów. Słuchanie pomysłów innych i łączenie ich z własnymi wyobrażeniami.	Dziecko: dzieli się swoimi wyobrażeniami i pomysłami typu „co by było, gdyby” w rozmowach z rówieśnikami lub nauczycielem; tworzy proste skojarzenia związane z tematami poznawanymi w zabawie, doświadczeniach lub opowiadaniach; słucha i reaguje na wyobrażenia innych dzieci, ucząc się łączyć własne pomysły z pomysłami rówieśników; wykazuje ciekawość i chęć poszukiwania dodatkowych dowodów oraz rozwija kreatywność poprzez zadawanie pytań typu „co by było, gdyby”.

10. eksperymentuje z językiem, tworzy ry mowanki i nowe słowa;	Układanie i rozwiązywanie zagadek językowych. Rozwiązywanie prostych i złożonych zagadek, tworzenie własnych zagadek. Tworzenie zagadek i żartów słownych, obrazkowych i słuchowych. Podejmowanie prób zrozumienia treści symbolicznych i abstrakcyjnych. Podejmowanie aktywności inspirowanych opowiadaniami (np. zabawy tematyczne, teatralne i dramowe inicjowane przez dzieci i nauczyciela). Interpretowanie niektórych przysłów i związków frazeologicznych.	Dziecko: podejmuje działania twórcze rozwijające zasób słownictwa (układanie rymowanek, historyjek, interpretowanie wierszy i przysłów); w miarę możliwości wyjaśnia sens przekazów językowych prezentowanych nie wprost (przysłów, prostych metafor, podstawowych związków frazeologicznych); rozpoznaje niektóre homonimy (np. zebra), podaje ich znaczenie; wyszukuje wyrazy przeciwstawne (np. mokry – suchy, wysoki – niski); używa przymiotników, stopniując je; wyszukuje wyrazy bliskoznaczne (np. ciepło, upał, skwar); podaje rozwiązania zagadek wymagają cych rozumienia pojęć ogólnych; układa zagadki oparte na uogólnieniach.

11. zapamiętuje i recy tuje wierszyki oraz inne krótkie teksty;	Zapamiętywanie krótkich wierszyków i tekstów. Recytowanie wierszyków i tekstów z pamięci w całości lub ich fragmentów. Utrwalanie rytmu, melodii i intonacji podczas recytacji. Wyrażanie emocji i treści tekstu poprzez gesty i mimikę. Powtarzanie tekstów w grupie oraz indywidualnie dla utrwalenia w pamięci.	Dziecko: recytuje wiersze i inne krótkie utwory literackie – również z podziałem na role i modulacją głosu; zauważa rym i rytm wiersza; tworzy rymy do podanych słów.
12. opowiada treść obrazków i historyjek obrazkowych, mówi o swoich przeżyciach, obserwacjach, ważnych zdarzeniach;	Opowiadanie historii o najbliższej dzieciom tematyce (pobyt w przedszkolu, zabawy w domu, spędzanie czasu z bliskimi, wakacje). Tworzenie logicznej całości z pojedynczych słów, zdań i równoważników zdań. Opowiadanie historii na podstawie obrazków i historyjek obrazkowych.	Dziecko: wypowiada się na temat sytuacji z przedszkola; układa i opowiada historyjki obrazkowe; używa określeń „najpierw”, „potem”, „na końcu”; wypowiada się na temat poznanych utworów; znajduje nawiązania utworu literackiego do własnych przeżyć; dostrzega humor w utworach literackich i humor sytuacyjny; wyjaśnia znaczenie przysłów i związków frazeologicznych.

13. odczytuje znaczenie podstawowych symboli i znaków, tworzy własne symbole, aby wyrazić za ich pomocą określoną informację;	Odczytywanie znaczenia niektórych znaków drogowych. Zabawy, gry i zadania kształtujące pojęcie symbolu graficznego: umowne znaczki rozpoznawcze, symbole pogodowe, symbole zadań według koncepcji planu daltońskiego. Stosowanie symboli graficznych w zabawach terenowych. Rozpoznawanie i interpretowanie symboli (np. informacyjnych lub ostrzegawczych), listy dyżurów, kalendarza pogody, rebusów, napisów w zabawach tematycznych.	Dziecko: posługuje się umownymi znakami oraz wykazuje się zdolnością poprawnego odczytywania kodów, znaków umownych grupy, społeczności, obszaru kulturowego w sposób werbalny; w miarę możliwości posługuje się umownymi znakami oraz wykazuje się zdolnością poprawnego odczytywania kodów, znaków umownych grupy, społeczności, obszaru kulturowego w sposób pozawerbalny; rozpoznaje niektóre symbole obrazkowe, znaki drogowe, mapy, wskazówki graficzne; w miarę możliwości odczytuje proste schematy, plany, mapy i instrukcje obrazkowe; wyjaśnia znaczenie prostych znaków stosowanych w grach planszowych; wyjaśnia sens symbolicznych oznaczeń spotykanych w otoczeniu, np. monitoring, zakaz palenia, zakaz wprowadzania psów; wyjaśnia, jakie czynności kryją się pod piktogramami; rozpoznaje symbole oznaczające niebezpieczne miejsca, np. symbol skrzynki elektrycznej; stara się regularnie prowadzić kalendarz pogody, posługuje się symbolami oznaczającymi zjawiska pogodowe. rozpoznaje symbole oznaczające różne instytucje (np. pocztę, policję); odczytuje instrukcje rysunkowe i wykonuje prace zgodnie z nimi;

4. Treści edukacyjne

		tworzy instrukcje obrazkowe dla innych; w miarę możliwości stosuje schematy działania, algorytmy (działanie według instrukcji, wzoru).
14. dokonuje analizy i syntezy głoskowej wybranych wyrazów, wypowiada prawidłowo głoski;	Wykonywanie ćwiczeń doskonalących słuch fonematyczny (wyróżnianie, rozpoznawanie i powtarzanie głosek w nagłosie, wygłosie, śródgłosie, analiza i synteza słuchowa słów, rymy, aliteracje).	Dziecko: wyjaśnia znaczenie umiejętności czytania i pisania; przygotowuje się do podjęcia nauki czytania i pisania; układa krótkie zdania, dzieli zdania na wyrazy, a wyrazy na sylaby; wyodrębnia głoski w nagłosie i wygłosie słów o prostej budowie fonetycznej; łączy sylaby i głoski w wyrazy.

15. kreśli linie i kształty zawierające elementy graficzne obecne w lite rach: łuki, pętelki, fale, owale, zygzaki;	Pisanie po śladzie szlaczków literopodobnych na różnych fakturach i kartce. Samodzielne rysowanie szlaczków literopodobnych na różnych materiałach, fakturach i kartce. Wyodrębnianie figur, kształtów literopodobnych spośród różnych elementów. Kreślenie, pisanie na różnorodnych powierzchniach kształtów literopodobnych, po śladzie i samodzielnie. Pisanie różnymi przyborami dowolnych kształtów literopodobnych po śladzie oraz samodzielnie. Łączenie punktów zgodnie z kolejnością. Wyodrębnianie figur z tła.	Dziecko: rysuje i maluje na różnych materiałach; rysuje po śladzie proste wzory i szlaczki (linie faliste, laseczki, kółka itp.); rysuje po śladzie szlaczki literopodobne i kontynuuje je samodzielnie na czystej kartce lub w szerokiej liniaturze; rysuje w różnych kierunkach, na kartce ułożonej pod różnym kątem; rysuje i maluje w różnych pozycjach: stojącej, siedzącej, leżącej; kalkuje wzory; odwzorowuje kształty na kartce w kratkę; rysuje według podanego kodu na kartce w kratkę, np. 5A, 3B; odwzorowuje na kartce w kratkę lustrzane odbicie prostego kształtu.
16. podejmuje próby pisania liter, wyrazów i krótkich komunikatów w wybrany przez siebie sposób;	Pisanie po śladzie wybranych liter i prostych wyrazów na różnych fakturach i kartce. Samodzielne pisanie wybranych liter i prostych wyrazów na różnych materiałach, fakturach i kartce. Podpisywanie, zgodnie z wyborem dziecka i regułami zabawy, niektórych przedmiotów niezbędnych w zabawach tematycznych (np. w sklep). Pisanie swojego imienia. Wyodrębnianie liter i cyfr spośród różnych elementów. Kreślenie, pisanie na różnorodnych powierzchniach liter po śladzie i samodzielnie. Pisanie różnymi przyborami liter po śladzie oraz samodzielnie. Łączenie punktów zgodnie z kolejnością. Wyodrębnianie liter z tła.	Dziecko: rysuje elementy liter; podejmuje próby pisania liter po śladzie lub samodzielnie na kartce, zachowując prawidłowy kierunek kreślenia.
17. podejmuje próby samodzielnego czytania wyrazów i krótkich tek stów, w tym uzupełnio nych obrazkiem;	Porównywanie, dopasowywanie i łączenie takich samych wyrazów zaobserwowanych w najbliższym otoczeniu. Globalne odczytywanie wyrazów z najbliższego otoczenia dziecka (podpisy przedmiotów w sali przedszkolnej, szatni, w drodze do domu).	Dziecko: rozpoznaje niektóre drukowane małe i wielkie litery; interesuje się czytaniem; układa proste wyrazy z liter podczas zabawy i potrafi je przeczytać;

	Rozpoznawanie, porównywanie i dopasowywanie takich samych liter z tych zaobserwowanych w najbliższym otoczeniu. Odczytywanie dowolnymi metodami krótkich napisów wykorzystywanych w zabawie, np. nazw sklepów, podpisów półek, instrukcji. Rozpoznawanie niektórych liter w książkach dla dzieci. Uczestniczenie w zabawach prowadzących do utrwalenia kształtu litery oraz nazwy głoski jej odpowiadającej. Odczytywanie rebusów i rozwiązywanie zagadek wyrazowo-obrazkowych wykorzystywanych w zabawie. Czytanie prostych i krótkich tekstów drukowanych stworzonych z poznanych wcześniej liter.	odszukuje i zaznacza wybrane litery w tekstach; różnicuje litery duże i małe, drukowane i pisane; odczytuje rebusy wyrazowo-obrazkowe; podejmuje próby czytania prostych tekstów.
18. nazywa wybrane obiekty z najbliższego otoczenia w języku obcym nowożytnym;	Posługiwanie się słowami i prostymi wyrażeniami dotyczącymi czynności podejmowanych w zabawie lub podczas pobytu w przedszkolu. Zapoznanie się ze słownictwem z następujących zakresów: pozdrowienia, pożegnanie, zwroty grzecznościowe; części ciała, kształty, kolory, liczebniki; ja i moja rodzina, mój dom; nazwy zabawek; zwierzęta domowe, wiejskie, w zoo; pogoda i pory roku; warzywa, owoce i potrawy; środki transportu; czasowniki określające ruch, częste czynności i umiejętności; przeciwieństwa, uczucia i upodobania, niektóre zawody; święta i uroczystości: Boże Narodzenie, Wielkanoc, Dzień Babci, Dzień Dziadka, Dzień Matki, Dzień Ojca.	Dziecko: podaje znaczenie prostych słów i zwrotów w języku obcym nowożytnym; używa słownictwa w języku obcym nowożytnym związanego z funkcjonowaniem w najbliższym otoczeniu; wymienia słowa w języku obcym, np. nazwy kolorów, niektórych warzyw, owoców i zwierząt; przytacza treść prostych historyjek opowiadanych w języku obcym i ilustrowanych obrazkami.
19. reaguje na proste polecenia w języku obcym nowożytnym;	Rozumienie prostych poleceń w języku obcym nowożytnym dotyczących codziennego funkcjonowania w przedszkolu (np. pozdrowienia, pożegnanie, czynności samoobsługowe, słowa używane w zabawie i określające czynności podejmowane przez dzieci).	Dziecko: bierze udział w zabawach ruchowych, podczas których wykonuje polecenia wypowiadane w języku obcym nowożytnym; ilustruje piosenki ruchem; reaguje na proste polecenia w języku obcym nowożytnym.
20. uczestniczy w pro stej sytuacji komunika cyjnej w języku obcym nowożytnym;	Posługiwanie się słowami i prostymi wyrażeniami dotyczącymi czynności podejmowanych w zabawie lub podczas pobytu w przedszkolu. Słuchanie ze zrozumieniem prostych opowiadań i wierszy w języku obcym nowożytnym, wspieranych ilustracjami, ruchem i rekwizytami.	Dziecko: wyjaśnia sens i znaczenie posługiwania się językiem obcym; uważnie słucha prostych wierszyków, rymowanek, bajek, piosenek i opowiadań w języku obcym nowożytnym; powtarza i nawiązuje proste dialogi w języku obcym nowożytnym.

21. powtarza wierszyki i śpiewa piosenki w ję zyku obcym nowożyt nym.	Odtwarzanie prostych wierszy i piosenek. Ilustrowanie ich treści ruchem.	Dziecko: recytuje krótkie wiersze w języku obcym nowożytnym; śpiewa krótkie piosenki w języku obcym nowożytnym.

4. Treści edukacyjne

IV. Obszar matematyczny: odkrywanie matematyki wokół siebie		
Oczekiwane osiągnięcia dziecka na koniec wychowania przedszkolnego	**Treści edukacyjne**	**Cele szczegółowe**
1. opisuje sytuacje problemowe bliskie swojemu doświad czeniu, rozpoznaje ich przyczyny;	Opisywanie sytuacji problemowych bliskich własnym doświadczeniom. Wskazywanie przyczyn powstania problemów w znanych sytuacjach. Rozróżnianie sytuacji trudnych od codziennych wydarzeń. Formułowanie prostych wniosków na podstawie obserwacji problemów. Dzielenie się swoimi spostrzeżeniami z rówieśnikami i dorosłymi.	Dziecko: dostrzega sytuacje problemowe w codziennym życiu, np. brak klocka do budowli, za mało krzeseł przy stoliku; potrafi nazwać problem, opisując, co się dzieje lub czego brakuje; formułuje pytania, które pomagają znaleźć rozwiązanie problemu, np. „ile krzeseł musimy dołożyć?"; dzieli się spostrzeżeniami z innymi dziećmi, wykorzystując proste pojęcia matematyczne do opisu sytuacji problemowej.
2. poszukuje naj lepszych rozwiązań problemu, w razie potrzeby radzi się innych, porównuje wyniki różnych działań, identyfikuje rozwiąza nia, które sprawdzają się najlepiej;	Podejmowanie zabaw konstrukcyjnych i tematycznych w sali przedszkolnej, na placu zabaw, w lesie i na łące. Tworzenie kącików zainteresowań i kącików do zabaw tematycznych według własnego pomysłu.	Dziecko: wykonuje ćwiczenia rozwijające umiejętność dostrzegania, określania i przewidywania związków przyczynowo- -skutkowych; wykonuje aktywności kształtujące postawę użyteczności wiedzy matematycznej w codziennym życiu.
3. stosuje wybrane rozwiązanie i ocenia jego skuteczność;	Wybieranie rozwiązania spośród kilku możliwych. Stosowanie wybranego rozwiązania w praktycznej sytuacji. Obserwowanie efektów zastosowanego rozwiązania. Ocenianie skuteczności podjętego działania.	Dziecko: wybiera sposób rozwiązania prostego zadania lub problemu spośród kilku możliwych; podejmuje próbę zastosowania wybranego rozwiązania w praktyce; rozmawia o tym, co się udało, a co wymaga poprawy; wykazuje otwartość na podpowiedzi i wskazówki innych osób; opisuje własnymi słowami przebieg i efekt wykonanej pracy.

4. charakteryzuje obiekty wokół siebie, porównuje je ze sobą pod względem wielkości i liczby;	Opisywanie cech obiektów wokół siebie. Porównywanie obiektów pod względem wielkości. Porównywanie obiektów pod względem liczby. Grupowanie obiektów według podobieństw i różnic. Wyciąganie prostych wniosków na podstawie obserwacji i porównań.	Dziecko: rozpoznaje i nazywa różne obiekty w otoczeniu, np. zabawki, meble, owoce; porównuje obiekty pod względem wielkości, wskazując większy, mniejszy, taki sam; porównuje obiekty pod względem liczby, używając określeń więcej, mniej, tyle samo; układa obiekty w kolejności od najmniejszego do największego lub odwrotnie; uczestniczy w prostych grach i zabawach polegających na porównywaniu i sortowaniu przedmiotów; wyciąga wnioski z porównania obiektów, np. „ten klocek jest za duży, żeby zmieścił się w pudełku”.

5. klasyfikuje obiekty według co najmniej dwóch cech jednocze śnie;	Dobieranie przedmiotów z najbliższego otoczenia według wspólnej cechy lub kilku cech wspólnych (jedna, dwie i więcej cech jakościowych). Klasyfikowanie elementów i dobieranie przedmiotów według wspólnej cechy lub kilku cech wspólnych (jedna, dwie i więcej cech jakościowych). Wyodrębnianie obiektu spośród innych według określonego kryterium (co najmniej jednego). Tworzenie kryteriów klasyfikowania obiektów. Czynnościowe nauczanie matematyki. Określanie przynależności przedmiotu do zbioru ze względu na daną cechę. Klasyfikowanie przedmiotów: zbiory obiektów konkretnych (owoców, warzyw, zabawek, kwiatów) i abstrakcyjnych (figur geometrycznych, liter) na podstawie jednej, dwóch i większej liczby cech jakościowych (wielkości, koloru, kształtu, funkcji). Tworzenie pojęć ogólnych. Działania na zbiorach: określanie zawierania się danych elementów w tym zbiorze (np. klocki – zabawki), podział zbioru na podzbiory według różnych cech jakościowych, określanie części wspólnej zbioru. Tworzenie klasyfikacji zgodnie z aktualnym poziomem rozwoju dziecka: podawanie nazw obiektów, dobieranie w pary i grupy, tworzenie łańcuszków, tworzenie kolekcji.	Dziecko: klasyfikuje przedmioty, tworząc kolekcje (na podstawie pojęć ogólnych, np. owady, kwiaty); grupuje obiekty w logiczny sposób (klasyfikuje) i formułuje uogólnienia typu: to do tego pasuje, te obiekty są podobne, a te są inne; wykonuje czynności rozwijające umiejętność: porównywania, porządkowania, przyporządkowywania określonych wielkości; wykonuje ćwiczenia rozwijające umiejętność kształtowania pojęć: zbioru, liczby, wielkości, ciężaru, długości, czasu.

6. liczy w możliwym dla siebie zakresie;	Przeliczanie i porównywanie elementów. Porównywanie liczebności zbiorów metodą szacowania i za pomocą określeń: *dużo – mało, tyle samo, mniej, więcej, więcej o 1, mniej o 1* itp. Badanie liczebności zbiorów poprzez przeliczanie, ustawianie w pary, łączenie w pary (zbiory równoliczne i nierównoliczne). Odwzorowywanie zbiorów za pomocą liczmanów lub znaków graficznych, porządkowanie elementów według liczebności. Umiejętność liczenia w życiu codziennym (zabawy w sklep, bank, przyjęcie itp.). Wskazywanie, że ostatni liczebnik oznacza liczbę elementów w zbiorze. Posługiwanie się liczebnikami głównymi w zabawie. Posługiwanie się liczebnikami porządkowymi w zabawie.	Dziecko: posługuje się liczebnikami głównymi i porządkowymi; liczy i dokonuje operacji matematycznych w zakresie możliwym dla siebie; sprawnie wykonuje działania na zbiorach; liczy obiekty i odróżnia liczenie błędne od poprawnego; wyjaśnia, że ostatni liczebnik oznacza liczbę elementów w zbiorze; wymienia cyfry od 0 do 9 i tworzy z nich liczby od 0 do 10 i więcej; klasyfikuje zbiory według wzrastającej i malejącej liczby elementów; używa określeń: *mniej o..., więcej o...*; odróżnia liczenie błędne od poprawnego.

4. Treści edukacyjne

7. wyznacza wynik dodawania i odejmowania, pomagając sobie liczeniem na palcach lub na innych zbiorach zastępczych;	Dodawanie i odejmowanie liczb naturalnych na konkretach. Czytanie cyfr oznaczających liczby 0–10. Czytanie znaków +, –, =, <, >. Tworzenie z poznanych liczb zapisów do opowiadań, historii, zadań z treścią. Doskonalenie umiejętności przeliczania: dodawania, odejmowania w zabawach. Przeliczanie i określanie liczebności na palcach, zbiorach zastępczych. Doliczanie i odliczanie, liczenie obiektów niewidocznych (np. dźwięków). Kształtowanie umiejętności liczenia dwójkami, piątkami i dziesiątkami (wykorzystanie centymetra krawieckiego, kostek, domina, spinaczy) w zabawach. Rozwiązywanie prostych zadań matematycznych (opowiadania, zadania z treścią). Podejmowanie próby wykonywania zapisu arytmetycznego do opowiadań i zadań z treścią.	Dziecko: dodaje i odejmuje w zakresie od 0 do 10 i więcej, pomagając sobie liczeniem na konkretach, palcach lub innych zbiorach zastępczych; dokonuje szacunkowego porównania liczebności zbiorów; rozróżnia zbiory równoliczne i nierównoliczne; wyznacza wynik dodawania i odejmowania na konkretach w możliwym dla siebie zakresie.

8. waży i mierzy różne przedmioty, ustala war tość pomiaru, stosując własne i powszechnie przyjęte narzędzia i jednostki miar;	Ważenie i mierzenie długości oraz porównywanie tych wielkości i ustalanie równoliczności. Sprawdzanie w czasie zabaw stałości ciężaru, objętości i długości, porównywanie wniosków. Wykonywanie doświadczeń badawczych związanych ze stałością masy, objętości i ciężaru (w zabawach swobodnych i dydaktycznych). Mierzenie obiektów różnymi sposobami: stopa za stopą, krokami, miarką krawiecką, łokciem, sznurkiem, patykiem.	Dziecko: wyjaśnia, na czym polega pomiar długości; wymienia proste sposoby mierzenia: krokami, stopa za stopą, patykiem; używa słów określających długość, szerokość i wysokość przedmiotów mierzonych dowolną miarą; waży różne przedmioty i określa, który jest cięższy, a który lżejszy.
9. odczytuje zapis cyfrowy liczb, które ob serwuje w najbliższym otoczeniu (np. w kalen darzu, na budynkach, na znakach drogowych, ceny w sklepach);	Rozpoznawanie cyfr w otoczeniu, np. w kalendarzu, na budynkach, reklamach, znakach drogowych, cenach. Odczytywanie zapisu cyfrowego poznanych liczb. Łączenie cyfr z odpowiadającą im liczbą przedmiotów. Wskazywanie i nazywanie liczb w codziennych sytuacjach. Porównywanie wartości liczb napotkanych w otoczeniu.	Dziecko: zauważa liczby w swoim najbliższym otoczeniu, np. w kalendarzu, na budynkach, znakach drogowych; nazywa odczytane liczby; rozpoznaje cyfry w zapisie liczbowym i potrafi je powiązać z ich nazwami słownymi; odczytuje liczby w prostych sytuacjach praktycznych, np. numer domu, numer ulicy, numer dnia w kalendarzu; rozróżnia cyfry od innych znaków i symboli w otoczeniu; dzieli się spostrzeżeniami na temat liczb z innymi dziećmi lub nauczycielem; wykazuje ciekawość i chęć poszukiwania liczb w różnych miejscach w najbliższym otoczeniu.

10. przedstawia wartości liczbowe na różne sposoby graficzne;	Przedstawianie liczb za pomocą rysunków i symboli. Grupowanie przedmiotów w zestawy odpowiadające danej liczbie. Korzystanie z palców, klocków lub innych pomocy do zobrazowania liczby elementów zbioru.	Dziecko: przedstawia liczby za pomocą przedmiotów codziennego użytku, np. klocków, guzików, kamyków; rysuje symbole, kropki lub inne znaki graficzne, aby pokazać liczbę elementów; układa przedmioty w odpowiedniej liczbie zgodnie z wylosowaną lub wskazaną cyfrą; łączy zapis cyfrowy z graficznym przedstawieniem wartości liczbowej; układa z obrazków treść prostych zadań tekstowych; tworzy zapisy graficzne do prostych zadań tekstowych; podaje rozwiązania prostych zadań z treścią; tworzy proste zadania z treścią; korzysta z cyfr i liczb podczas zabaw matematycznych i codziennych aktywności; próbuje samodzielnie zapisywać proste liczby, odtwarzając to, co zauważyło w otoczeniu.
11. określa kierunki i relacje przestrzenne między obiektami;	Wyznaczanie kierunku od–do wybranego przedmiotu, dyktanda graficzne. Określanie kierunków na kartce.	Dziecko: określa schemat własnego ciała w przestrzeni, wymienia nazwy części ciała; wykonuje ćwiczenia kształtujące umiejętność orientacji w przestrzeni oraz określania i opisywania lokalizacji (*w, na, nad, pod, za, przed, z prawej strony, z lewej strony, w środku*); rozróżnia lewą i prawą stronę ciała; określa kierunki i ustala położenie obiektów w stosunku do własnej osoby; określa kierunki i ustala położenie w odniesieniu do innych obiektów.
12. posługuje się pojęciami dotyczącymi następstwa czasu (np. wczoraj, dzisiaj, jutro, rano, wieczorem), posługuje się nazwami pór roku, dni tygodnia i miesięcy;	Posługiwanie się pojęciami określającymi następstwo czasu: dzień, noc, doba, dni tygodnia, miesiące, pory roku, lata. Posługiwanie się pojęciami: poprzedni, następny, kolejny. Posługiwanie się pojęciami: wczoraj, dzisiaj, jutro. Rozpoznawanie rytmu dobowego: przemienność dnia i nocy. Cykliczność dni tygodnia i miesięcy oraz ich przemienność. Posługiwanie się nazwami związanymi z określaniem czasu w różnych relacjach (np. tydzień to 7 dni liczonych nie tylko od poniedziałku, ale również np. od wtorku). Nazywanie dni tygodnia – również na podstawie skodyfikowanych kolorów (zgodnie z koncepcją planu daltońskiego).	Dziecko: posługuje się określeniami: teraz, najpierw, potem, długo, krótko, wczoraj, dzisiaj, jutro; wymienia nazwy pór dnia: rano, południe, wieczór; podaje nazwę bieżącego miesiąca; wymienia nazwy miesięcy w odpowiedniej kolejności; podaje nazwy pór roku z zachowaniem odpowiedniej kolejności; wymienia nazwy dni tygodnia we właściwej kolejności.

4. Treści edukacyjne

13. rozpoznaje figury geometryczne płaskie: koło, trójkąt, kwadrat, prostokąt i niektóre bryły;	Wielozmysłowe poznawanie niektórych figur płaskich (koła, trójkąta, kwadratu, prostokąta). Rozpoznawanie figur płaskich: koła, trójkąta, kwadratu, prostokąta. Wskazywanie wybranych figur płaskich w otoczeniu. Odróżnianie figur płaskich od brył geometrycznych.	Dziecko: rozróżnia przedmioty, obiekty, kolory, podstawowe figury geometryczne (koło, trójkąt, kwadrat prostokąt) i dokonuje porównania ich wielkości; rozpoznaje niektóre bryły geometryczne (kula, stożek) i podaje ich nazwy; odróżnia figury geometryczne od brył (figury przestrzenne); odwzorowuje proste układy przestrzenne ułożone z figur geometrycznych.
14. analizuje i tworzy szeregi oraz powtarzal ne wzory, odnajduje symetrię w budowie obiektów przyrodni czych;	Tworzenie rytmów złożonych z różnych obiektów, ustalanie prawidłowości i kontynuowanie ich (dwa, trzy i więcej elementów). Tłumaczenie rytmu z jednej reprezentacji na inną (obrazek na dźwięk, ruch na obrazek itp.). Wskazywanie rytmów w utworach wierszowanych, kontynuowanie ich.	Dziecko: wykonuje ćwiczenia kształtujące umiejętność dostrzegania rytmów w otoczeniu (sekwencyjność dni tygodnia, pór roku, miesięcy, pór dnia); wykonuje ćwiczenia kształtujące umiejętność odtwarzania rytmów graficznych, muzycznych i ruchowych oraz kontynuowania ich; dostrzega powtarzalne elementy w otoczeniu, np. wzory na ubraniach, płatkach kwiatów, liściach; tworzy własne powtarzalne wzory, np. naprzemiennie kolorowe klocki lub naklejki; rozpoznaje symetrię w przyrodzie i otoczeniu, np. w liściach, kwiatach, skrzydłach motyli; wykorzystuje obserwacje przyrodnicze do tworzenia własnych szeregów i wzorów.
15. rozpoznaje monety i banknoty, wykonuje proste obliczenia.	Zapoznanie się z modelami monet i banknotów używanych w Polsce. Omawianie znaczenia pieniędzy jako środka płatniczego. Omawianie alternatywnych form płatności (np. karta płatnicza). Omawianie znaczenia pieniędzy w gospodarstwie domowym. Wykorzystywanie modeli monet i banknotów podczas zabaw tematycznych (np. w sklep, dom).	Dziecko: rozpoznaje banknoty i monety używane w Polsce, podaje nazwy niektórych z nich; wykonuje proste obliczenia w zakresie nominałów monet i banknotów; wyjaśnia sens używania pieniędzy w gospodarstwie domowym; posługuje się modelami monet i banknotów w zabawie tematycznej (np. w sklep).

4. Treści edukacyjne

V. Obszar przyrodniczy: odkrywanie przyrody i dbanie o nią		
Oczekiwane osiągnięcia dziecka na koniec	**Treści edukacyjne**	**Cele szczegółowe**

wychowania przedszkolnego		
1. rozpoznaje i nazywa rośliny oraz zwierzęta, a także elementy przy rody nieożywionej z naj bliższego otoczenia;	Przebywanie w środowisku przyrodniczym. Wycieczki i spacery do lasu, parku, na łąkę. Odpoczynek w plenerze, czerpanie radości ze słuchania dźwięków natury, doświadczania smaków i zapachów. Omawianie warunków życia w poszczególnych środowiskach.	Dziecko: kolekcjonuje dostępny materiał przyrodniczy, tworzy kąciki przyrody, własne grządki i opiekuje się nimi; wymienia sposoby przystosowania się zwierząt do środowiska, w którym żyją (ubarwienie, budowa); wymienia etapy rozwoju niektórych zwierząt (np. żaby, motyla); wymienia części drzewa: korzeń, pień, gałęzie, liście, kwiaty, owoce; wymienia nazwy zwierząt hodowlanych; obserwuje budowę wybranych gatunków roślin i zwierząt żyjących w różnych środowiskach; wskazuje przykłady roślin i zwierząt z najbliższego otoczenia oraz z innych środowisk.
2. analizuje i bada elementy najbliższego otoczenia, wyciąga wnioski z obserwacji, opisuje zmiany zacho dzące w otoczeniu i wymienia niektóre zależności występu jące w przyrodzie (np. wzrost roślin, cykle dnia i nocy, pory roku) oraz zjawiska pogodowe;	Omawianie zagadnień dotyczących przyrody w najbliższej okolicy: las, pole, łąka, sad, jezioro, rzeka, ogród warzywny, park. Hodowla roślin w sali i ogródku przedszkolnym. Odróżnianie składników pogody (temperatura powietrza, prędkość i kierunek wiatru, zachmurzenie, nasłonecznienie, opady atmosferyczne: deszcz, grad, śnieg, mżawka) i wymienianie ich nazw. Omawianie zagadnień dotyczących przyrody w różnych porach roku, ich charakterystycznych cech. Zapoznanie z zagadnieniami dotyczącymi zjawisk atmosferycznych (burza, trąba powietrzna, tęcza, śnieżyca, zamieć, szadź, mgła). Wskazywanie zjawisk stanowiących zagrożenie dla człowieka. Omawianie niebezpieczeństw związanych z pożarami, suszami i powodziami.	Dziecko: opisuje zmiany zachodzące w przyrodzie w różnych porach roku; obserwuje elementy najbliższego otoczenia, takie jak rośliny, zwierzęta, niebo, temperatura; wyjaśnia, które części roślin są jadalne; wyjaśnia, które części roślin rosną w ziemi, a które nad ziemią; rozpoznaje etapy wzrostu roślin i opisuje, czego roślina potrzebuje, aby rosnąć; zauważa różnice między dniem a nocą oraz potrafi podać przykłady czynności wykonywanych w różnych porach; rozpoznaje charakterystyczne cechy poszczególnych pór roku; opisuje typowe zjawiska pogodowe, takie jak deszcz, śnieg, wiatr, słońce; wskazuje zależności między pogodą a zachowaniem ludzi, zwierząt i wyglądem roślin; opisuje zjawisko stałego następstwa dni i nocy, pór roku, dni tygodnia, miesięcy w roku; zadaje pytania dotyczące świata przyrody; uczestniczy w prostych doświadczeniach przyrodniczych i obserwacjach terenowych; wyciąga wnioski na podstawie własnych obserwacji; porównuje wygląd otoczenia w różnych porach roku; korzysta z narzędzi pomocnych w obserwacji, takich jak lupa czy kalendarz pogody.

4. Treści edukacyjne

3. zadaje pytania o inte resujące je zagadnienia, pyta o przyczyny i cele zaobserwowanych zja wisk i podejmowanych działań, formułuje przy puszczalne wyjaśnienia, sprawdza ich trafność;	Badanie właściwości przedmiotów. Przeprowadzanie eksperymentów i zabaw badawczych wyjaśniających cechy przedmiotów, obiektów i mechanizmy zjawisk. Formułowanie prostych hipotez, sprawdzanie ich i wysuwanie wniosków. Znajomość zasad zachowania bezpieczeństwa podczas eksperymentowania. Obserwacja naturalnych zjawisk przyrodniczych (np. parowania, skraplania wody) i wnioskowanie na ich podstawie. Korzystanie z instrukcji obrazkowej podczas eksperymentowania. Przeprowadzanie prostych doświadczeń badawczych i eksperymentów wykazujących zależności pomiędzy wzrostem rośliny a rodzajem gleby, jej wilgotnością, temperaturą powietrza i natężeniem światła. Wielozmysłowe poznawanie świata: zapachy, smaki, dźwięki, faktury i barwy występujące w przyrodzie. Zapoznanie z zagadnieniami dotyczącymi krążenia wody w przyrodzie, zamarzania wody i topnienia lodu. Znajomość zasad bezpiecznego zachowania i odpowiedniego ubioru w czasie niekorzystnych warunków pogodowych. Omawianie wpływu pogody na rośliny i zachowania zwierząt. Poznawanie przysłów o pogodzie. Przeprowadzanie prostych doświadczeń badawczych wyjaśniających zjawiska atmosferyczne (skraplanie wody, powstawanie deszczu, roztapianie lodu itp.). Prowadzenie prostych pomiarów w naturalnym środowisku (np. badanie kierunku i siły wiatru, mierzenie poziomu opadów).	Dziecko: prowadzi obserwacje zjawisk przyrodniczych i zmian zachodzących w przyrodzie; stara się łączyć przyczynę ze skutkiem i próbuje wywnioskować, co się może zdarzyć; wykonuje eksperymenty, uczestniczy w zabawach badawczych i prowadzi obserwacje przyrodnicze, dzięki czemu rozwija zdolność samodzielnego wysuwania hipotez i ich sprawdzania; stosuje się do zasad bezpieczeństwa podczas wykonywania eksperymentów badawczych; świadomie wykonuje aktywności pomagające kierować uwagą tak, aby coś zapamiętać (bodźce sensoryczne, graficzne, dźwiękowe i ruchowe).
4. dokumentuje zaob serwowane obiekty, zjawiska oraz procesy zachodzące w przyro dzie;	Tworzenie prostych dzienników, tabel, notatek na podstawie obserwacji. Omawianie symboli pogodowych, mapy pogody, prognozy pogody, kalendarza pogody. Demonstrowanie przyrządów pomiarowych (rodzaje termometrów, barometr, wiatromierz, deszczomierz).	Dziecko: obserwuje obiekty i zjawiska przyrodnicze w najbliższym otoczeniu; zapisuje lub odwzorowuje swoje obserwacje za pomocą prostych rysunków lub symboli; tworzy proste notatki graficzne, np. liczbę widzianych ptaków, kropli deszczu, liści; tworzy proste diagramy lub tabele obrazkowe na podstawie obserwacji; wykazuje ciekawość i chęć samodzielnego utrwalania swoich obserwacji przyrodniczych.

5. wyraża troskę o rośli ny i zwierzęta, objaśnia zasady odpowiedzialnej opieki nad zwierzętami domowymi;	Znajomość zwierząt domowych i sposobów dbania o nie. Opieka nad własnymi zwierzętami domowymi i okazywanie im troski. Wykazywanie zainteresowania zwierzętami bezdomnymi i przebywającymi w schroniskach, okazywanie im wsparcia. Angażowanie się w akcje pomocy chorym i bezdomnym zwierzętom. Poznawanie pracy weterynarza, leśnika, opiekuna w zoo itp. Omawianie potrzeb zwierząt domowych.	Dziecko: rozpoznaje podstawowe potrzeby roślin i zwierząt, takie jak woda, światło, pożywienie, ruch; wykazuje troskę o rośliny ozdobne i użytkowe, dbając o ich regularną pielęgnację; opiekuje się roślinami w przedszkolu, np. podlewa je, obserwuje ich wzrost; dostrzega zmiany zachodzące w roślinach w wyniku właściwej lub niewłaściwej opieki; potrafi powiedzieć, jak należy dbać o zwierzęta domowe; okazuje empatię wobec zwierząt; przestrzega zasad bezpiecznego i spokojnego kontaktu ze zwierzętami; rozumie, że zwierzę nie jest zabawką i wymaga odpowiedzialności; dzieli się swoimi doświadczeniami związanymi z opieką nad zwierzętami w domu; wyjaśnia, jak zaczynają się zachowywać najbardziej znane zwierzęta wraz z nadejściem zimy.
6. wskazuje na planie, mapie lub globusie znane mu miejsca;	Wskazywanie znanych miejsc na planie. Lokalizowanie znanych miejsc na mapie. Wskazywanie znanych miejsc na globusie. Łączenie nazw miejsc z ich położeniem na planie, mapie lub globusie. Opisywanie położenia miejsc względem innych obiektów. Zabawy w poszukiwanie skarbu, w podchody – posługiwanie się prostą mapą okolicy.	Dziecko: rozpoznaje i nazywa podstawowe elementy mapy, takie jak ulice, budynki, symbole; wskazuje na planie przedszkole oraz miejsca dobrze mu znane w najbliższej okolicy; odnajduje na mapie swoją miejscowość lub region, w którym mieszka; porównuje położenie różnych punktów na mapie, np. bliżej–dalej, obok–naprzeciwko; odnajduje na globusie kontynenty i morza; pokazuje na globusie niektóre miejsca, o których słyszało w opowiadaniach, książkach czy na zajęciach; korzysta z planu lub mapy podczas prostych zabaw orientacyjnych, np. „znajdź skarb”.

7. opisuje Ziemię jako kulę, która razem z in nymi planetami krąży wokół Słońca;	Poznawanie podstawowych informacji o Ziemi jako planecie. Nazywanie planet w Układzie Słonecznym. Wyjaśnianie, że Ziemia krąży wokół Słońca. Porównywanie ruchu Ziemi z ruchem innych planet. Ilustrowanie położenia Ziemi i planet w Układzie Słonecznym za pomocą rysunków lub modeli.	Dziecko: rozpoznaje Ziemię na ilustracjach, globusie lub modelach jako kulę; nazywa Słońce i rozumie, że jest ono w centrum układu słonecznego; opisuje, że Ziemia oraz inne planety krążą wokół Słońca; potrafi wymienić kilka nazw planet Układu Słonecznego; rozumie, że planety nie stoją w miejscu, lecz poruszają się po swoich orbitach; wykorzystuje proste modele, rysunki lub zabawy ruchowe do przedstawiania ruchu Ziemi wokół Słońca; wskazuje, że dzięki ruchowi Ziemi wokół Słońca zmieniają się pory roku; łączy wiedzę o Ziemi z obserwacjami przyrodniczymi, np. zmianami światła lub długości dnia; zadaje pytania dotyczące kosmosu i planet, wyrażając ciekawość; potrafi opowiedzieć prostymi słowami, jak wygląda Układ Słoneczny.
8. korzysta z narzędzi ogrodniczych przy pie lęgnacji roślin ozdob nych i użytkowych;	Wskazywanie narzędzi ogrodniczych i ich zastosowania. Używanie łopatki, konewki i grabek podczas pracy w ogrodzie. Pielęgnowanie roślin ozdobnych poprzez podlewanie i przesadzanie. Pielęgnowanie roślin użytkowych, np. warzyw i ziół. Utrzymywanie porządku w miejscu pracy i bezpieczne korzystanie z narzędzi.	Dziecko: pielęgnuje rośliny i opiekuje się zwierzętami (sadzenie i podlewanie roślin, dokarmianie zwierząt itp.); rozpoznaje podstawowe narzędzia ogrodnicze, takie jak konewka, łopatka, grabki; potrafi nazwać niektóre narzędzia ogrodnicze i określić ich przeznaczenie; używa narzędzi ogrodniczych w sposób bezpieczny i zgodny z instrukcją nauczyciela; podlewa rośliny odpowiednią ilością wody, korzystając z konewki; przesadza lub sadzi rośliny, używając łopatki do nabierania ziemi; przejawia chęć samodzielnego wykonywania prostych prac ogrodniczych.

9. opisuje zależności między wybranymi ro ślinami i zwierzętami;	Wskazywanie różnorodnych gatunków roślin i zwierząt w otoczeniu. Opisywanie cech charakterystycznych wybranych roślin i zwierząt. Wyjaśnianie, dlaczego różnorodność gatunkowa jest ważna dla przyrody. Opisywanie zależności między wybranymi roślinami i zwierzętami. Porównywanie funkcji roślin i zwierząt w środowisku. Rozmowy o znaczeniu ochrony różnych gatunków.	Dziecko: wie, że na świecie żyją różne gatunki roślin i zwierząt; potrafi wskazać podstawowe różnice między roślinami i zwierzętami; rozumie, dlaczego różnorodność roślin i zwierząt jest ważna dla przyrody; zauważa zależności między organizmami; opisuje, jak rośliny i zwierzęta pomagają sobie nawzajem w naturze, np. zapylanie kwiatów przez owady; uczestniczy w rozmowach na temat dbania o przyrodę i jej różnorodność.

10. rozpoznaje zwie rzęta i rośliny z różnych ekosystemów oraz stref klimatycznych;	Omawianie krajobrazów charakterystycznych dla różnych regionów kraju. Poznawanie ptaków przylatujących do Polski, odlatujących z Polski i żyjących na stałe w naszym kraju. Poznawanie zwierząt hodowanych przez człowieka i żyjących dziko. Poznawanie zwierząt i roślin występujących w innych krajach i innych strefach klimatycznych.	Dziecko: rozpoznaje wybrane zwierzęta i rośliny charakterystyczne dla lasu, łąki, jeziora, morza, pustyni, dżungli; wskazuje różnice między roślinami i zwierzętami żyjącymi w różnych strefach klimatycznych; opisuje podstawowe cechy przystosowania zwierząt do warunków środowiska, np. futro, pióra, kolce; rozpoznaje rośliny typowe dla różnych ekosystemów, np. kaktusy, palmy, drzewa iglaste; dobiera zwierzęta i rośliny do odpowiedniego ekosystemu; zadaje pytania dotyczące życia zwierząt i roślin w różnych miejscach świata; podaje nazwy owoców egzotycznych; wyjaśnia, które owoce rosną w Polsce, a które są sprowadzane z innych krajów; zachowuje szczególną ostrożność w kontakcie z nieznanymi zwierzętami i roślinami oraz wykonuje aktywności pozwalające na poszerzanie wiedzy na ich temat.
11. segreguje odpady, mając świadomość po zytywnych skutków dla przyrody i gospodarki;	Rozróżnianie rodzajów odpadów: papier, plastik, szkło, bioodpady. Segregowanie odpadów w domu i w przedszkolu. Wyjaśnianie, jak segregowanie odpadów wpływa na ochronę przyrody. Omawianie znaczenia recyklingu dla gospodarki. Uczestniczenie w prostych działaniach proekologicznych, np. zbiórkach surowców wtórnych.	Dziecko: wyjaśnia, czym jest recykling; wykazuje się odpowiedzialnością za środowisko naturalne i dbałością o nie; wyjaśnia, jakie mogą być skutki nieograniczonej działalności człowieka w różnych ekosystemach (zanieczyszczenie gleby, wody i powietrza).

12. stosuje zasady roz ważnego korzystania z zasobów naturalnych.	Wykorzystywanie surowców wtórnych. Omawianie zagadnień dotyczących zmian w przyrodzie dokonywanych przez człowieka, postaw wobec roślin i zwierząt oraz troski o środowisko. Wyjaśnianie zagadnień dotyczących ochrony przyrody, ekologii. Omawianie zagadnień dotyczących ochrony wybranych roślin i zwierząt. Poznawanie parków narodowych, rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych, pomników przyrody. Wyrabianie nawyku oszczędzania papieru, wody i prądu (w miarę możliwości dzieci). Segregowanie śmieci, dokarmianie zwierząt zimą.	Dziecko: opowiada, jak można dbać o przyrodę na co dzień (oszczędzanie wody, gaszenie światła, wymiana ubrań i zabawek zamiast zakupu nowych); uczestniczy w akcjach ekologicznych (np. „Sprzątanie świata", Dzień Ziemi, Dzień Drzewa); rozumie, że zniknięcie jednego gatunku może wpływać na inne elementy przyrody; wyraża troskę o zagrożone rośliny i zwierzęta i potrafi podać przykłady ich ochrony; wykonuje aktywności pozwalające na poszerzanie wiedzy o różnorodnych ekosystemach oraz gatunkach roślin i zwierząt pod ochroną.

4. Treści edukacyjne

VI. Obszar techniczny: poznawanie techniki przez działanie		
Oczekiwane osiągnięcia dziecka na koniec wychowania przedszkolnego	**Treści edukacyjne**	**Cele szczegółowe**
1. ustala właściwości różnych materiałów;	Rozpoznawanie różnych materiałów, np. drewna, metalu, szkła, plastiku, tkanin. Opisywanie właściwości materiałów, takich jak twardość, elastyczność, gładkość. Porównywanie materiałów pod względem ich przydatności do określonych zastosowań. Eksperymentowanie z materiałami, np. sprawdzanie, które toną, a które unoszą się na wodzie. Grupowanie materiałów według podobieństw ich cech fizycznych. Rozróżnianie niektórych materiałów (np. drewna, metalu i papieru ściernego) za pomocą wielu zmysłów.	Dziecko: bada właściwości różnych materiałów: metalu, plastiku, papieru, drewna, magnesu; rozpoznaje różne materiały w otoczeniu, takie jak drewno, metal, plastik, papier, tkanina; porównuje materiały pod względem ich cech; eksperymentuje z wodą, sprawdzając, które materiały chłoną wodę, a które są wodoodporne, które toną, a które nie toną; uczestniczy w prostych doświadczeniach badawczych z użyciem różnych materiałów.

2. wymienia etapy budowania obiektów powstających w najbliż szym otoczeniu, rozróż nia materiały, z których powstają budynki;	Wskazywanie etapów budowania prostych obiektów w otoczeniu. Opisywanie materiałów używanych do budowy, np. drewno, cegły, kamień, plastik. Porównywanie właściwości materiałów budowlanych. Układanie prostych modeli lub konstrukcji z różnych materiałów. Obserwowanie kolejnych kroków powstawania obiektów w najbliższym otoczeniu.	obserwuje obiekty budowane w najbliższym otoczeniu, np. place zabaw, chodniki, budynki; wskazuje podstawowe etapy powstawania obiektów, np. przygotowanie terenu, budowa fundamentów, wznoszenie ścian; rozróżnia materiały używane podczas budowy, takie jak cegła, drewno, szkło; opisuje, do czego służą poszczególne materiały w procesie budowania; wskazuje, jakie maszyny lub narzędzia mogą być wykorzystywane na poszczególnych etapach budowy; porządkuje ilustracje lub modele przedstawiające kolejne fazy budowy.
3. tworzy budowle płaskie i przestrzenne z wykorzystaniem róż norodnych materiałów konstrukcyjnych, w tym naturalnych i z odzysku, narzędzi i spoiw; ana lizuje efekty własnych działań, szuka możli wych ulepszeń;	Wykonywanie konstrukcji (projektowanie, planowanie i tworzenie budowli oraz innych prac z różnych materiałów i za pomocą różnych technik); konstruowanie z różnorodnych materiałów (również zgodnie z instrukcją obrazkową). Tworzenie makiet wnętrz i budynków. Budowanie z klocków i materiałów przyrodniczych.	wznosi konstrukcje z klocków i tworzy kompozycje z różnorodnych materiałów (np. przyrodniczych); właściwie używa prostych narzędzi podczas majsterkowania; umie posługiwać się bezpiecznie przedmiotami i urządzeniami życia codziennego; uczestniczy w zabawach konstrukcyjnych, odzwierciedlających etapy budowania; układa kompozycje z układanek typu pinezki, mozaiki; łączy różne materiały, np. pudełka, wykonując prace twórcze.

4. buduje maszyny pro ste – kołowrót, równię pochyłą – i wyjaśnia ich zastosowanie w urzą dzeniach codziennego użytku;	Budowanie kołowrotu z dostępnych materiałów. Podnoszenie lekkich przedmiotów za pomocą kołowrotu. Tworzenie równi pochyłej z deski i klocków. Toczenie lub przesuwanie przedmiotów po równi pochyłej. Wskazywanie urządzeń, które wykorzystują kołowrót lub równię pochyłą.	rozpoznaje proste maszyny w otoczeniu, np. kołowrót, równię pochyłą; opisuje, do czego służą proste maszyny i w jakich sytuacjach się je wykorzystuje; buduje własne modele prostych maszyn z dostępnych materiałów, np. klocków, rolek, lin, desek; obserwuje działanie zbudowanej maszyny i wyjaśnia, jak ona działa; rozumie, że proste maszyny ułatwiają wykonywanie czynności codziennych, np. podnoszenie wiadra z wodą, toczenie ciężkiego przedmiotu; uczestniczy w doświadczeniach pokazujących zastosowanie kołowrotu lub równi pochyłej.

5. buduje obwody elektryczne z użyciem żarówki, brzęczyka i silnika;	Rozpoznawanie elementów obwodu elektrycznego, takich jak żarówka, brzęczyk, silnik, przewody i bateria. Łączenie elementów w prosty obwód elektryczny. Sprawdzanie działania obwodu po połączeniu wszystkich elementów. Obserwowanie zmian w działaniu obwodu po dodaniu lub odłączeniu elementów. Bezpieczne posługiwanie się prostymi zestawami do budowy obwodów.	rozpoznaje podstawowe elementy obwodu elektrycznego, takie jak bateria, przewody, żarówka, brzęczyk, silnik; łączy elementy w prosty obwód elektryczny zgodnie z pokazem lub instrukcją; sprawdza, czy obwód działa, obserwując zapalenie żarówki, dźwięk brzęczyka lub ruch silnika; eksperymentuje z różnym ułożeniem elementów, aby ustalić, kiedy obwód jest zamknięty, a kiedy przerwany; zauważa, że obwód musi być prawidłowo połączony, aby urządzenie działało; zachowuje bezpieczeństwo podczas pracy z prostymi zestawami elektrycznymi; opisuje rezultaty swoich eksperymentów prostymi słowami; współpracuje z innymi dziećmi podczas budowania obwodów i dzieli się spostrzeżeniami.
6. wskazuje przykłady urządzeń zasilanych energią z różnych źródeł;	Poznawanie odnawialnych (woda, gleba, słońce, wiatr) i nieodnawialnych (węgiel kamienny i brunatny, ropa naftowa, gaz ziemny) zasobów przyrody. Omawianie odnawialnych i naturalnych źródeł energii: biomasa, energia słoneczna, energia wody, energia wiatru. Wskazywanie urządzeń zasilanych energią z różnych źródeł – nieodnawialnych i odnawialnych.	rozpoznaje różne źródła energii, np. słoneczną, wiatrową, wodną, ze spalania węgla; wskazuje w swoim otoczeniu urządzenia zasilane energią elektryczną, np. lampkę, komputer, lodówkę; potrafi nazwać urządzenia korzystające z energii słonecznej, np. lampki solarne, zabawki z panelem słonecznym; wskazuje urządzenia codziennego użytku zasilane różnymi źródłami energii – sieć elektryczna, baterie; potrafi wyjaśnić prostymi słowami, skąd pochodzi energia, która napędza dane urządzenie; obserwuje działanie wybranych urządzeń i rozumie, że potrzebują energii do pracy; uczestniczy w zabawach i doświadczeniach pokazujących działanie urządzeń z różnymi źródłami energii.

7. przestrzega zasad bezpiecznego korzysta nia z urządzeń elek trycznych i narzędzi;	Określanie funkcji podstawowych narzędzi (młotek, nożyczki itp.). Korzystanie w bezpieczny sposób z przedmiotów codziennego użytku i prostych narzędzi do majsterkowania (młotek, gwoździe, śruby lub ich modele) oraz prostych materiałów (papier ścierny, pędzel, farba). Przewidywanie skutków niewłaściwego użytkowania urządzeń elektrycznych. Korzystanie w bezpieczny sposób z urządzeń technicznych.	interesuje się urządzeniami technicznymi (np. używanymi w gospodarstwie domowym); próbuje zrozumieć, jak działają urządzenia techniczne, zachowuje ostrożność przy korzystaniu z nich; umie posługiwać się bezpiecznie przedmiotami i urządzeniami w życiu codziennym; wymienia zasady bezpiecznego obchodzenia się z urządzeniami elektrycznymi.
8. podaje przykłady maszyn i urządzeń, które ułatwiają ludziom życie;	Określanie funkcji i zastosowania niektórych urządzeń (np. pralki, lodówki, kuchenki, suszarki do włosów) oraz bezpieczne korzystanie z nich. Określanie funkcji i zastosowania niektórych maszyn (np. kołowrót, rower) oraz bezpieczne korzystanie z nich.	rozpoznaje różne maszyny i urządzenia w otoczeniu, np. rower, pralka, odkurzacz; opisuje, do czego służy dane urządzenie lub maszyna; wskazuje, jak urządzenia ułatwiają wykonywanie codziennych czynności; porównuje pracę człowieka z pracą urządzenia, zauważając, w czym urządzenie pomaga; opowiada, jakie czynności byłyby trudniejsze lub niemożliwe bez pomocy maszyn i urządzeń; tworzy własne przykłady prostych maszyn, które mogłyby ułatwić życie; uczestniczy w zabawach i doświadczeniach, które pokazują działanie prostych maszyn.
9. opisuje różne środki transportu i infrastruk turę znajdujące się w najbliższej okolicy oraz bezpieczne sposo by korzystania z nich.	Oglądanie zdjęć różnych środków transportu. Rozpoznawanie i nazywanie samochodów, pociągów, rowerów i samolotów. Pokazywanie na zdjęciach i w naturalnym środowisku dróg, torów, lotnisk i mostów potrzebnych do podróżowania. Opisywanie, czym różnią się pojazdy lądowe, wodne i powietrzne. Opowiadanie, gdzie i jak można używać różnych środków transportu. Oglądanie różnych środków transportu i infrastruktury w najbliższym otoczeniu. Korzystanie ze środków transportu znajdujących się w najbliższym otoczeniu.	rozpoznaje różne środki transportu, np. samochód, rower, autobus, pociąg, samolot, statek; opisuje, do czego służy każdy środek transportu; wskazuje, jakie elementy infrastruktury są potrzebne dla różnych środków transportu, np. drogi, tory, lotniska, porty; porównuje środki transportu pod względem sposobu poruszania się; rozumie, że różne środki transportu służą do przewożenia ludzi i towarów; potrafi opowiedzieć, jak korzysta się z danego środka transportu i jak wygląda jego otoczenie; porządkuje środki transportu według różnych kryteriów, np. lądowy, wodny, powietrzny; rozpoznaje i opisuje różne środki transportu dostępne w najbliższej okolicy; zna zasady bezpiecznego korzystania z lokalnej infrastruktury i środków transportu; ogląda i opisuje infrastrukturę obecną w najbliższym otoczeniu.

VII. Obszar cyfrowy: przygotowanie do bezpiecznego funkcjonowania w społeczeństwie cyfrowym

Oczekiwane osiągnięcia dziecka na koniec wychowania przedszkolnego	Treści edukacyjne	Cele szczegółowe
1. korzysta z instrukcji do wykonania zadania, tworzy własne instruk cje;	Odczytywanie instrukcji obrazkowych, wskazówek, piktogramów i wykonywanie poleceń w nich zawartych. Samodzielne tworzenie instrukcji obrazkowych, schematów, notatek symbolicznych. Samodzielne wyszukiwanie informacji w książkach, podręcznikach i internecie. Czerpanie z wiedzy kolegów i koleżanek. Dzielenie się swoją wiedzą z innymi	Dziecko: wykonuje polecenia według otrzymanej instrukcji wizualnej (krok po kroku); obserwuje i naśladuje czynności pokazane w instrukcji; stosuje proste instrukcje wizualne i słowne podczas zabaw, doświadczeń lub prac plastycznych; potrafi zadawać pytania, gdy nie rozumie części instrukcji; tworzy własne instrukcje słowne lub obrazkowe do wykonania prostych zadań; opisuje kolejność czynności potrzebnych do osiągnięcia celu; kontroluje wykonanie zadania i sprawdza, czy rezultat zgadza się z instrukcją; uczy się planować działania, tworząc instrukcje dla siebie lub dla innych dzieci; rozwija cierpliwość, wytrwałość i koncentrację podczas realizacji zadań według instrukcji.
2. rozpoznaje urządze nia cyfrowe i określa do czego służą;	Opowiadanie o ważnych dla człowieka odkryciach i wynalazkach. Rozpoznawanie telefonu komórkowego, komputera i CD na miarę dziecięcych potrzeb i możliwości. Oglądanie tabletu, telefonu, aparatu fotograficznego i komputera. Pokazywanie, jak się używa urządzeń do robienia zdjęć i nagrywania filmów. Opowiadanie o tym, jakie urządzenia pomagają w poznawaniu świata.	Dziecko: rozpoznaje podstawowe urządzenia cyfrowe, takie jak tablet, komputer; wskazuje urządzenia, które mogą pomóc w zdobywaniu informacji lub dokumentowaniu obserwacji; wyjaśnia prostymi słowami, w jaki sposób dane urządzenie pomaga w poznawaniu świata.
3. wskazuje podsta wowe zasady higieny cyfrowej;	Wymienianie rodzajów mediów i zasad bezpiecznego korzystania z nich. Uczestniczenie w zabawach i scenkach uczących bezpiecznego korzystania z internetu.	Dziecko: wyjaśnia, jak bezpiecznie korzystać z internetu; rozumie, dlaczego zbyt długie oglądanie telewizji lub gra na komputerze są szkodliwe dla zdrowia; uczestniczy w zabawach i scenkach uczących bezpiecznego korzystania z internetu.

4. wskazuje zagrożenia związane z korzysta niem z Internetu, w tym wynikające z udostęp niania informacji o sobie i swoich bliskich;	Rozpoznawanie sytuacji, które mogą być niebezpieczne w internecie. Wskazywanie, że nie należy podawać swojego imienia, adresu i numeru telefonu. Przekazywanie, że zdjęcia i filmy można pokazywać tylko rodzinie i znajomym. Wiedza o tym, że zawsze trzeba zachować ostrożność, rozmawiając z kimś nieznanym w sieci. Wskazywanie, że niektóre strony i gry mogą być szkodliwe lub nieodpowiednie dla dzieci.	Dziecko: wie, że nie należy korzystać z telefonu rodziców bez pozwolenia; zauważa, że w internecie mogą pojawić się sytuacje lub treści, które są niebezpieczne; rozumie, że nie należy udostępniać swoich danych osobowych, takich jak imię, adres, numer telefonu; wie, że nie powinno podawać informacji o swoich bliskich w internecie; rozpoznaje proste zagrożenia, np. nieznajome osoby kontaktujące się przez internet; rozumie, że niektóre treści w internecie mogą być nieprawdziwe lub wprowadzające w błąd.
5. określa wpływ me diów na życie codzien ne, rozpoznaje reklamy i ma świadomość, czemu one służą.	Poznawanie zasad dotyczących oglądania bajek i programów edukacyjnych. Wskazywanie, że media mogą uczyć nowych rzeczy i rozwijać zainteresowania. Wskazywanie, że zbyt długie oglądanie telewizji lub granie w gry może być szkodliwe. Opowiadanie o tym, że media mogą pokazywać dobre i złe zachowania. Rozróżnianie, które treści w mediach są pomocne, a które nie. Rozpoznawanie reklam wśród różnych materiałów audiowizualnych, określanie ich celu.	Dziecko: rozpoznaje różne rodzaje mediów, np. telewizję, radio, internet; wskazuje sytuacje, w których media dostarczają przydatnych informacji lub pomagają w nauce; wskazuje przykłady pozytywnego wpływu mediów, np. edukacyjne programy telewizyjne, aplikacje do nauki, audiobooki; wie, że internet jest miejscem, w którym można zdobywać informacje i bawić się; wskazuje przykłady negatywnego wpływu mediów, np. nadmierne oglądanie telewizji, nieodpowiednie treści w internecie; rozumie, że korzystanie z mediów wymaga ograniczeń i przestrzegania zasad bezpieczeństwa; rozpoznaje reklamy wśród innych treści np. filmów edukacyjnych; rozumie, czemu służą reklamy.

VIII. Obszar artystyczny: odbieranie i tworzenie sztuki		
Oczekiwane osiągnięcia dziecka na koniec wychowania przedszkolnego	**Treści edukacyjne**	**Cele szczegółowe**

1. poszukuje nowych form ekspresji, two rzyw i technik wyrazu artystycznego do przedstawienia świata i swoich przeżyć, wyra ża własne pomysły;	Gra na instrumentach, taniec i prace plastycznych jako ilustracje treści utworu literackiego, zdarzenia z bliskiego otoczenia lub reakcji na takie zdarzenie. Swobodne zabawy ruchowe inspirowane piosenką, bajką, opowiadaniem, akompaniamentem; oddawanie rytmu muzyki ruchem. Zabawy ruchowe ze śpiewem. Ilustrowanie swoich przeżyć i emocji z wykorzystaniem farb. Lepienie z plasteliny lub gliny postaci i przedmiotów ze świata wyobraźni. Rysowanie i ozdabianie ilustracji do własnych opowieści. Opowiadanie i przekazywanie swoich pomysłów za pomocą różnych technik artystycznych.	Dziecko: wykonuje aktywności rozwijające słuch muzyczny; odróżnia dźwięki natury (np. odgłosy lasu, ulicy, wiejskiej zagrody, miejskiego zgiełku); wykonuje ćwiczenia poprawiające koncentrację uwagi i pamięć słuchową (np. odtwarza sekwencję dźwięków, tworzy rytmy muzyczne, określa tempo w muzyce); dokonuje interpretacji utworów muzycznych za pomocą ruchu i tańca (opowieści muzyczne); wykonuje aktywności rozwijające wyobraźnię muzyczną; porozumiewa się z otoczeniem za pomocą niewerbalnych środków wyrazu; odgrywa scenki na podstawie utworu literackiego lub wymyślone przez siebie, korzystając z pacynek, kukiełek, sylwet; próbuje oddać w pracy plastycznej nastrój utworu literackiego, wydarzenia, muzyki, przyrody; wykorzystuje symbolikę materiału przyrodniczego w improwizacjach, inscenizacjach utworów (np. kamień, patyk).
2. łączy poznane elementy – przedmioty, obrazy, kształty, słowa, dźwięki, wzorce, sym bole – w nowe układy, w nieoczywisty sposób;	Wykorzystywanie materiałów przyrodniczych do dekoracji sali i prac plastycznych. Wykonywanie opowieści ruchowych, improwizacji tanecznych. Tworzenie kolaży z papieru, tkanin i innych materiałów.	Dziecko: łączy elementy w różne układy, tworząc nowe kompozycje; eksperymentuje z różnymi sposobami łączenia elementów, np. zmieniając kolejność, wielkość, kolor czy układ; tworzy własne wzory, obrazy lub sekwencje dźwiękowe, bazując na poznanych elementach; wykorzystuje przedmioty codziennego użytku do tworzenia nowych konstrukcji lub układów; wykorzystuje swoją wyobraźnię i kreatywność podczas łączenia elementów w nietypowy sposób.

3. wyraża swoje opinie o dziełach sztuki;	Oglądanie różnych dzieł sztuki, takich jak obrazy, rzeźby czy ilustracje. Opisywanie tego, na co dziecko zwraca uwagę, oglądając dzieła sztuki. Wyrażanie własnych odczuć i skojarzeń związanych z dziełem. Porównywanie różnych dzieł sztuki pod względem kolorów, kształtów i nastroju. Uzasadnianie, dlaczego dane dzieło podoba się lub nie podoba. Wskazywanie ulubionych kolorów, kształtów i postaci w pracach artystycznych. Porównywanie dwóch lub więcej dzieł sztuki i opisywanie różnic. Rysowanie lub tworzenie własnej pracy inspirowanej obejrzanym dziełem.	Dziecko: ogląda dzieła sztuki, takie jak obrazy, rzeźby, fotografie, ilustracje w książkach; jest odbiorcą sztuki, słucha koncertu, ogląda przedstawienie teatralne, odwiedza muzeum lub teatr; wyraża swoje emocje związane z oglądanym dziełem sztuki; mówi, co mu się podoba, a co nie, podając proste uzasadnienie; porównuje różne dzieła, zauważając podobieństwa i różnice; słucha opinii innych osób; podejmuje próby interpretowania dzieł sztuki, np. zastanawia się, co mogą przedstawiać; wykazuje ciekawość i otwartość wobec nowych dzieł sztuki.
4. słucha muzyki, śpiewa, tańczy, tworzy melodie i improwizacje ruchowe, muzykuje – indywidualnie i w grupie;	Śpiewanie piosenek z repertuaru dziecięcego, ludowego, regionalnego. Uczestniczenie w zabawach i ćwiczeniach intonacyjnych. Improwizacje wokalne, słowne, ruchowe, instrumentalne. Powtarzanie odgłosów zwierząt, dźwięków otoczenia. Ćwiczenia z emisji głosu, ekspresja języka, głośne i wyraźne mówienie, sztuka autoprezentacji. Zabawy ruchowe przy akompaniamencie instrumentu.	Dziecko: samodzielnie śpiewa poznane piosenki; w miarę możliwości odtwarza rytmy muzyczne oraz kontynuuje je; uczestniczy w zabawach rytmicznych i muzycznych, łącząc grę na instrumentach z ruchem; wykonuje proste tańce ludowe i układy taneczne; słucha utworów wokalnych i instrumentalnych (podczas koncertu na żywo i odtwarzanych z nagrań audio); zapoznaje się z muzyką, pieśniami, tańcami i kulturą muzyczną różnych regionów Polski; zapoznaje się z muzyką, pieśniami, tańcami i kulturą muzyczną różnych krajów.
5. rozpoznaje wybrane instrumenty muzyczne, tworzy własne instrumenty muzyczne z różnych materiałów i gra na nich;	Oswajanie z barwą i budową instrumentów (grzechotka, kołatka, bębenek, tamburyn, trójkąt, talerze, tarka, dzwonki). Poznawanie różnych instrumentów muzycznych. Gra na instrumentach w małych grupach i indywidualna podczas ćwiczeń słuchowych, rytmicznych i ruchowych. Gra na instrumentach wykonanych przez dzieci z przedmiotów codziennego użytku. Słuchowe określanie kierunku, z którego dochodzi dźwięk, odległości od dźwięku, liczby dźwięków. Ćwiczenia i zabawy rozwijające pamięć muzyczną, tworzenie symboli muzycznych i ich odczytywanie.	Dziecko: rozpoznaje i nazywa podstawowe instrumenty muzyczne, np. bęben, tamburyn, marakasy, flet, dzwonki; wskazuje, jakiego rodzaju dźwięki wydają różne instrumenty; tworzy własne instrumenty z dostępnych materiałów, np. puszek, butelek, gumek, ryżu, kaszy; eksperymentuje z wydobywaniem różnych dźwięków z własnoręcznie wykonanych instrumentów; używa instrumentów w prostych rytmach i utworach muzycznych; komponuje proste rytmy i melodie, wykorzystując samodzielnie wykonane instrumenty; wykazuje kreatywność i ciekawość podczas tworzenia i eksperymentowania z dźwiękami.

6. wciela się w różne role podczas sponta nicznych i organizowa nych działań teatral nych;	Wyrażanie emocji i uczuć za pomocą technik plastycznych, środków muzycznych, teatralnych i dramowych. Organizowanie zabaw naśladowczych. Wykorzystywanie symboli oznaczających różne emocje do komunikowania swoich uczuć. Wymyślanie zabaw tematycznych. Gry i zabawy integracyjne, inscenizowane zabawy inspirowane utworami literackimi. Techniki dramowe, opowieści ruchowe. Budowanie historii z poznanej bajki, samodzielne budowanie poszczególnych scen spektaklu z pomocą dzieci obsadzonych w rolach bohaterów. Tworzenie scenografii (kostiumów, dekoracji i rekwizytów) i symboli scenograficznych (twórcze wykorzystanie różnorodnych materiałów).	Dziecko: podczas występów, przedstawień i koncertów prezentuje poznane piosenki, tańce oraz umiejętność gry na instrumentach; uczestniczy w zabawach teatralnych, przyjmując różne role postaci; naśladuje zachowania, gesty i sposób mówienia wybranej postaci; wyraża emocje swojej postaci poprzez mimikę, ruch i głos; współpracuje z innymi dziećmi podczas wspólnego odgrywania scenek; odgrywa role zarówno w zabawach spontanicznych, jak i w przygotowanych przedstawieniach; rozwija wyobraźnię, kreatywność i umiejętność komunikowania się poprzez teatr.
7. zauważa różnice w dynamice, tempie, barwie i wysokości dźwięków, określa nastrój muzyki;	Wykonywanie ćwiczeń narządów artykulacyjnych. Wykonywanie ćwiczeń oddechowych. Wykonywanie ćwiczeń rytmizujących (uwrażliwianie na rodzaj muzyki, tempo, rytm, natężenie głosu, intonację). Wykonywanie ćwiczeń słuchu fizjologicznego (porównywanie dźwięków i odgłosów, naśladowanie usłyszanych głosów, dostrzeganie, różnicowanie i naśladowanie dźwięków otoczenia). Reagowanie ruchem na zmiany zachodzące w rytmie, dynamice, artykulacji, barwie. Zabawy ruchowe przy muzyce: porządkowe, doskonalące orientację w przestrzeni, rozluźniające, wyciszające itp. Zabawy uwrażliwiające na różne elementy muzyki (tempo, pauza, rytm, wysokość i barwa dźwięków).	Dziecko: wykonuje aktywności rozwijające wrażliwość na różne elementy muzyki (tempo i jego zmiany, pauza, rytm, metrum, wysokość i barwa dźwięku, dynamika i struktura utworu); rozpoznaje i nazywa różne głośności dźwięków (cicho, głośno); rozróżnia tempo muzyki (szybkie, wolne); zauważa różnice w barwie dźwięku różnych instrumentów lub głosów; rozpoznaje wysokość dźwięku (niski, średni, wysoki); określa nastrój utworu muzycznego, np. wesoły, smutny, spokojny, energiczny; reaguje ruchem ciała na zmiany dynamiki i tempa w muzyce; porównuje różne fragmenty muzyczne i wskazuje różnice w tempie, dynamice i barwie.

8. wyjaśnia pojęcia określające różne sposoby wyrazu arty stycznego – w muzyce, sztukach wizualnych, teatrze.	Udział w różnych rodzajach przedstawień, koncertach muzycznych, wycieczki do kina, teatru (muzycznego, lalki i aktora itp.), filharmonii, rozmowy inspirowane sztuką. Rozpoznawanie śpiewu i tańca jako sposobów wyrazu artystycznego. Gra na instrumentach muzycznych. Oglądanie i opisywanie obrazów, rysunków i rzeźb. Uczestniczenie w przedstawieniach teatralnych lub zabawach aktorskich. Wymienianie różnych form sztuki, które pomagają wyrazić emocje i pomysł.	Dziecko: rozpoznaje i nazywa różne formy wyrazu artystycznego, takie jak śpiew, taniec, gra na instrumentach, rysowanie, malowanie, teatr; wskazuje przykłady działań artystycznych w codziennym otoczeniu; łączy różne formy wyrazu artystycznego w prostych zabawach kreatywnych.

4. Treści edukacyjne

IX. Obszar ruchowy: rozwijanie się w ruchu, dbanie o zdrowie i bezpieczeństwo		
Oczekiwane osiągnięcia dziecka na koniec wychowania przedszkolnego	**Treści edukacyjne**	**Cele szczegółowe**
1. podejmuje sponta niczne i zorganizowane aktywności ruchowe (indywidualnie i w gru pie) w trosce o zdrowy rozwój;	Wykonywanie ćwiczeń fizycznych zgodnie z własnymi predyspozycjami. Spacerowanie, udział w zajęciach organizowanych w ogrodzie przedszkolnym i w terenie (w lesie, na łące). Korzystanie ze sprzętów na placu zabaw: siatek, przeszkód, pajęczynek itp. Uprawianie sportów letnich i zimowych, udział w grach sportowych, uprawianie turystyki. Właściwe zachowanie się w miejscach wypoczynku i ośrodkach sportowych.	Dziecko: uczestniczy w zajęciach ruchowych, w zabawach i grach w ogrodzie przedszkolnym, w parku, na boisku, w sali gimnastycznej; uczestniczy w zajęciach rytmicznych; bierze udział w zabawach z elementami tańca; samodzielnie podejmuje zabawy ruchowe, organizuje je.
2. uczestniczy w grach terenowych i zabawach ruchowych, ucząc się zasad współzawodnic twa;	Pokonywanie torów przeszkód, udział w zabawach orientacyjno-porządkowych, zabawach na czworakach, grach i zabawach bieżnych oraz skocznych. Udział w grach i zabawach zespołowych. Uprawianie dyscyplin olimpijskich.	Dziecko: bierze udział w zabawach i ćwiczeniach orientacyjno-porządkowych; bierze udział w zabawach bieżnych; bierze udział w zabawach z elementami rzutu, celowania, toczenia; uczy się pokonywania słabości i ograniczeń własnego ciała; uczy się wytrwałości.

3. orientuje się w sche macie własnego ciała i wykorzystuje zmysły w zadaniach rucho wych;	Rozwijanie umiejętności orientacji w schemacie własnego ciała i w przestrzeni. Orientacja w przestrzeni, wyznaczanie kierunków względem osi własnego ciała. Poznawanie schematu własnego ciała, wymienianie nazw części ciała, doświadczanie własnych ruchów i orientacja czuciowa (odczuwanie poszczególnych części twarzy i ciała). Podawanie nazw kierunków w przestrzeni według kierunku pionowego (w górze, na dole, na, nad, pod, wysoko, nisko, wyżej, niżej, naprzeciwko), poziomego (do przodu, do tyłu, obok) i według położenia własnej osoby (w prawo, w lewo). Określanie przedmiotów znajdujących się w zasięgu ręki i w zasięgu wzroku. Zdolność do różnicowania i określania kierunków oraz położenia przedmiotów względem własnej osoby. Zdolność do różnicowania i określania kierunków oraz położenia przedmiotów w stosunku do drugiej osoby. Ustalanie położenia jednych obiektów względem innych.	Dziecko: określa schemat własnego ciała w przestrzeni, wymienia nazwy części ciała; wykonuje ćwiczenia kształtujące umiejętność orientacji w przestrzeni oraz określania i opisywania lokalizacji (w, na, nad, pod, za, przed, z prawej strony, z lewej strony, w środku); rozróżnia lewą i prawą stronę ciała; określa kierunki i ustala położenie obiektów w stosunku do własnej osoby; określa kierunki i ustala położenie w odniesieniu do innych obiektów.

4. podczas ruchu rozwija podstawowe umiejętności ruchowe, wykorzystując koordy nację, równowagę, siłę, zręczność, zwinność, szybkość, skoczność, wytrzymałość;	Rozwijanie zwinności i koordynacji ruchowej, ekspresji ruchowej, udział w ćwiczeniach rytmiczno-tanecznych. Wykonywanie ćwiczeń z użyciem sprzętu sportowego (szarfy, piłki, obręcze, wstążki) i nietypowych przyborów (piórka, pudełka i kartony tekturowe, gazety, kolorowe kartki, plastikowe butelki, kolorowe chusty). Bieganie slalomem, z omijaniem rozstawionych chorągiewek, chodzenie tyłem po liniach prostych i zygzakach. Rzucanie do celu, rzucanie i chwytanie jedną ręką; wykonywanie prób łączenia rzutów i chwytów w ruchu, w chodzie i w biegu. Chodzenie po wyznaczonym śladzie (np. po rozłożonej linie, obrysie kredą na chodniku) w różny sposób. Toczenie piłek i obręczy w biegu, chwytanie prawą i lewą ręką w ruchu i biegu, odbijanie piłki w chodzie po linii prostej i podczas obracania. Udział w zabawach ruchowych z piłkami różnych rozmiarów: toczenie i chwytanie piłek, rzucanie nimi. Skakanie na jednej nodze, kopanie piłki, rzucanie piłką. Wykonywanie wymachów rąk i ćwiczeń na wzmocnienie obręczy barkowej, turlanie się, zawijanie w koc. Wykonywanie ćwiczeń wzmacniających mięśnie w pozycji na brzuchu i plecach. Udział w zabawach i ćwiczeniach równoważnych.	Dziecko: jest sprawne fizycznie lub jest sprawne w miarę swoich możliwości; pokonuje różne przeszkody naturalne i sztuczne; potrafi turlać się w bezpieczny sposób po dywanie lub materacu; skacze obunóż i na jednej nodze w miejscu i w ruchu; przeskakuje przez przeszkody; skacze na skakance; bierze udział w ćwiczeniach równowagi; uczestniczy w zabawach i ćwiczeniach z elementami rzutu, celowania, toczenia, noszenia; rzuca i chwyta przedmioty oburącz i na zmianę ręką lewą i prawą; bierze udział w zabawach z elementami wspinania się.
5. posługuje się przed miotami o zróżnicowa nej wielkości i zróż nicowanym ciężarze, stopniowo wymagają cymi większej precyzji ruchów;	Sprzątanie, pakowanie i odkładanie na miejsce małych przedmiotów. Przekładanie przedmiotów z ręki do ręki. Przekładanie przedmiotów z naczynia do naczynia różnymi przyrządami, np. łyżką, szczypcami, klamerką do bielizny. Nawijanie sznurka na rękę, bawienie się jo-jo. Tworzenie mas plastycznych (również zgodnie z instrukcją obrazkową). Lepienie z różnych materiałów.	Dziecko: wznosi konstrukcje z klocków i tworzy kompozycje z różnorodnych materiałów (np. przyrodniczych); właściwie używa prostych narzędzi podczas majsterkowania; układa kompozycje z układanek typu pinezki, mozaiki; łączy różne materiały, np. pudełka, wykonując prace plastyczne; prawidłowo posługuje się sztućcami; potrafi przyrządzić prosty posiłek (kanapki, sałatka) z zachowaniem zasad bezpieczeństwa.

6. prawidłowo trzyma i kontroluje siłę nacisku dłoni na narzędzie pisarskie;	Udział w zabawach i ćwiczeniach z elementami rzutu i łapania. Wykonywanie ćwiczeń na wzmocnienie ramion i obręczy barkowej; podciąganie się na drążku i wspinanie. Wykonywanie dodatkowych zadań ruchowych podczas chodzenia, bieganie z klaskaniem, wykonywanie młynka rękami, przerzucanie piłki z ręki do ręki, podrzucanie piłki, wykonywanie prób żonglowania, podbijanie balonu raz lewą, a raz prawą ręką. Udział w polisensorycznych zabawach różnymi fakturami. Rysowanie różnymi narzędziami i z wykorzystaniem różnorodnych materiałów. Rysowanie kredkami, świecą, patykiem i palcami, kalkowanie, malowanie pędzlem, palcami, całą dłonią, watą, gąbką i patykami. Rozwiązywanie zagadek rysunkowych, łączenie punktów, wykonywanie szlaczków i ornamentów, dekorowanie, wydzieranie. Wykonywanie wycinanek i wydzieranek z papieru i innych materiałów. Stemplowanie.	Dziecko: wycina nożyczkami z różnorodnych materiałów wzdłuż linii prostych i falistych; wykonuje prace wymagające precyzyjnego chwytu, np. zbieranie przedmiotów i rzucanie nimi do celu; korzysta z szablonów, odrysowuje kształty przedmiotów; zapełnia kontury przedmiotów małymi kawałkami wydzieranego papieru; tworzy własne kompozycje z wykorzystaniem szablonów do obrysowywania; tworzy własne kompozycje z wycinanych samodzielnie elementów; sprawnie posługuje się kredkami, flamastrami, pędzlem, ołówkiem, kredą itp.; stosuje funkcjonalny chwyt narzędzia pisarskiego podczas kreślenia i pierwszych prób pisania; stosuje odpowiedni nacisk narzędzia pisarskiego.
7. samodzielnie wyko nuje czynności samoob sługowe;	Właściwe, samodzielne korzystanie z toalety (również zgodnie z instrukcją obrazkową). Samodzielne mycie rąk i zębów (również zgodnie z instrukcją obrazkową). Właściwe korzystanie z przyborów toaletowych. Czesanie włosów. Dbanie o czystość nosa. Dbanie o właściwy tor oddychania (przez nos). Dbanie o wygląd i higienę. Przygotowywanie prostych kanapek i sałatek (zgodnie z instrukcją obrazkową). Nalewanie napojów do szklanek. Odnoszenie naczyń po posiłku. Zakładanie i zdejmowanie podstawowych części garderoby (również zgodnie z instrukcją obrazkową). Zachowywanie prawidłowej kolejności podczas zakładania i zdejmowania ubrań (również zgodnie z instrukcją obrazkową).	Dziecko: samodzielnie korzysta z toalety, również korzystając z instrukcji; pamięta o skorzystaniu z toalety; umie samodzielnie i poprawnie umyć i wytrzeć twarz i ręce oraz umyć zęby; umie prawidłowo oczyścić nos, zasłania usta podczas kichania, kasłania; dba o higienę osobistą; dba o swoje przybory toaletowe m.in. szczotkę do włosów czy szczoteczkę do zębów; samodzielnie ubiera się i rozbiera.

8. wyjaśnia, na czym polega zdrowy styl życia, stara się prze strzegać reguł z nim związanych (np. dba o prawidłową postawę ciała);	Regularne picie wody w ciągu dnia. Wyjaśnianie wpływu hałasu na zdrowie człowieka. Właściwe zachowanie się w czasie choroby: leżenie w łóżku, przyjmowanie leków. Wymienianie zasad zdrowego żywienia. Mycie owoców i warzyw przed spożyciem. Utrzymywanie prawidłowej postawy ciała podczas siedzenia, chodzenia i stania. Wykonywanie ćwiczeń mięśni posturalnych. Wymienianie produktów szkodliwych dla zdrowia (słodycze, chipsy, napoje gazowane) i składników pokarmowych (mięso, jaja, ryby, drób, mleko, nasiona roślin strączkowych, mąka, kasza), a także zasad przechowywania żywności i przygotowywania przetworów na zimę (mrożenie, suszenie, konserwowanie).	Dziecko: przyjmuje prawidłową postawę ciała w różnych sytuacjach: podczas rysowania, gier stolikowych, podczas posiłków, podczas siedzenia w kręgu na dywanie; dostrzega związek pomiędzy chorobą a leczeniem, poddaje się leczeniu, np. wie, że przyjmowanie lekarstw jest konieczne; orientuje się w zasadach zdrowego żywienia; wykonuje ćwiczenia kształtujące właściwą postawę ciała; ćwiczy mięśnie brzucha i grzbietu; ćwiczy mięśnie stóp, chwytając palcami różne przybory, chodząc na palcach, piętach.
9. rozpoznaje sytuacje, w których zagrożone są jego bezpieczeństwo lub autonomia;	Udzielanie pierwszej pomocy przy skaleczeniach i otarciach. Rozpoznawanie zachowań krzywdzących dziecko i znajomość sposobów postępowania w takiej sytuacji. Radzenie sobie z lekkim, chwilowym bólem. Wzywanie pomocy podczas wypadku na placu zabaw, w ogrodzie itp. Znajomość numerów alarmowych; świadomość, jakie informacje należy podać przez telefon, aby pomoc była skuteczna. Znajomość zawartości apteczki domowej i przedszkolnej. Zasady korzystania z apteczki, zażywania lekarstw. Znajomość podstawowych sposobów opatrywania otarć i ran.	Dziecko: wie, jak się przygotować na wyjazd w góry, nad morze, na wieś, nad jezioro; zna zasady bezpiecznego zachowania się nad wodą, na wsi i w górach; potrafi się ubrać adekwatnie do pogody; wie, że należy się ubierać stosownie do okoliczności – inaczej do teatru, na uroczystości, a inaczej na plac zabaw; dba o swoje zdrowie; wymienia najważniejsze zasady udzielania pierwszej pomocy; wie, jak się zachować przy skaleczeniu, upadku, potrafi wezwać pomoc; zgłasza osobie dorosłej zachowania innych dzieci zagrażające bezpieczeństwu; zgłasza osobie dorosłej obecność niebezpiecznych przedmiotów (uszkodzonych zabawek, szkła na placu zabaw); wyjaśnia, jak należy się zachować w czasie ewakuacji.
10. zgłasza potrzebę odpoczynku, objawy złego samopoczucia, odczuwane dolegliwo ści, poszukuje dla siebie bezpiecznych i przyja znych przestrzeni;	Wyjaśnianie znaczenia odpoczynku, relaksu i odpowiedniej ilości snu. Wyjaśnianie sensu odpoczynku (np. po obiedzie lub zabawach ruchowych i tanecznych). Właściwe korzystanie z miejsca odpoczynku. Sygnalizowanie potrzeby odpoczynku.	Dziecko: w spokoju odpoczywa po obiedzie, po wysiłku fizycznym; rozumie znaczenie powiedzenia „ruch to zdrowie”; rozumie potrzebę pobytu na dworze o każdej porze roku i przy różnej pogodzie.

11. w czasie aktywności ruchowych przestrzega zasad bezpieczeństwa na terenie przedszkola i poza nim.	Znajomość zasad bezpiecznego korzystania ze sprzętów na placu zabaw i w swoim otoczeniu. Znajomość zasad bezpieczeństwa podczas zabaw ruchowych, spacerów i wycieczek.	Dziecko: zna zasady bezpiecznego korzystania ze sprzętów na placu zabaw i w swoim otoczeniu; stosuje się do zasad bezpieczeństwa podczas zabaw ruchowych; wyjaśnia, że nie można samodzielnie poruszać się po drogach bez opieki osoby dorosłej; wymienia podstawowe znaki drogowe.

4. Treści edukacyjne

PRZYGOTOWANIE DO PODJĘCIA NAUKI CZYTANIA I PISANIA

Dzieci przygotowują się do rozpoczęcia nauki czytania i pi sania właściwie od urodzenia. Etap poznawania i łączenia liter oraz odczytywania słów poprzedzają: nauka artyku lacji głosek i sylab, wskazywanie obiektów palcem, nauka mówienia, kodowania i dekodowania informacji (np. zna ków drogowych i symboli stosowanych w grach) oraz two rzenie pojęć ogólnych. W poniższym zestawieniu zawarto propozycje zabaw i ćwiczeń przygotowujących do podję cia nauki czytania i pisania. Zastosowany w niej podział na grupy wiekowe ma charakter umowny i odzwierciedla przede wszystkim stopniowalność i hierarchię nabywania umiejętności przez dzieci.

Warto zaznaczyć, że bardziej skomplikowane zagad nienia wynikają z poprzednich i nie należy oczekiwać re alizacji zadań z kolejnego etapu rozwojowego, jeśli dzieci nie opanowały jeszcze umiejętności przypisanych do po przedniego etapu. Przesłanką do wprowadzania zadań z wyższego etapu jest strefa najbliższego rozwoju dzieci, a nie ich wiek fizyczny. Należy również obserwować dzieci i na tej podstawie przydzielać im zadania o odpowiednim stopniu trudności.

	6-latki	obsługowych: wiązanie butów na kokardkę· zabawy po śladzie i samodzielnie Pisanie liter poznanych podczas Rzucanie i łapanie piłki oburącz kowanych wzorów, również bez ♀ Pisanie wyrazów według wzoru· Obwodzenie palcem kształtów ycinanie nożyczkami skompli ykonywanie czynności samo ♀ Pisanie samodzielnie prostych	fakturami, np. plasteliną, i obwo dzenie po nich palcem· ♀ Naśladowanie kształtu liter za yklejanie liter, słów różnymi pomocą własnego ciała· ♀ Kalkowanie· ♀ W

		i liter na różnych materiałach Układanie z mozaiki geome trycznej np. podłogi, ogrodu, (z otwartymi i zasłoniętymi w powiększonej liniaturze· wzorów na tkaninie· i jedną ręką. szablonu· wyrazów· oczami)· W W	
	5-latki	Pisanie palcami liter na plecach dziecka/ rodzica i odgadywanie ich· mozaiki geometrycznej (lub papiero wych odpowiedników) – postaci ludzi ycinanie nożyczkami skomplikowa (z otwartymi i zasłoniętymi oczami)· i kształtów na różnych materiałach obsługowych: nakładanie jedzenia, Pisanie wzorów literopodobnych Układanie wzorów z elementów ykonywanie czynności samo Łączenie punktów na kartce· Rzucanie do celu oburącz· nalewanie napoju· nych wzorów· i zwierząt· W W	pozycjach, np. na kartce naklejonej na Ugniatanie gruszek do nosa – przesu wanie lekkiego przedmiotu strumie niem powietrza powstającym przy Rysowanie i malowanie w różnych Uzupełnianie niedokończonych ścianie, na szybie, na podłodze· naciskaniu· obrazków·
	4-latki	obsługowych: zapinanie guzików Kolorowanie w określonym polu· Chodzenie po linie, po śladzie na z patyczków, z tasiemki, z wełny, i suwaków, nakrywanie do stołu· Układanie wzorów: z korali ków, klocków (dużych i małych), Obrysowywanie prostych figur ykonywanie czynności samo ycinanie nożyczkami po linii yrywanie wzorów palcami materiałów naturalnych itp· Nawlekanie korali·	Zapinanie spinaczy na różnych po wierzchniach, łączenie ich ze sobą· Rysowanie postaci, figur, zarówno Zapinanie małych guzików, suwa ków· na kartce, jak i na innych, senso rycznych powierzchniach. Nawlekanie koralików· Rysowanie po śladzie·

		♀ Rzucanie do celu· geometrycznych· łamanej i kole· podłodze· z kartki· ♀ W ♀ W ♀ W	
	3-latki	♀ Malowanie, rysowanie, stemplowa nie różnymi technikami i na różnych powierzchniach· ♀ Dobieranie do konturów figur ta kich samych kształtów i nakładanie ich na wzór (układanki geome tryczne, dopasowanie np. liści do obsługowych: ubieranie się, rozbie ranie, jedzenie, pomoc w nakrywa niu do stołu, mycie zębów· ♀ Rysowanie linii po wyznaczonym ykonywanie czynności samo ycinanie nożyczkami po linii ♀ Rzucanie i chwytanie piłki· ♀ Konstruowanie budowli· szerokim torze· konturu)· prostej· ♀ W ♀ W	♀ Zabawy foremkami w piaskownicy· ♀ Ugniatanie ciasta i innych mas rę koma oraz wykrawanie ciasteczek ♀ Szukanie drobnych przedmiotów w suchej kaszy, piasku, ryżu itp· ♀ Odrysowywanie kształtów za ♀ Malowanie palcami, wacikami· ♀ Zapinanie dużych guzików· pomocą szablonów· foremkami·
	Aspekt	Koordynacja wzrokowo- -ruchowa	Sprawność i manipula cyjna manualna
	Lp·	1·	2·

KSZTAŁTOWANIE GOTOWOŚCI DO PODJĘCIA NAUKI CZYTANIA I PISANIA

4. Treści edukacyjne

yszukiwanie w tekście konkret podobieństw i różnic pomiędzy ♀ Dostrzeganie określonych liter yszukiwanie wielu różnic po	różnym kątem i o różnej wielkości – wśród innych· – zapisanyc h różną czcionką,	♀ Rozróżnianie liter podobnych do siebie, ale odwróconych według	♀ Zapamiętywani e i odtwarzanie ciągu liter (znajomość liter nie jest konieczna)· ♀	liczby przedmiot ów widniejący ch ♀ Zapamiętywa

obrazkami oraz wskazywanie yszukiwanie i określanie między dwoma obrazkami· nych liter, sylab i wyrazów· wśród wielu innych· klucza· W W W	pod Dostrzega nie takich samych liter Sortowanie przedmiotów i liter według ich cech·	również bez znajomości wszyst kich liter· osi symetrii (np. *p–b*, *b–d*, *u–n*),	Zabawy w rodzaju „Co się zmieni ło?”, ale z wykorzystani em liter·	nie jak największej Rysowanie z pamięci zapamięta nych obrazków, wzorów i liter· na obrazku·
obrazkami (według określonego nic pomiędzy dwoma obrazkami· yszukiwanie pięciu–ośmiu róż yodrębnianie rysunków nakła podobieństw i różnic pomiędzy dających się na siebie przedmio tów· yszukiwanie i określanie klucza)· W W W	Sortowanie przedmiotów według dwóch–trzech cech· wśród innych (znajomość liter nie jest konieczna). Dostrzeganie takich samych liter, zapisanych tą samą czcionką,	Dorysowywa nie odbić lustrza nych·	Rysowanie na kartce zgodnie z instrukcją słowną (np. koło pomiędzy trójkątami)·	Odtwarzanie kolejności ekspono wanych przedmiotów· eksponow anych przedmiot ów Zapamiętywa nie kolejności (więcej niż czterech)·
Dostrzeganie określonych figur podobieństw i różnic pomiędzy yszukiwanie czterech–pięciu różnic pomiędzy dwoma obraz kami· na rysunku (np. wszystkich yszukiwanie i określanie obrazkami· myszek)· W W	Sortowanie przedmiotów według dwóch cech· o takim samym kształcie (cień – yszukiwan ie przedmiot u kształt)· W	ułożenia ciał ludzi na obrazku· Odtwarzanie i naśladowani e	Szukanie drogi w rysunkowy ch labiryntach· Układanie puzzli, również puzzli 3D (przestrzenny ch)·	trzech–czt erech eksponow anych przedmiot ów· Odtwarzanie kolejności ekspono wanych przedmiotów· Zapamiętywa nie kolejności

nic pomiędzy dwoma obrazkami· ♀ Wyszukiwanie podobieństw pomiędzy obrazkami· ♀ Wyszukiwanie określonych przedmiotów wśród wielu innych (konkrety i na kartce)· ♀ Dobieranie części obrazka do ilustracji po obejrzeniu oddzielne go obrazka· yszukiwanie dwóch–trzech róż ♀ Wskazywanie przedmiotów na całości· ♀ W	♀ Sortowanie przedmiotów według jednej cechy· yszukiwan ie takiej samej figury ♀ Dobieranie takich samych obraz ków w pary. na obrazku (cień figury)· ♀ W	♀ Ćwiczenia rozwijające orientację ♀ Odtwarzanie i naśladowanie ułożenia ciał innych dzieci· w schema cie ciała·	♀ Układanie klocków według wzoru· ♀ Zapamiętywani e i odtwarzanie ciągu figur (rytmy)· ♀ Zabawy w rodzaju: „Co się zmie niło?”·	♀ Odtwarzanie kolejności ekspono wanych przedmiotów. ♀ Zapamiętywa nie kolejności dwóch–trzec h eksponowany ch przedmiotów.
Spostrzega - nie figury i tł[a]	**Stałość spo strzegani[a]**	**Spostrzega nie położenia przedmiotów w przestrzeni[i]**	**Spostrzega nie stosun ków prze strzennyc[h]**	**Pamięć wzro kow[a]**
3·	**4·**	**5·**	**6·**	**7·**

	6-l at k[i]	O ♀ dtwarzanie usłyszanego rytmu głosek w słowach o prostej budo wie fonetycznej· R ♀ ozpoznawanie i wyodrębnianie R ♀ óżnicowanie głosek w słowach T ♀ worzenie ciągów rymowanych G ♀ ry językowe, onomatopeiczne· U ♀ zupełnianie brakującej sylaby słów do słowa podanego przez T ♀ worzenie rymów, dobieranie A ♀ naliza i synteza głosek w sło wach·	R ♀ óżnico wanie emocji w głosie· R ♀ óżnicowanie prozodii: „kto mówił?”, „jak mówił?”·

		rymów do określonych słów· i zamienianie go np. na rytm T worzenie gier językowych· P rzeliczanie słów w zdaniu· o podobnym brzmieniu· nauczyciela· obrazkowy· w wyrazie·	
	5-latki	G ry językowe: tworzenie nowych czasowników, rzeczowników R ozpoznawanie i wyodrębnianie O dtwarzanie rytmu dźwiękowe go na podstawie rytmu obrazko wego i odwrotnie· yróżnianie głosek w wygłosie· S amodzielne próby wymyślania yodrębnianie wyrazów w zda yróżnianie głosek w nagłosie· U zupełnianie brakującej pierw szej sylaby w wyrazie· względu na intonację: pytanie, głosek w nagłosie i wygłosie R óżnicowanie dźwięków ze prostych fonetycznie słów· W skazywanie rymów· rymujących się słów· i przymiotników· wykrzyknienie· niu· W W W	U ważne słuchanie dłuższych wypowiedzi innych dzieci·

	4-latki	O dtwarzanie usłyszanego rytmu· P rzypominanie przedstawionych tempo: szybkie – wolne, częstotli wość: wysoko – nisko· yodrębnianie pierwszej i ostat R ozumienie dłuższych wypowie dzi· długi, dynamikę: głośno – cicho, U zupełnianie brakującej koń cowej sylaby w trzysylabowych I dentyfikowanie i różnicowanie I dentyfikowanie i różnicowanie R óżnicowanie głosek opozycyj nych w sylabach· I dentyfikowanie i rozróżnianie względu na długość: krótki – yodrębnianie sylab w dłuż szych wyrazach (co najmniej S ynteza sylabowa wyrazów· R óżnicowanie dźwięków ze R ozpoznawanie dźwięków· dźwięków niewerbalnych· melodii i słów piosenek· niej sylaby w wyrazie· P owtarzanie melodii· trzysylabowych)· nowych słów· wyrazach· zdarzeń· W W	S łuchanie czytanych bajek i baśni· nauczyciela melodyjnymi S frazami łuchani e opowiadań· i słów wypowiadany ch przez S łuchanie samogłosek, sylab
	3-latki	O dtwarzanie usłyszanego rytmu· yodrębnianie sylab w krótkich Z atrzymywanie ruchu na sygnał U zupełnianie brakującej koń cowej sylaby w dwusylabowych	S łuchanie wypowiedzi S nauczyciela łu chanie i rozpoznawanie wyra żeń

		I ⇧ dentyfikowanie i różnicowanie I ⇧ dentyfikowanie i różnicowanie nowych wyrażeń dźwiękonaśla dowczych· R ⇧ ozumienie prostych wypowie dzi· L ⇧ okalizowanie źródła dźwięku S ⇧ łuchanie dźwięków wydawa nych przez różne przedmioty· (dwusylabowych) wyrazach· S ⇧ ynteza sylabowa wyrazów· S ⇧ łuchanie odgłosów z życia werbalny lub niewerbalny· w przestrzeni· nowych słów· codziennego· wyrazach· W ⇧	dźwiękonaśladowczych· S ⇧ łuchanie krótkich tekstów pisanych (wierszy i krótkich opowiadań) wspierane przez obraz·
	Aspekt	**rozpoznawanie, zapamiętywanie** **Reagowanie i różnicowanie dźwięków** **na dźwięk; słuchowa;** **i synteza analiza**	**Słuchanie melodii mowy**
	Lp·	**8·**	**9·**

4. Treści edukacyjne

przysłów, związków frazeologicznych i przenośni· R ⇧ ozumienie sensu niektórych		**tym obszarze nie zastosowano podziału**	Ćwiczenie poczucia obowiązku (np. codzienne sprzątanie zabawek po skończonej zabawie, rozkładanie sztućców przed		**6-latki**	R ⇧ óżnicowanie liter drukowanych, dobieranie ich w pary małe – wszystkich małych i wielkich liter drukowanych z podstawowego alfabetu, poznanych podczas S ⇧ topniowe rozpoznawanie zabawy· wielkie·

ykonywanie złożonych zadań zgodnie z instrukcją słowną· W		**ze wzglę du na wiek (etap y rozw oju) dzie ci, gdyż wszy stkie te umie jętn ości wart o ćwic zyć w każd ej grup ie wiek owej i rozw ojow ej, dopa sow ując pozi om trud nośc i zada ń do**	posiłkiem)· Ćwiczenie zdolności do podporząd kowywani a się wymagani om i uczestnic zenia w grupie rówieśnicz ej, zasady grupowe· Gry planszowe dostosowane do wieku dzieci (ćwiczenie reagowania na przegraną/wygra ną)· Doprowadzan ie do końca rozpoczętej pracy lub zabawy (nawet jeśli podzielono ją na etapy)· Codzienne wspólne czytanie bajek, opowiadanie o uczuciach bohaterów· Przeprow adzanie rozmów		**5-l at ki**	R ozumienie poleceń obrazkowych i słowno-obrazkowych· wśród innych liter i/lub symboli I i tła dentyfikowanie, wskazywanie obrazkowych i korzystanie z nich. I dentyfikowanie niektórych liter T worzenie łańcuchów sylabowo R ebusy sylabowe i sylabowo-ob razkowe· drukowanych wielkich i małych R óżnicowanie liter wielkich, ma łych, podobnych do siebie· T worzenie prostych instrukcji W yróżnianie określonych liter i czytanie określonych sylab, P odpisywanie się imieniem· oraz wymienianie ich nazw· podawanie ich nazw· -obrazkowych·
O dgadywanie znaczenia R intonacji ozumie nie złożonych poleceń T worzenie dłuższych wypowie dzi w reakcji na pytania, prośby, R ozumienie pytań· słownych· polecenia·					**4-l at ki**	G lobalne czytanie imion (własne go i dzieci z grupy) oraz prostych A naliza i synteza sylabowa dłuż szych wyrazów· O dczytywanie instrukcji obraz kowych (np. dotyczących wyko nania pracy plastycznej). R óżnicowanie podobnych fone mów· podpisów (np. zabawek w sali)· O dwzorowywanie znaków T worzenie i wyszukiwanie Z abawy logotomami· i symboli·

		możliwości psychofizycznych· W	o emocjach·			rymów·
ykonywanie prostych zadań R ozumienie poleceń słownych R ozumienie prostych poleceń zgodnie z instrukcją słowną· popartych gestem· słownych· W					**3-latki**	P orównywanie znaków i symboli O dczytywanie prostych instruk cji obrazkowych dotyczących R óżnicowanie znaków i symboli A naliza i synteza sylabowa dwu sylabowych wyrazów. I dentyfikowanie różnorodnych R ozumienie znaczeń słów, zna ków i symboli· czynności życia codziennego. znaków i symboli graficznych· G lobalne czytanie własnego graficznych· graficznych· imienia·
Rozumienie znaczenia wypowiedzi słownych (w tym wypowiedzi emocjonalnych)		**Aspekt**	**Motywacja wewnętrzna**		**Aspekt**	**Symbole**
10.		**Lp·**	**11·**		**Lp·**	**12.**

	6-latki	Czytanie prostych zdań i tekstów· Określanie kształtu litery, porów nywanie jej do znanych przedmio tów lub wcześniej poznanych liter· Wskazywanie nowej litery wśród innych liter· i określenie jej miejsca w wyrazie· innych, wcześniej już poznanych· – połączenie zapisu graficznego Czytanie wyrazów metodą syla bową i analityczno-syntetyczną· Czytanie łańcuchów sylabo wo-obrazkowych, zapisywanie yszukiwanie wyrazów, w któ

		♀ Identyfikacja nowej litery poza słuchowej danego wyrazu pod stawowego; rozwiązania w znany dzieciom ♀ Czytanie wyrazów, w których – poznanie wyrazu, w którym – wyodrębnienie nowej litery – dokonanie analizy i syntezy rych znajduje się nowa litera· ♀ Prezentowanie liter zgodnie nowa litera występuje obok ♀ Układanie wyrazów z sylab, z zainteresowaniami dzieci: wyrazem (małej i wielkiej). znajduje się nowa litera; – pokaz nowej litery; a następnie z liter· z obrazkiem; sposób· ♀ W
	5-latki	(otwarte jednosylabowe, otwarte wielosylabowe itd.)· zasady stopniowania trudności ♀ Czytanie łańcuchów sylabowo ♀ Czytanie globalne niektórych tworzących wyrazy według ♀ Czytanie określonych sylab wyrazów i sylab· -obrazkowych·
	4-latki	♀ Czytanie globalne niektórych wyrazów i sylab·

	3-latki	♀ Czytanie globalne swojego imienia oraz imion koleżanek i kolegów·
	Aspekt	Czytanie
	Lp·	13·

4. Treści edukacyjne

WSPOMAGANIE ROZWOJU OPERACJI UMYSŁOWYCH

Podstawą konstruowania w umyśle pojęć matematycznych są osobiste doświadczenia dzieci. Aby zrozumieć prawidłowości rządzące światem matematyki, dziecko powinno przeprowadzić wiele eksperymentów, uczestniczyć w zabawach oraz samodzielnie wnioskować na podstawie własnych doświadczeń. Bez doświadczania zmian (np. elementów w zbiorze, wielkości, kształtu) w praktyce dziecko będzie jedynie bezrefleksyjnie podawać informacje przekazane przez dorosłych. Bardzo ważnym mechanizmem, o który powinien zadbać nauczyciel, jest zatem przygotowanie dziecka do przejścia z przedoperacyjnego do operacyjnego poziomu myślenia. To proces długotrwały, który u każdego dziecka przebiega nieco inaczej.

Program „Blisko Ciebie" został oparty na koncepcji rozwoju dziecka J. Piageta, który wyróżnił cztery stadia rozwoju umysłowego[1]:

1. Etap sensoryczno-motoryczny – właściwy dla dzieci od narodzin do ok. 2. roku życia. W tym okresie dziecko reaguje na bodźce, a jego życie opiera się na powiązaniu zdolności percepcyjnych z motorycznymi. W umyśle dziecka istnieją tylko praktyczne pojęcia, np. wiedza o tym, co jeść, jak podnieść zabawkę lub jak zwrócić na siebie uwagę bliskich. Przez cały ten okres dziecko stopniowo dokonuje uogólnienia wydarzeń w swoim otoczeniu i tworzy własną wizję tego, jak działa świat. Zaczyna rozumieć, że przedmioty istnieją jako odrębne od niego obiekty. Przed rozwinięciem tego wyobrażenia wszystko, czego dziecko nie widzi, nie słyszy ani nie dotyka, po prostu dla niego nie istnieje. Koniec tego etapu charakteryzuje się pojawieniem się umiejętności mówienia i oznacza głęboką zmianę zdolności poznawczych dziecka.

[1] Za: Piaget, J. (2005). *Mowa i myślenie dziecka.* Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

2. Etap myślenia konkretno-wyobrażeniowego (przedoperacyjnego) – kształtuje się najczęściej w okresie od 2. do 7. roku życia. Charakteryzuje je egocentryzm, ponieważ myślenie dziecka jest wówczas całkowicie skoncentrowane na sobie. Na tym etapie dziecko nie jest w stanie odróżnić rzeczy fizycznych od psychicznych oraz obiektywnych od subiektywnych. Własne – subiektywne – doświadczenie jest dla dziecka obiektywną rzeczywistością, która istnieje w taki sam sposób dla wszystkich ludzi. Od ok. 4. roku życia dziecko zaczyna stopniowo tracić ową egocentryczność i rozwijać teorię umysłu. Trzylatek zawsze stwierdzi, że 4 duże koła to więcej niż 15 małych. Odbiera to w ten sposób, ponieważ zajmują więcej miejsca na stole. Nie zwraca uwagi na stałość liczby (centracja), gdyż jeszcze jej nie rozumie.

3. Etap operacji konkretnych – dotyczy dzieci od 7. do 11.–12. roku życia. W tym okresie dziecko nie ufa już w pełni swoim zmysłom. Ważnym

aspektem rozumowania jest to, że dziecko jest w stanie wykonywać operacje umysłowe (np. dodawanie obiek tów), wizualizując je, bez konieczności wykonywania ich na konkretach. Do wejścia w ten etap należy przygotować dzieci podczas edukacji przedszkolnej.

4. Etap operacji formalnych

– ostatnie stadium rozwoju, w którym dziecko osiąga doj rzałość na poziomie poznawczym. Dotyczy dzieci powyżej 12. roku życia, młodzieży i osób dorosłych. Charakteryzu je się zdolnością myślenia naukowego. Dziecko jest w sta nie wówczas myśleć nie tylko o obiektach rzeczywistych, ale także o pojęciach abstrakcyjnych i wydarzeniach hipo tetycznych.

Wiek rozwojowy dzieci stanowi klucz podziału treści w poniższej tabeli. Każde dziecko rozwija się we własnym tempie, a obserwacje nauczyciela poczynione podczas zabaw wspomagających rozwój umysłowy pozwalają na przeprowadzenie diagnozy w tym zakresie. Warto pamię tać, że podczas zabaw matematycznych dziecko zawsze znajduje się na właściwym dla siebie poziomie rozwoju umysłowego i w ten sposób rozwiązuje zadania. Nie można zatem mówić o prawidłowych lub nieprawidłowych odpo wiedziach, ale o pewnym etapie rozwoju charakterystycz nym dla dzieci w określonym wieku rozwojowym.

6-latki	♀ Odróżnianie lewej i prawej strony ciała (nie tylko ręki) z perspektywy drugiej osoby; podawanie na poziomie tzw. schematu wzbogaconego[5]. ♀ Rysowanie postaci ludzkiej na nazwy strony·	(góra–dół, strona prawa–strona ♀ Tworzenie instrukcji słownej do tworzenie map i planów, dyktan da graficzne, labirynty ruchowe ♀ Rysowanie na kartce wzorów z perspektywy drugiej osoby ♀ Odczytywanie map i planów, rysowania wzorów na kartce ♀ Orientacja na kartce papieru zgodnie z instrukcją słowną· lewa, prawy górny róg itd.). (strona prawa–lewa)· papieru·	stworzonych z liter i prostych wy razów; podawanie nazw rytmów· ♀ Odtwarzanie i kontynuowanie rytmów wieloelementowych

5-latki	♀ Odróżnianie lewej i prawej strony ciała (nie tylko ręki) z perspek tywy własnej osoby; podawanie poziomie tzw. schematu uprosz czonego lub schematu wzboga coneg[o][4]. ♀ Rysowanie postaci ludzkiej na nazwy strony.	♀ Korzystanie z określeń: *po prawej stronie, po twojej lewej stronie*· kolegów, szukanie zabawek zgod nie z instrukcją (np. *dwa kroki do* ♀ Podejmowanie prób odczytywa nia map i planów· *przodu, jeden podskok do tyłu*)· ♀ Tworzenie instrukcji słownej w dyktandzie ruchowym dla	♀ Zmiana jednego rodzaju rytmu na inny (np. obrazkowego na obraz kowo-ruchowy)· (słuchowych, ruchowych, wzro kowych, mieszanych); podawanie nazw rytmów· ♀ Dostrzeganie rytmów w oto czeniu, np. muzycznych (refren ♀ Odtwarzanie i kontynuowanie rytmów wieloelementowych – zwrotka); rytm miesięcy·
4-latki	poziomie pomiędzy głowonogami a tzw. schematem uproszczo ny[m][3]. łokcie, kolana) i wymienianie ich ♀ Wskazywanie u siebie i innych ♀ Rysowanie postaci ludzkiej na części ciała (np. brwi, rzęsy, nazw.	♀ Chodzenie pod dyktando zgodnie z prostą instrukcją słowną, szukanie zabawek zgodnie z in strukcją (np. *dwa kroki do przodu, jeden podskok do tyłu*), labirynty ruchowe·	♀ Rytmy w otoczeniu (np. plan dnia, rytm dnia i nocy)· odtwarzany ruchowo – zamiana koło, trójkąt, koło, trójkąt itd. na ♀ Zmiana odtwarzania rytmu (np. klaśnij, tupnij, klaśnij, tupnij itd.)· wzrokowych); podawanie nazw ułożonego z obrazków na rytm ♀ Odtwarzanie i kontynuowanie obrazków przedstawiających rytmów 3-, 4-elementowych (słuchowych, ruchowych, rytmów.
3-latki	♀ Wskazywanie u siebie niektórych części ciała (np. głowa, brzuch, nogi, ręce, oczy, uszy, usta, palce) poziomie pomiędzy bazgrotami ♀ Rysowanie postaci	*dwa kroki do przodu* (jedno polece nie jednocześnie)· ruchowe z instrukcją, np. *Przejdź* przestrzennych, używanie przy imków: *pod*, *nad*, *obok*, *przed*, *za* ymienianie nazw stosunków ♀ Proste labirynty jako zabawy	wzrokowych – przede wszystkim na konkretach, rytm pór roku); ♀ Odtwarzanie i kontynuowa nie rytmów 2-elementowych (słuchowych, ruchowych, podawanie nazw rytmów·

	ludzkiej na i wymienianie ich nazw. a głowonogami[2].	oraz *na górze*, *na dole* itp. W	
Treści	**w schemacie ciała** **Orientacja**	**w przestrzeni** **Orientacja**	**Rytmy i organizacja czasu**
Lp.	**1.**	**2.**	**3.**

YCH

WSPOMAGANIE ROZWOJU

OPERACJI

UMYSŁOW

Warszawa: WSiP. [2] Szuman, S. dz. cyt. [3] Szuman, S. dz. cyt. [4] Szuman, S. dz. cyt. [5] Szuman, S. dz. cyt.

an, S. (1990). *Sztuka dziecka.*

4. Treści edukacyjne

Opowiadania ilustrowane, two rzenie historyjek z określeniami Zmiany odwracalne i nieodwracalne w otoczeniu i przyrodzie Tworzenie historyjek z określeniami następstwa czasu. Układanie historyjek obrazkowych 5-, 6-elementowych następstwa czasu. (eksperymenty). i dłuższych.	Aspekt kardynalny, porządkowy, Przeliczanie sylwet, zapisywanie ich reprezentacji za pomocą cyfr. Przeliczanie w rytmie dziesiątkowym. miarowy i symboliczny liczby.	arytmetycznych lub układanie Zapisywanie prostych działań Opowiadania jako zadania z treścią. sylwet.	Układanie kolekcji, czyli obrazków tworzących zbiory ogólne Próby określania tych zbiorów (np. kwiaty, owady, narzędzia). pojęciami ogólnymi.

♀ Zmiany odwracalne i nieodwra calne w otoczeniu i przyrodzie ♀ Interpretacja treści historyjek ♀ Używanie zwrotów *wcześniej*, ♀ Układanie historyjek obrazko wych 4-, 5-elementowych· *później*, *następnie*, *teraz* itp· (eksperymenty)· obrazkowych·	♀ Używanie liczebników głównych ♀ Uzupełnianie brakującego liczeb nika (np. pomiędzy 3 a 5)· ♀ Rozpoznawanie niektórych cyfr. powyżej 10 (tylko tyle, ile dzieci ♀ Wprowadzanie rytmu dziesiąt kowego· i porządkowych, przeliczanie potrafią)·	♀ Opowieści ilustrowane zawiera jące dodawanie i odejmowanie co najmniej w zakresie 10; układanie sylwet jako reprezentacji tych ♀ Układanie zapisu (niekoniecznie zapisywanie cyfr, ale układanie kartoników z cyframi)· opowiadań.	♀ Układanie tzw. łańcuszków, czyli z kartą centralną – obrazki two rzące zbiory ogólne (np. ubrania) układa się wokół karty, która je zbiorów obrazków, z zachowa niem związków przyczynowo ♀ Układanie kolekcji obrazków -skutkowych (czasem mogą tworzyć historyjkę)· łączy (np. szafa)·
♀ Układanie historyjek obrazko wych 3-, 4-elementowych· ♀ Dostrzeganie zmian odwracal nych i nieodwracalnych w najbliższym otoczeniu, np. ta lerz się zbił, woda się wylała (i to jest nieodwracalne), ale z ulepio nej z plasteliny kulki można zrobić wałeczek, a zniszczoną wieżę z klocków można odbudować·	♀ Używanie liczebników głównych liczebnik oznacza liczbę elemen tów w zbiorze· ♀ Wprowadzanie liczenia na syl wetach; wyjaśnienie, że ostatni i porządkowych (niekoniecznie ♀ Przeliczanie w zakresie 1–10· w odpowiedniej kolejności)·	dostał mniej, więcej, wszyscy do stali tyle samo”; zabawy w sklep, ♀ Zabawy w rozdawanie – „ktoś bank itp·	♀ Próby układania tzw. łańcuszków, czyli zbiorów obrazków, które tworzą pewną historię, z zacho waniem związków przyczynowo funkcyjne (np. stolarz i młotek). ♀ Dobieranie obrazków w pary -skutkowych·

♀ Opowiadania ilustrowane, hi storyjki obrazkowe (2–3 obrazki *wcześniej–później*)· ♀ Składanie obrazków z 3–4 czę ści, wykonywanie zadań typu: „Co było dalej?”, „Co było wcze śniej?”·	♀ Używanie liczebników głównych (niekoniecznie w odpowiedniej ♀ Przeliczanie na konkretach w zakresie 1–5. kolejności)·	np. „Rozdaj wszystkim po jednej ♀ Próby ustalania, że jedna liczba odpowiada jednemu obiektowi· wszystkich” (również podczas czynności samoobsługo wych, samo” lub „Czy wystarczy dla ♀ Zabawy typu: „Rozdaj po tyle łyżce do zupy”)·	♀ Dobieranie takich samych obraz ków w pary· ♀ Podawanie nazw obrazków·
Przyczyna i skutek	**Przeliczanie obiektów**	**i odejmowa nie; rozdawa nie po kilka Dodawanie elementów**	**Klasyfikacja**
4·	**5·**	**6·**	**7.**

6-l at ki	*więcej*, *tyle samo* w odniesieniu do liczebności zbiorów· znaków „<”, „>” i „=”, używanie ich podczas działań na sylwetach, ♀ Fakultatywne wprowadzanie ♀ Wprowadzanie pojęć *mniej*, a następnie na liczbach[6].	porządkoweg o liczby (np. wpisy wanie brakujących cyfr, zaznacza nie piątej postaci)· obrazków, ikon lub cyfr aspektu ♀ Próby zilustrowania za pomocą	♀ Próby mierzenia długości linijką, ♀ Utrwalanie znajomości stałości zmieniając ych kształt pasków centymetrem krawieckim itp· długości za pomocą	♀ Układanie mozaiki geometrycz nej, np. ogrodu, podłogi·

			ćwiczeń papieru, wstążek itp·	
5-latki	⇧ Przeliczanie elementów w zbiorach o różnej liczebności· zbiorów (najpierw takie same, a następnie różne elementy ⇧ Porównywanie liczebności w obu zbiorach).	znajomość aspektu porządkowego oraz wymagające wskazania trzecim elementem, ale przed ⇧ Zabawy pomagające utrwalić brakujące go elementu (np. za piątym)·	⇧ Próby pokazania stałości długości (ćwiczenia ze zmianą kształtu ⇧ Mierzenie odległości w sali i w terenie krokami (stopa za stopą), pasków papieru, drucików itp.)· dłonią, patykiem itp.	⇧ Poznanie własności koła, trójką ta, kwadratu i prostokąta; zabawy w przestrzeni; konstruowanie figur z pasków papieru, wstążek, ⇧ Poznawanie niektórych brył· gumek itp·
4-latki	obiektów ostatni liczebnik głów ny oznacza liczbę elementów jących, że podczas przeliczania ykonywanie ćwiczeń pokazu elementów w zbiorze wpływa pytanie, czy kolejność liczenia ⇧ Liczenie od lewej do prawej ⇧ Udzielanie odpowiedzi na na uzyskany wynik. i odwrotnie· w zbiorze. ⇧ W	schodów, liczenie dzieci w czasie w ruchu (numerowanie i liczenie ⇧ Wprowadzanie liczebników porządkowych, przede wszystkim zabawy w pociąg itp.)·		figur, zabawy w układanie mozaiki i obrazków z figur geometrycznych, odtwarzanie wzorów z figur geometrycznych· ⇧ Rysowanie kwadratu i trójkąta na różnych fakturach· ⇧ Odróżnianie i klasyfikowanie

3-latki	⇧ Porównywanie wielkości zbiorów·⇧ Szacowanie, czy w zbiorze znajduje się mniej, więcej czy tyle samo elementów·			ich nazw (koło, trójkąt, kwadrat, ⇧ Wprowadzanie niektórych figur geometrycznych – podawanie ⇧ Rozpoznawanie sensoryczne kształtów geometrycznych. ⇧ Rysowanie koła na różnych prostokąt)· fakturach·
Treści	**równolicz ność zbiorów; aspekt kardy nalny liczby elementów w zbiorze; Stałość**	**Numerowa nie, ustawia nie w kolejności; aspekt porządkowy liczby**	**Długość – mierzenie i stałość długości**	**Intuicje geo metryczne**
Lp·	**8.**	**9.**	**10·**	**11·**

owa wych owania przedszkolnego oni

e
w
sk
a
z
uj
e
n
a
k
o
ni
e
cz
n
o
ś
ć
w
pr
o
w
a
d
z
a
ni
a
z
n
a
k
ó
w
„<
”,
„>
”,
„=
”
w
pr
ze
d
sz
k
ol
u,
je
d
n
a
k
w
ar

to to zr o bi ć, je śli d zi e ci s ą n a to g ot o w e· 6 P o d st a w a pr o gr a m

4. Treści edukacyjne

♀ Wprowadzanie do gier trudniej szych zasad, nowych elementów ♀ Rozgrywanie gier w parach i ma łych grupach· i szczególnych pól·	z przelewaniem płynu do różnych naczyń· na stałość objętości, sposoby jej ♀ Przeprowadzanie doświadczeń ykonywanie wielu samodziel nych doświadczeń	ykonywanie wielu doświadczeń masy; sposoby ważenia, konstru owanie wagi· ♀ Wprowadzenie pojęcia stałości związanych z porównywa niem ciężaru (w sali, na placu zabaw,	treść opowiadania zawierającego zagadnienia matematyczne· zawierającego zagadnienia mate matyczne· ♀ Próby zapisu działań arytme

	związanych pomiaru· W	w ogrodzie, lesie)· W	tycznych z treści opowiadania Układanie cyfr ilustrujących
Rysowanie figur geometrycznych na różnych fakturach i na kartce gier planszowych rozgrywanych Przechodzenie od gier rozgry wanych z całą grupą w ruchu do Tworzenie i rozgrywanie gier ściganek do opowiadania· w parach· papieru·	Rozlewanie płynów do naczyń w równych, określonych czę ściach·	Posługiwanie się określeniami *cięższy* i *lżejszy* bez pomiaru ciężaru·	treść opowiadania zawierającego zagadnienia matematyczne· Układanie sylwet ilustrujących
Rozgrywanie prostych gier typu memory czy domino obrazkowe w parach i małych zespołach·	Rozlewanie konkretnej ilości płynów do naczyń·	*ciężki* i *lekki* bez pomiaru ciężaru· Posługiwanie się określeniami	Tworzenie łańcuszków klasyfika cji, opowiadań i historyjek·
Udział w grach i zabawach zespo łowych. Rozgrywanie w grupie prostych gier typu memory czy domino obrazkowe·	Przeprowadzanie doświadczeń z przelewaniem, nalewaniem i odlewaniem płynów·	Porównywanie ciężaru przedmio tów bez użycia wagi·	Układanie sylwet zgodnie z tre ścią prostego opowiadania·
Gry kształ tujące odporność emocjonalną	mierzenie objętości i stałość	aga i wa żenie W	opowiadania ilustrowane, zapisywanie

	Płyny –		z treścią – Zadania zadań
12.	**13.**	**14·**	**15·**

Program „Blisko Ciebie” został opracowany w taki sposób, aby zapewnić dzieciom możliwość wszechstronnego rozwoju poprzez różnorodne doświadczenia edukacyjne, kształtujące zarówno ich wrażliwość artystyczną, jak i poznawczą, społeczną oraz emocjonalną. Program uwzględnia potrzebę regularnego kontaktu z kulturą i sztuką, umożliwiając dzieciom uczestnictwo w koncertach, spektaklach teatralnych, wystawach i innych formach artystycznych, co rozwija ich wyobraźnię, wrażliwość estetyczną oraz zdolność odbioru i interpretacji przeżyć artystycznych.

Równocześnie program promuje aktywne poznawanie otaczającego świata poprzez systematyczne obserwacje przyrody i dokumentowanie ich w formie dzienników, kolekcji czy innych twórczych zapisów, co rozwija ciekawość, spostrzegawczość i odpowiedzialność za środowisko. Wspólne działania w grupie, takie jak wysiew i pielęgnacja roślin, przygotowywanie wyjść edukacyjnych czy udział w projektach twórczych, uczą dzieci współpracy, komunikacji, planowania i podejmowania decyzji w zgodzie z innymi.

Program kładzie duży nacisk na rozwijanie kreatywności i samodzielności, umożliwiając dzieciom tworzenie własnych zabawek z różnych materiałów, w tym materiałów z recyklingu, a także realizację projektów przestrzennych, takich jak makiety okolicy czy budynków. Takie działania rozwijają zdolności manualne, wyobraźnię przestrzenną i umiejętność przekształcania pomysłów w konkretną formę.

Istotnym elementem programu jest włączenie dzieci w życie społeczności lokalnej oraz promowanie postaw prospołecznych i prozdrowotnych. Poprzez udział w wydarzeniach sportowych, przygotowywanie występów artystycznych, organizowanie spotkań dla społeczności czy działania na rzecz innych osób dzieci uczą się odpowiedzialności, empatii, szacunku dla innych oraz znaczenia wspólnego działania dla dobra grupy i społeczności. Działania przewidziane w programie są zróżnicowane pod względem formy i treści, aby umożliwić dzieciom rozwijanie wiedzy, umiejętności i postaw w sposób praktyczny, twórczy i angażujący. Każde doświadczenie edukacyjne jest okazją do pogłębiania samodzielności, umiejętności współpracy i kreatywnego myślenia, jednocześnie pozwalając dzieciom aktywnie odkrywać świat, czerpać radość z własnych osiągnięć i rozwijać poczucie przynależności do grupy oraz społeczności lokalnej.

CZYM SĄ SPOSOBY OSIĄGANIA CELÓW?

Metody pracy z dziećmi to celowo, powtarzalnie i systematycznie stosowane sposoby działania, które umożliwiają realizację założonych celów dydaktycznych i wychowawczych. Pozwalają na przyswojenie wiedzy, opanowanie umiejętności posługiwania się nią w praktyce, a także rozwijanie zdolności i zainteresowań przedszkolaków. Wybór sposobów osiągnięcia celów edukacyjnych jest niezwykle złożoną kwestią. Zestaw przyjętych metod powinien być bowiem spójny nie tylko z koncepcją podmiotowości dziecka w procesie edukacji, ale również spójny wewnętrznie. Oznacza to, że założenia poszczególnych metod muszą być ze sobą zgodne. W skrajnym przypadku, czyli tzw. pruskim modelu edukacji z dominującą rolą wykładu, nauczyciel nie będzie miał możliwości wprowadzenia żadnych elementów planu daltońskiego, który zakłada samodzielność i odpowiedzialność dzieci.

Obecnie nauczyciele – nie tylko wychowania przedszkolnego – starają się sprostać wielu wyzwaniom, a więc poradzić sobie z indywidualnymi różnicami pomiędzy dziećmi, z integracją dzieci z niepełnosprawnościami, poświęcić należytą uwagę uczniom zdolnym oraz łączyć kolejne etapy edukacyjne w taki sposób, aby wspierać rozwój dzieci. Doświadczenie edukacji zdalnej wyraźnie pokazało, jak ważna jest umiejętność samodzielnej nauki. Frontalny system nauczania, czyli *wszyscy razem*, *ten sam temat*, *w tym samym czasie*, nie okazał się wystarczająco skuteczny. Stało się jasne, że proces edukacyjny powinien być zorganizowany z uwzględnieniem faktu, że dzieci różnią się między sobą. Program „Blisko Ciebie” zakłada więc zindywidualizowane podejście do dziecka.

Kolejnym ważnym elementem, który należy wziąć pod uwagę, planując pracę z dziećmi w przedszkolu, jest wartość zabawy. Zabawa to aktywność, która w pełni zajmuje

dziecko, nie dzieje się „przy okazji" lub z braku innych propozycji. W zabawie dziecko kształtuje podstawowe i złożone umiejętności społeczne, odporność i wrażliwość emocjonalną, rozwija się i uczy. W odpowiednio zorganizowanej zabawie dziecko ma szansę zrealizować założenia wszystkich obszarów podstawy programowej. Ważne zatem, aby proponowane dzieciom aktywności zawierały elementy zabawy, metod aktywizujących i pozwalały na samodzielne dochodzenie do wiedzy. Odrębną kwestią jest czas potrzebny na rozwijanie zabawy swobodnej – równie ważnej jak ta kierowana przez nauczyciela.

PROPOZYCJE METOD I SPOSOBÓW REALIZACJI PROGRAMU

1. Zabawy rozwijające obszar społeczno-emocjonalny

Umiejętności społeczne umożliwiają prawidłowe funkcjonowanie dziecka w sferze interpersonalnej. Ich rozwój wpisany jest w naturę człowieka i przy prawidłowych warunkach życia oraz stymulacji i odpowiedzi ze strony otoczenia przebiega w sposób naturalny. Z uwagi na znaczenie kompetencji społecznych warto wspólnie z dziećmi utrwalać nabyte umiejętności. Rozwijanie umiejętności społecznych przedszkolaków ułatwia im nawiązywanie wartościowych kontaktów z innymi ludźmi i daje podstawę do bezpiecznego funkcjonowania w środowisku rówieśniczym. Do rozwoju umiejętności społecznych niezbędny jest drugi człowiek. Jednostka, przebywając w grupie, poprzez obserwację, a następnie naśladowanie uczy się reagowania w określonych sytuacjach.

W przypadku małych dzieci i dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi sama obserwacja zachowań często nie wystarczy do rozwoju tych umiejętności. Warto wówczas skorzystać z opracowanych przez specjalistów metod, tak aby wspierać rozwój umiejętności społecznych. Ważne, aby poprzez różnego rodzaju gry i zabawy skoncentrowane na interpersonalnej sferze życia pobudzać dzieci do rozwoju w tym zakresie. Program „Blisko Ciebie" zawiera wskazówki, jakie treści warto wprowadzać na zajęciach.

Wśród zabaw i zadań realizujących treści z zakresu podstawy programowej nakreślona została taka organizacja pracy nauczyciela, aby swoim działaniem wspierał emocjonalno-społeczny rozwój dzieci. Pomocne w tym zakresie mogą okazać się m.in.:

Pedagogika zabawy

Podczas zabaw muzyczno-ruchowych, twórczych i dramowych dzieci mają okazję do nawiązywania kontaktu i bliższych relacji z innymi, poczucia się częścią grupy oraz wyrażenia ekspresji twórczej. Zabawy sprzyjają integracji i współpracy w grupie.

Drama

W każde działanie prowadzone w formie zabawy zaangażowane są emocje, co pozwala na rozwijanie m.in. empatii, zrozumienia i odpowiedzialności.

Metoda Ruchu Rozwijającego Weroniki Sherborne

Aktywność, w której określony ruch jest narzędziem do pracy nad rozwojem psychoruchowym dzieci. Jej elementy wprowadzane w grupie przedszkolnej są nie tylko atrakcyjną formą spędzania czasu, bowiem dzieci – oprócz rozwijania motoryki – mają okazję w naturalny sposób budować świadomość własnego ciała i świadomość działania w przestrzeni. Niemniej ważnym elementem zajęć jest kształtowanie umiejętności dzielenia przestrzeni fizycznej z innymi oraz nawiązywania i podtrzymywania z nimi bliskiego kontaktu.

Trening Umiejętności Społecznych

Według Anny Matczak[1] umiejętności społecznych nabywamy podczas naturalnych, codziennych sytuacji społecznych i interakcji z innymi. Według Katarzyny Knopp[2] kompetencje społeczne mogą być także kształtowane i rozwijane w wyniku celowego treningu. U podstaw Treningu Umiejętności Społecznych leży założenie, że dziecko zachowuje się niezgodnie z przyjętymi zasadami lub nie radzi sobie w kontaktach społecznych z powodu braku umiejętności w tym zakresie. Nauczyciel, zamiast pouczać dziecko, mówiąc mu, że zrobiło coś źle, powinien skupić się na uczeniu go konkretnych zachowań. Podobnie jak nie wystarczy pokazać dziecku liter, aby zaczęło ono czytać, tak samo omówienie zasad obowiązujących w grupie przedszkolnej nie wystarczy, aby dzieci zachowywały się zgodnie z nimi. Trzeba wielu objaśnień, instrukcji i ćwiczeń, aby dziecko nabyło określonych umiejętności. Tempo, w jakim przyswoi sobie daną umiejętność społeczną, jest tak samo indywidualne, jak w przypadku nauki czytania czy liczenia. Umiejętności społecznych trzeba uczyć dzieci w tak samo przemyślany, systematyczny sposób jak umiejętności szkolnych.

Trening Umiejętności Społecznych opiera się na czterech regułach nauczania. Są to:

1. Modelowanie – zapoznanie się z prawidłowym zachowaniem w danej sytuacji (filmy wideo, scenki przedstawione przez nauczyciela).
2. Odgrywanie ról – odgrywanie zaplanowanej scenki dotyczącej określonej sytuacji.
3. Informacje zwrotne – informacja uzyskana od obserwujących na temat odegranej roli.
4. Transfer umiejętności – ćwiczenie umiejętności w środowisku domowym i przedszkolnym.

Elementy Treningu Umiejętności Społecznych nauczyciel

może wykorzystać w pracy z dziećmi przejawiającymi różnego rodzaju trudności, jak zaburzenia koncentracji, trudności w uczeniu się, nieśmiałość, agresja, nieprzestrzeganie zasad, nieradzenie sobie z trudnymi emocjami, konflikty z innymi dziećmi, trudności w kontaktach społecznych, spektrum autyzmu. Elementy TUS wykorzystane podczas zajęć w przedszkolu będą pomocne również w pracy z dziećmi, których zachowanie nie sprawia trudności. Podniesienie umiejętności społecznych będzie dla nich korzystne, ponieważ zapewni im lepsze funkcjonowanie społeczne i przełoży się na lepsze relacje z otoczeniem, osiąganie sukcesów i satysfakcjonujące, szczęśliwe życie. Twórcy metody *skillstreaming* (Treningu Umiejętności Społecznych) Ellen McGinnis i Arnold P. Goldstein[3] przedstawiają sposób nauczania 60 umiejętności szkolnych. Po przeprowadzeniu diagnozy potrzeb swoich wychowanków w zakresie umiejętności społecznych każdy nauczyciel powinien skoncentrować się na rozwijaniu tych, w zakresie których deficyty zaobserwował.

[1] Matczak, A., Markowska, K. (2011). *Z badań nad uwarunkowaniami kompetencji emocjonalnych*. „Studia Psychologica" nr 11 (1). [2] Knopp, K. (2010). *Inteligencja emocjonalna oraz możliwości jej rozwijania u dzieci i młodzieży*. Warszawa: Kwartalnik Naukowy Fides Et Ratio.

Z dziećmi w wieku przedszkolnym można rozwijać następujące umiejętności:

1. Radzenie sobie z trudnymi emocjami:
   - znajomość swoich uczuć;
   - radzenie sobie ze swoimi emocjami;
   - rozpoznawanie uczuć innych;
   - okazywanie zrozumienia dla uczuć innych.
2. Komunikacja interpersonalna:
   - słuchanie;
   - komunikat „ja";
   - komunikowanie swoich uczuć i potrzeb.
3. Umiejętności nawiązywania przyjaźni:
   - zawieranie znajomości;
   - przepraszanie;
   - mówienie komplementów;
   - przyłączanie się do działań innych;
   - radzenie sobie z odrzuceniem;
   - uczestnictwo w grach;
   - proszenie o pomoc;
   - oferowanie pomocy;
   - dzielenie się.
4. Umiejętności alternatywne wobec agresji:
   - reagowanie na zaczepki;
   - rozwiązywanie problemów;
   - stosowanie samokontroli.
5. Umiejętności radzenia sobie ze stresem:
   - czekanie na swoją kolej;
   - radzenie sobie z przegraną;
   - akceptacja odmowy;
   - radzenie sobie z popełnianiem błędów;
   - reagowanie na niepowodzenie.

Z uwagi na coraz większą liczbę uczęszczających do przedszkola dzieci z zaburzeniami przetwarzania sensorycznego oraz występowanie tego zaburzenia u dzieci ze spektrum autyzmu, ADHD, ADD, uczęszczających do oddziałów ogólnodostępnych, warto przemyśleć zastosowanie elementów Metody Integracji Sensorycznej.

[3] McGinnis, E., Goldstein, A.P. (2001). *Skillstreaming. Kształtowanie umiejętności ucznia*. Warszawa: Wydawnictwo KARAN.

2. Nauka matematyki według koncepcji prof. Edyty Gruszczyk-Kolczyńskiej[4]

Profesor E. Gruszczyk-Kolczyńska podkreśla, że do uczenia się matematyki konieczne jest osiągnięcie dojrzałości psychicznej. Składają się na nią następujące elementy:

- odpowiedni poziom operacyjnego rozumowania na poziomie konkretu;
- świadomość, w jaki sposób należy poprawnie liczyć przedmioty;
- stosunkowo wysoki poziom odporności emocjonalnej na trudne sytuacje;
- należyta sprawność manualna, percepcja spostrzegania i koordynacja wzrokowo-ruchowa.

Procesy intelektualne, od których zależą sukcesy w uczeniu się matematyki, służą dzieciom do klasyfikowania i tworzenia pojęć, przewidywania skutków, a także sprawnego liczenia (nie tylko podczas rozwiązywania zadań matematycznych). Odpowiedniemu kształtowaniu rozumienia pojęć matematycznych sprzyja systematyczne (najlepiej codzienne) organizowanie sytuacji edukacyjnych podczas wykonywania zwyczajnych czynności (np. podczas ubierania się kształtujemy świadomość własnego ciała i orientację w przestrzeni, możemy wprowadzać rymowanki, wyliczanki z liczebnikami itp.). Wprowadzanie nowych pojęć – zgodnie z zasadą konstruktywizmu – nadbudowywane jest na już znanych strukturach pojęciowych, bowiem uwzględnia nie tylko stopniowanie trudności, ale także prawidłowości w rozwoju dziecka. Ważne zatem, aby stosować określony porządek wprowadzania treści (zob. Wspomaganie rozwoju operacji umysłowych dzieci, s. 70)

3. Kodowanie

W edukacji przedszkolnej kodowanie rozumiane jest jako przekazywanie informacji – instrukcja, którą można prezentować na wiele sposobów. To rodzaj szyfru, który znają nadawca i odbiorca. Postęp technologiczny odgrywa coraz większą rolę w życiu każdego człowieka, również dzieci. Opanowanie umiejętności programowania pozwoli

dzieciom na odnalezienie się w nowej rzeczywistości. Warto jednak pamiętać, że żaden ze znanych i cenionych na świecie programistów nie przygotowywał się do swojej roli wyłącznie przed ekranem komputera. Myślenie logicz ne i percepcyjne, wyszukiwanie nieścisłości, sprawdzanie własnych zadań czy uczenie się na błędach to przykładowe umiejętności, które w różny sposób oni (i one) ćwiczyli już od dzieciństwa. Wiek tych osób często wskazuje na to, że podstaw nie zdobyli, korzystając z komputera i internetu, ponieważ nie były one w czasach ich dzieciństwa i młodo ści powszechne. Naukę kodowania powinno się rozpocząć już od najmłodszych lat, kiedy dziecko jest najbardziej cie

[4] Gruszczyk-Kolczyńska, E., Zielińska, E. (2015). *Dziecięca matematyka 20 lat później*. Kraków: Wydawnictwo Bliżej Przedszkola. Przydatne będą także inne pozycje tych autorek.

5. Sposoby osiągania celów kształcenia i wychowania, proponowane metody

kawe świata, spragnione odkrywania, zmieniania i budo wania. Wtedy, kiedy jeszcze nie wie, że świat stawia przed nim ograniczenia, również poznawcze.

Funkcjonujemy w świecie znaków i symboli, czyli ko dów. Litery to kody językowe, cyfry – kody liczbowe, a nuty pozwalają nam kodować dźwięki. Przed uzyskaniem prawa jazdy każdy kandydat na kierowcę musi zapoznać się ze zna czeniem znaków drogowych. W każdym znaku „zakodowa na" jest konkretna informacja. Niezależnie od tego, w jakim kraju przyjdzie nam prowadzić auto – zawsze zdołamy odczytać, jaka prędkość obowiązuje na danej drodze. Za bawy przedszkolaków, które zawierają elementy kodowa nia, także należy uznać za naturalne. Kody można odnaleźć w każdym rodzaju aktywności dziecięcej. Do najprostszych przykładów kodowania można zaliczyć m.in. segregowanie, klasyfikowanie czy porządkowanie, gdzie kod stanowi kry terium (np. kolor, wielkość, kształt), zgodnie z którym dzieci wykonują wspomniane czynności.

Kodowanie to kolejne zajęcia, podczas których w for mie zabawy dzieci szukają kreatywnych rozwiązań. Nauka kodowania służy rozwijaniu algorytmicznego myślenia, za daniowego podejścia do problemów.

Trudności, które mogą pojawić się w trakcie zajęć z kodowania przeprowadzanych zgodnie z programem, są przez dzieci traktowane raczej jako wyzwanie, a nie jako problem czy bariera. W czasie zabaw z kodami dzie ci koncentrują się na wyszukiwaniu rozwiązania (jednego lub wielu), wzrasta ich poczucie własnej wartości, czują się zauważane i doceniane, co w konsekwencji przyspiesza i czyni bardziej efektywnym proces przyswajania przez nie nowych informacji i rozwoju nowych umiejętności. Wspomniane zadania wspierają zatem również rozwój samodzielności, odpowiedzialności i współpracy, a także kompetencji emocjonalno-społecznych.

4. Elementy planu daltońskiego Na początku XX wieku Helen Parkhurst, zauważając sła bości w systemie kształcenia, zastąpiła uczenie „całej kla sy" koncepcją planu laboratoryjnego. Model uczenia się zbudowała na trzech elementach: samodzielności, odpo wiedzialności i współpracy.

W tradycyjnym modelu nauczania to nauczyciel jest odpowiedzialny za proces edukacyjny, w modelu daltoń skim – dziecko przejmuje część odpowiedzialności i uczy się dla siebie. Samodzielnym nie można być wtedy, gdy jedynie w sposób odtwórczy wykonuje się polecenia na uczyciela. W koncepcji daltońskiej, jeśli dziecko ma się cze goś nauczyć, powinno osobiście (ale przy wsparciu innych) doświadczyć tego procesu. Wiąże się to z szukaniem spo sobów na rozwiązanie wybranego wcześniej zadania. Czas, jakiego potrzebuje, aby je wykonać, zależy od tempa pracy i możliwości dziecka.

Dzięki instrukcjom obrazkowym i wskazówkom od ró wieśników dzieci mogą w tym samym czasie wykonywać różne zadania, a nauczyciel ma możliwość udzielania in dywidualnego wsparcia tym, którzy tego potrzebują (np. dzieciom o specjalnych potrzebach edukacyjnych). Ta kon cepcja dobrze sprawdza się w pracy z grupami różnorod nymi wiekowo (tzw. mieszanymi), ponieważ dzieci mogą wzajemnie udzielać sobie wskazówek i uczyć się od siebie.

Plan daltoński nie zamyka nauczyciela i dzieci w sche macie wykonywania czynności w określony sposób i ko rzystania z ustandaryzowanych pomocy, gdzie sposób organizowania pracy pozostaje niezmienny. Pozwala na dostosowanie poziomu trudności zadania do strefy naj bliższego rozwoju dziecka mimo pracy z całą grupą jedno cześnie.

W materiach dodatkowych, zgodnych z programem „Blisko Ciebie", zawarto propozycje zabaw z elementami mnemotechnik, które ułatwiają rozpoznawanie i zapamię tywanie kształtów nowo poznanych liter. W ramach edu kacji plastyczno-konstrukcyjnej zamieszczono dodatkowo obrazkowe instrukcje wykonania zadań, czyli wskazówki przydatne w samodzielnej pracy dziecka i procesie do konywania przez niego wyborów. Przewidziano również możliwość sprawdzenia poprawności wykonania zadania przez dziecko. W programie podkreśla się też wagę umie jętności społecznych i wprowadzania dzieci w świat współ działania i współpracy zgodnie z zasadami życia społecz nego. W związku z tym warto wykorzystywać materiały pozwalające wprowadzić dzieci w trudny świat własnych i cudzych emocji i zachowań. Te rozwiązania pomagają zre alizować założenia tak ważnych filarów planu daltońskie go, jak współpraca, odpowiedzialność i – niezbędna w pro cesie uczenia się – refleksja.

5. Edukacja ekonomiczna

Głównym zadaniem edukacji przedszkolnej jest umożliwie nie dzieciom zdobycia wiedzy i umiejętności zapewniają cych jak najlepsze przygotowanie do rozpoczęcia edukacji szkolnej i – patrząc dalej – dorosłego życia. Aby móc zreali zować ten cel, należy wziąć pod uwagę potrzeby i wyzwania współczesności i przyszłości, oczywiście w duchu demokra cji i równości. Podczas rozwijania kompetencji kluczowych u dzieci w wieku przedszkolnym, zwłaszcza kompetencji w zakresie przedsiębiorczości, nie sposób nie natknąć się na zagadnienia z zakresu ekonomii.

Dzieci są żywo zainteresowane światem dorosłych w kontekście ich działań i możliwości związanych z pracą za wodową i obowiązkami domowymi. Warto to wykorzystać i już na etapie edukacji przedszkolnej wprowadzać zagad nienia ekonomiczne i rozwijać ich znajomość. Poniżej przed-

stawiono przykłady tego typu zagadnień – można je oma wiać w nawiązaniu do głównego tematu dnia lub tygodnia:

- wartość przedmiotów: uświadomienie dzieciom, że różne przedmioty mają różną wartość i można negocjować warunki wymiany, np. na podstawie prostych zabaw typu wymiana zabawek, kart na przedmioty itp.;
- pieniądze: rozmowa z dziećmi na temat tego, czym są pieniądze, gdzie się je produkuje, jak można je zdobyć, jaką pełnią funkcję, gdzie się je przechowuje i do cze go służą;
- metody płatności: od wymiany towarów przez mo nety i banknoty po płatności kartą i blikiem;
- określanie budżetu i planowanie wydatków: wprowadzenie pojęć *tańszy*, *droższy*, proste zabawy, podczas których dzieci uświadamiają sobie, że mogą kupić jedną drogą zabawkę lub dwie tańsze;
- oszczędzanie: pieniędzy, energii i wody (wpływ na budżet domowy), robienie zapasów na zimę, segre gowanie śmieci i recykling (zachowania proekolo giczne), oddawanie niepotrzebnych rzeczy, które mogą się komuś przydać (działalność charytatywna) i wspomniane wyżej planowanie wydatków;
- świadomość konsumencka: rola reklamy, różnica między potrzebami a zachciankami (podział przed miotów na te, które są potrzebne, niezbędne do ży cia, i te, których posiadanie jest przyjemne, ale nie jest konieczne).

Zdobycie podstawowej wiedzy i umiejętności z zakre su ekonomii powoduje wzmocnienie kompetencji w za kresie przedsiębiorczości. Warto zwrócić uwagę na to, że przedsiębiorczości uczą się już najmłodsze przedszkolaki w trakcie swojej podstawowej aktywności, czyli zabawy. Zabawa kształtuje umiejętność zarządzania stanowiącą cechę dobrego przedsiębiorcy, którym w przyszłości może stać się dziecko. Zabawa swobodna – podstawowa działal ność dziecka w wieku przedszkolnym – kształtuje kreatyw ność i pomysłowość, zachęca do szukania i sprawdzania nowych rozwiązań. Zarówno podczas zabaw swobodnych, kiedy dziecko samodzielnie eksploruje otoczenie, jak i bar dziej ustrukturyzowanych (językowych, matematycznych, plastyczno-technicznych, muzyczno-ruchowych), ukierun kowanych na zapoznanie z pojęciami ekonomicznymi – dzieci zdobywają wiedzę i umiejętności z zakresu przedsię biorczości.

Przykładowe formy realizacji edukacji ekonomicznej w przedszkolu:

- Zabawy dydaktyczne (językowe i matematyczne), w czasie których dzieci poznają terminologię zwią zaną ze środkami płatniczymi (np. *pieniądze*, *monety*, *banknoty*, *karta bankomatowa*) oraz modele monet i banknotów o różnych nominałach.
- Zabawy tematyczne dotyczące kupowania (np. za bawa w sklep, zakupy na targu) i przechowywania pieniędzy (np. zabawa w bank, wypłacanie pieniędzy z bankomatu).
- Historyjki obrazkowe przedstawiające różne sy tuacje z życia człowieka w kontekście ekonomicz nym, poznanie historii pieniądza i charakteru han dlu (wymiana towarów, dawne środki płatnicze, współczesne formy płatności).
- Zabawy z zakresu ekologii ukazujące zasady oszczę dzania zasobów naturalnych i segregacji odpadów.
- Kąciki tematyczne (sklep, bank, poczta itp.) pozwa lające na grupowanie obiektów według określo nych cech fizycznych lub wykorzystania, nadawanie nazw sklepom i miejscom zabawy w odniesieniu do rzeczywistości.
- Planowanie wydatków i wyjścia do sklepu po drob ne zakupy (np. materiały plastyczne, artykuły spo żywcze, warzywa i owoce).
- Tworzenie grupowo i indywidualnie swobodnych tekstów o tematyce ekonomicznej (np. „Wyprawa do sklepu", „Wycieczka do zoo").
- Wspólna organizacja akcji charytatywnych, kier maszów – od tematu do przeliczenia środków finan sowych pozyskanych na określony cel.
- Konkursy i quizy międzygrupowe dotyczące ekono mii.
- Zagadki słowne lub typu „Prawda czy fałsz?" sys tematyzujące wiedzę na temat przedsiębiorczości i pojęć dotyczących ekonomii.
- Przygotowywanie teatrzyków i inscenizacji o tema tyce ekonomicznej przez rodziców lub innych czło nów społeczności przedszkolnej.
- Zabawy matematyczne polegające na przeliczaniu monet i banknotów, podawaniu ich wartości.
- Wykonywanie prac plastycznych, np. projektowa nie

własnej waluty, plakatów na akcje charytatyw ne, torby na zakupy.

- Spotkania z rodzicami w ramach preorientacji zawo dowej i poznawanie nowych zawodów, w tym wyj ścia do miejsc pracy rodziców.
- Zabawa w kalambury umożliwiająca prezentację różnych zawodów.
- Autoprezentacja – opowiadanie o wymarzonym za wodzie, uzasadnianie wyboru.

Działania dzieci w ramach zabaw związanych z rozwi janiem wiedzy i umiejętności z zakresu ekonomii dotyczą zdobywania wiedzy finansowej, marketingowej, umiejęt ności przywódczych i negocjacyjnych oraz myślenia stra tegicznego, umiejętności interpersonalnych i rozwiązy wania problemów. Po zakończeniu edukacji przedszkolnej dziecko powinno posiadać podstawą umiejętność radzenia sobie w otaczającym świecie, także w aspekcie ekonomicz nym.